

Octavian Bejan

Realizarea cercetărilor criminologice teoretice

CZU 343.9.018
B 40

Tehnoredactare computerizată: Ecaterina Popa

© Octavian Bejan

ISBN 978-9975-9805-7-9

Centrul de Prevenire și Asistență Criminologică

Octavian Bejan

**Realizarea
cercetărilor criminologice
teoretice**

Chișinău, 2009

---

*Dedic această carte mentorului meu
Valeriu Bujor, care m-a condus în lumea
științei și m-a îndrumat pe căile acesteia*

---

i

Introdurre

INTRODUCERE

Efectuarea cu succes a cercetărilor criminologice presupune o bună cunoaștere a fenomenului științific, a modului de organizare a activității științifice, a metodelor de cercetare criminologică, precum și a procesului de desfășurare a unei cercetări criminologice.

Cu toate acestea, puțini criminologi s-au aplecat asupra problemelor metodologice ale criminologiei. Metodele criminologiei sunt, de regulă, trecute în revistă în manualele de criminologie. Puținele lucrări consacrate metodologiei criminologice vizează metodele empirice de cercetare, în timp ce metodele teoretice sunt omise sau reflectate lapidar și numai în linii generale. Această stare de lucruri contrastează puternic cu preocupările pentru metodologie manifestate în alte ramuri ale științei, inclusiv cele socio-umane, și cu însemnătatea crescândă recunoscută cunoașterii teoretice în metodologia științifică generală.

O situație similară, chiar mai regretabilă, o constatăm și în criminologia națională. În ceea ce privește criminologia națională, problema semnalată ține nu numai de preocupările metodologice, ci și de nivelul real de pregătire științifico-metodologică al celor care se antrenează în cercetări sau abordări cu caracter criminologic, nu puține dintre ele avînd o factură științifico-metodologică inadmisibilă. Înțelegerea cunoașterii teoretice se situează, în genere, undeva în zona gri a ignoranței, iar în consecință, nu putem vorbi nici despre o înțelegere a cunoașterii științifice în sine. Părerea noastră s-a format ca urmare a examinării, sub aspect metodologic, atât a lucrărilor de criminologie, cât și a celor ce țin de disciplinele din ciclul criminal (drept penal, drept procesual-penal, criminalistică etc.), o parte dintre care includ și unele abordări criminologice, precum și a discuțiilor purtate cu membri ai consiliilor științifice de specialitate.

În această privință Valeriu Bujor a văzut bine viitorul criminologiei naționale: „Trecem printr-o perioadă în care vor fi supuse revizuirii chiar problemele conceptuale ale criminologiei, cum ar fi metodologia științei, locul și rolul acesteia în sistemul științelor, obiectul și scopul criminologiei”¹. Astfel, unele persoane, posesoare de înalte titluri științifice și deținătoare de poziții de decizie în ierarhia științifică, au ajuns să nege cu totul realitatea cunoașterii criminologice teoretice, în timp ce altele o privesc și o tratează ca pe un simplu accesoriu al cercetărilor empirice. Curios lucru, dar partizanii abordărilor empirice dau dovadă de o mînuire superficială chiar și a metodelor empirice, judecînd după lucrările lor științifice, iar unele chiar pseudoștiințifice, ne mai vorbind de lipsa unei înțelegeri profunde a cunoașterii empirice și a rolului ei în cunoașterea științifică în general.

---

¹ Valeriu Bujor, *Unele probleme ale criminologiei în Republica Moldova*, în „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova”, Chișinău, 2002, p. 17.

Convingerea noastră fermă este că orice discuție privind superioritatea sau preeminența unor metode științifice asupra altora are la temelie o formulare greșită a problemei. Elucidarea chestiunii privind însemnătatea diferitelor metode de cercetare științifică nu poate fi atinsă în asemenea termeni. Așa cum este incorect a ne întreba ce trebuie să fie considerat de primă importanță inima sau creierul, deoarece ambele constituie părți inalienabile ale întregului, la fel este eronat, în mod fundamental, a face o comparație discriminatorie între metodele empirice și cele teoretice, din moment ce cunoașterea științifică nu se poate lipsi nici de unele, nici de altele. Totodată, desfășurarea unor cercetări pur teoretice este dictată, într-o serie de cazuri (bunăoară, elaborarea teoriilor criminologice generale sau a conceptelor criminologice), de însăși logica organizării cercetărilor științifice, precum și contribuie la sporirea fecundității lor euristice.

Putem însă vorbi despre ponderea cercetărilor teoretice în cunoașterea criminologică. În opinia noastră, lor trebuie să le revină o utilizare mult mai largă în cercetarea criminologică, dat fiind specificul obiectului de studiu al criminologiei. Criminologia studiază unul dintre cele mai complexe fenomene cunoscute din univers – comportamentul uman. Acest fenomen este alcătuit deopotrivă din materie fizică, chimică, biologică, psihică, informațională, socială, ceea ce îl face deosebit de complex. Și parcă n-ar fi fost de ajuns această dificultate majoră, ea dispune de o infimă posibilitate de a utiliza principalele metode empirice de cercetare: observația, din cauza caracterului clandestin al comportamentului criminal, și experimentul, din cauza imposibilității de a separa diverși factori și ai urmări cum acționează în mod individual. În atare condiții, criminologul se poate numai prevala de metodele teoretice de cercetare prin care să examineze extrem de minuțios starea comportamentului criminal în diverse contexte factoriale și astfel să stabilească modul specific de acțiune al factorilor ce-l determină.

Mai mult decât atât, avem certitudinea că criminologia dispune actualmente de suficiente date empirice, îi lipsește însă cercetări teoretice riguroase și profunde care să le valorifice, să realizeze saltul calitativ mult-așteptat de lumea criminologică. Această teoretizare a datelor empirice acumulate de criminologie și disciplinele tangente (biologie, psihologie, sociologie etc.) va permite nu numai o înțelegere mai profundă a fenomenelor criminale și a activității anticrimă, ci și va constitui fundamentul și cadrul teoretic indispensabil catalizării chiar și a cercetărilor criminologice empirice.

Fiind conștienți, pe de o parte, de penuria studiilor de metodologie criminologică și de impactul nefast al acestui fapt asupra formării criminologilor-cercetători, iar pe de altă parte, de caracterul indispensabil al cercetărilor teoretice pentru cunoașterea criminologică, am înfăptuit o cercetare în materie de metodologie teoretică criminologică, a cărei rezultate sunt prezentate în această monografie.

Ținem să subliniem încă o dată importanța cercetărilor criminologice teoretice în contextul condițiilor existente în societatea noastră. Întrucât mărimea populației este redusă, nu dispunem și nu vom dispune de un număr satisfăcător de cercetători, unități de cercetare criminologică, fonduri alocate activității științifice

etc. În această situație, considerăm că știința criminologică autohtonă este obligată a merge pe calea cea mai scurtă în rezolvarea problemelor criminologice, științifice și practice. Cu alte cuvinte, orientarea cognitivă corectă rezidă în a supune, precumpănitor, cercetării aspectele calitative ale fenomenelor studiate și mai puțin cele cantitative. Astfel, atenția criminologului va stăruia asupra esenței, cauzei fenomenelor și asupra elementelor semnificative ale fenomenelor criminale, evitând a irosi resursele și eforturile pentru laturile secundare. Acest mod de abordare va permite a lovi problemele criminologice în miezul lor și a elabora mijloace-cheie, judicioase și precise de acțiune, chiar dacă puține la număr. Exemplul cel mai elocvent îl reprezintă în acest sens Elveția, o țară cu o populație mică, dar care se menține constant pe locurile fruntașe în clasamentul statelor deținătoare de premii „Nobel”. Desigur, realizarea dezideratului evidențiat nu este atât de facilă, precum ar părea la prima vedere. Începând însă prin a tinde conștient spre efectuarea unor căutări științifice pronunțat calitative, treptat vor fi descoperite mijloacele metodologice necesare unor asemenea studii, fiind acumulată și experiența de rigoare. Drept rezultat, știința criminologică autohtonă poate că nu va produce un număr impunător de lucrări de specialitate, dar va excela, cu certitudine, prin profunzimea lor. Or, asemenea rezultate sunt obținute preponderent prin metode teoretice de cercetare.

1

Știința criminologică

ASIGURAREA ȘTIINȚIFICĂ A VIEȚII SOCIALE

Parcurgând o cale lungă și anevoioasă², adesea plină de sacrificii, știința a pătruns treptat în toate sectoarele activității sociale și vieții individuale a omului, devenind aproape *omniprezentă*. Prezența ei s-a făcut simțită, în termeni esențiali, atât în sfera materială, cât și în sfera spirituală de existență umană. Metaforic vorbind, știința reprezintă un veritabil *fir al Ariadnei* pentru om și societate în genunea nebuloasă a existenței ce-i învăluie.

În linii mari, putem remarca că în plan material știința a devenit principalul *factor de producție*, iar în plan spiritual formează *cadrul de referință* pentru celelalte forme de conștiință socială și moduri de cunoaștere. În detaliu, în complexitate și în diversitate, prezența și contribuția științei este de-a dreptul copleșitoare. Până și credințele, indiferent de sorginte, nu se pot dispensa astăzi de invocării cu caracter științific, iar cele de dată recentă utilizează pe larg tezele științifice în doctrinele elaborate³. În definitiv, putem enunța că știința se constituie într-un fundament solid și *necesar* acțiunilor edificatoare ale omului și bunul mers al societății.

Sub impactul integrării sociale a științei, s-au produs modificări și în modul de practicare a științei, de organizare și desfășurare a cercetării științifice⁴. Actualmente cunoștințele științifice sunt elaborate orientat și instituționalizat, pornind de la necesitățile practice – materiale și spirituale – ale societății și individului. Elaborarea cunoștințelor științifice comportă și rațiuni strategice, adică se iau drept reper eventualele stări de fapt (prognozabile), inclusiv cele iminente, precum și dezideratele (idealurile) umane și sociale. Istoria nu atestă o stare de lucruri similară în trecut. Fapt care, de asemenea, evidențiază rolul deosebit ce îi revine, în prezent, cunoașterii științifice în „angrenajul” social și acțiunea umană.

Este de menționat totuși că în perioadele de dezvoltare și prosperitate știința se caracteriza printr-o efervescență deosebită, iar inovațiile din principalele domenii sociale (economic, militar sau socio-politic) determină metamorfoze

---

² Primele manifestări științifice sunt străvechi, în timp ce știința și-a început parcursul ca unitate organizată odată cu școala ionică a filozofilor greci, în jurul anului 600 î.e.n., conform lui Alexander Hellemans și Bryan Bunch, *Istoria descoperirilor științifice*, Editura „Orizonturi” și Editura „Lider”, București, p. 11.

³ Deosebit de grăitoare este, în acest sens, declarația unor oficialități ecleziastice din septembrie 2008 potrivit căreia biserica catolică admite veridicitatea teoriei evoluționiste și cea cu privire la originea omului ale lui Darwin și că gândirea religioasă ar trebui nu să se opună constatărilor științifice, ci să le integreze în propria doctrină. Această poziție, deja oficială, reprezintă un eveniment capital.

⁴ Ilie Pârvu, par. 1 „Caracteristicile cunoașterii științifice contemporane” al capitolului II „Perspective și orientări în teoria actuală a cunoașterii”, în *Teoria cunoașterii științifice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, p. 47.

decisive, simultaneitate ce nu este cu siguranță întâmplătoare, dimpotrivă ea are un caracter legic⁵.

Elaborarea și implementarea cunoștințelor științifice se face prin intermediul unui sistem complex. Acest sistem cuprinde diverse instituții, mecanisme, pîrghii, mijloace etc.: laboratoare științifice, universități, birouri de consultanță, mass-media, cărți, dischete, discursuri publice, reviste științifice, comunicare cotidiană, biblioteci, seminarii, atitudini, mod de gândire, norme juridice și multe altele. Cunoștințele științifice pătrund și sunt utilizate la toate nivelurile, în diverse direcții și de manieră diferită. De altfel, știința s-a constituit într-o componentă socială majoră cu impact deosebit, extraordinar în orice sferă de manifestare a vieții sociale.

Astfel, putem vorbi despre un veritabil *sistem de asigurare științifică a vieții sociale* alcătuit din trei componente principale, respectiv *obținere, transmite* și *aplicare* a cunoștințelor științifice în viața curentă a societății.

Obținerea cunoștințelor științifice este asigurată prin activitatea de cercetare științifică cu accesoriile inerente: unități de cercetare (laboratoare, centre, institute etc. științifice), reviste științifice, biblioteci, instituții de formare științifică (masterat, doctorat), reuniuni științifice (mese rotunde, conferințe, congrese etc.), asociații științifice etc. Cercetarea formează activitatea inițială în asigurarea științifică a vieții sociale, iar actorul principal al acestei activități îl constituie cercetătorul științific.

Cercetătorul are menirea de a obține cunoștințe noi, aplicînd metodele științifice de cunoaștere. Pentru cercetător nu este necesar să posede o cunoaștere amplă și precisă a materiei din domeniul pe care l-a îmbrățișat, el o poate poseda (cantitativ vorbind) superficial. Este însă absolut obligatoriu să furnizeze cunoștințe noi, idei noi și noi informații. Desigur, savanții, de regulă, se disting prin erudiție, adică sunt la curent cu recentele cunoștințe din alte domenii ale științei, în special cu cele tangente intereselor proprii de investigație. Deseori, savanții se specializează într-o anumită problemă (probleme), pe care ajung a o cunoaște deosebit de profund și cuprinzător, fac în aceste limite descoperiri mai mult sau mai puțin importante, fără a ști prea multe despre celelalte probleme. E și firesc, valoarea cercetătorului este în funcție de capacitatea sa de a dobîndi, de a descoperi aspecte noi și de rezultatele obținute în acest proces cognitiv. Am putea deci spune că în ceea ce privește cercetătorul termenii definatorii sunt ineditul, inovația, noul. Acest fapt implică însă o cunoaștere desăvîrșită din partea cercetătorului a categoriilor filozofice, general-științifice, precum și a conceptelor fundamentale proprii ramurii științei pe care o slujește. De asemenea, cercetătorul trebuie să exceleze în a însuși și mînuii metodologia științifică, moment decisiv în desfășurarea cercetărilor științifice. În acest sens, am putea aprecia că cercetătorul

---

⁵ Vezi în paralel, de exemplu: William H. McNeill, *Ascensiunea occidentului: o istorie a comunității umane și un eseu retrospectiv*, Editura „Arc”, Chișinău, 2000; Alexander Hellemans și Bryan Bunch, *Istoria descoperirilor științifice*, Editura „Orizonturi” și Editura „Lider”, București; Spangenburg Ray și Moser Diane K., *Istoria științei (de la grecii antici la revoluția științifică)*, vol. I, Editura „Lider”, București. Asemenea exemple pot fi găsite însă în multe lucrări cu caracter istoric.

este acela care *știe cum să obțină cunoștințe și fapte noi*. Cu alte cuvinte, cercetătorul posedă cunoștințele, deprinderile și priceperile necesare obținerii profesionale a cunoștințelor științifice. Greșesc acei care își imaginează un savant drept o persoană care știe totul și, în consecință, ne poate da răspunsul satisfăcător la orice întrebare. Nu. Un savant este acela care știe cum pot fi obținute aceste răspunsuri, în rest e necesară o activitate concretă – efectuarea investigațiilor științifice respective. El poate oferi răspunsurile dorite în situația în care a cercetat deja problema presupusă. Evident, ar fi eronat să se tragă concluzia precum că cercetătorului îi este propriu un orizont redus. Dimpotrivă, permanenta căutare de noi adevăruri, de noi informații și fapte conduce la cunoștințe vaste și, mai ales, profunde. Totuși, pentru ipostaza de cercetător definitorie rămâne capacitatea de inovație. Cercetătorul este prin excelență *maestrul noului* în cunoașterea științifică a universului nostru.

Transmiterea cunoștințelor științifice este asigurată prin activitatea de instruire, care presupune accesorii specifice: instituții de învățământ (școli, licee, universități, școli de meserii etc.), materiale didactice, biblioteci etc. Instruirea formează activitatea prin care cunoștințele obținute de cercetător sunt transferate celor care le vor implementa, avându-l pe cadrul didactic (profesorul) drept actor principal.

Cadrul didactic are, prin urmare, drept funcție primordială *transmiterea* cunoștințelor științifice dobândite de societate. Cadrul didactic este obligat să posede impecabil un anumit minim de cunoștințe. Este vorba, evident, de materia ce urmează a fi predată. De regulă, dincolo de această materie profesorul devine „vulnerabil”, studiind sau aprofundându-se pe cont propriu în restul cunoștințelor din disciplina respectivă. Este explicabilă situația dată, deoarece informația ce trebuie să fie transmisă studentului (elevului etc.) are limite precis stabilite. Și aici este de menționat că cele spuse nu contestă erudiția profesorului, de care el deseori dă dovadă. În studiul de față însă ne preocupă doar momentele esențiale și definitorii. Calitatea de cadru didactic presupune și o iscusință pregnantă de a asimila și de a explica materia predată. Deci, profesorul trebuie să cunoască ireproșabil explicațiile tuturor lucrurilor prezentate. Explicarea nu este o chestiune simplă, ea necesită o reflectare și înfățișare specifică a ideilor, adeseori de o manieră ce nu îl interesează pe savant sau care nu se pretează la stilul și la finalitățile de cercetare. De aceea, literatura științifică (de altminteri indispensabilă în procesul de instruire) trebuie să fie completată cu tălmăcirile profesorului și cu materiale didactice. Iată de ce există manuale (materiale didactice) și monografii (lucrări științifice). Acțiunile și cunoștințele profesorului sunt construite în așa fel, încât să faciliteze înțelegerea și asimilarea materiei de către studenți, elevi etc. Se poate presupune că valoarea profesorului este în corelație cu măiestria de *a trezi* și *a sublinia* în imaginația, în reflectia studentului esențele, semnificațiile lucrurilor (obiectelor, fenomenelor, faptelor etc.), momentele cheie, accentele și legăturile dintre toate acestea, într-un ansamblu coerent și întregit. Aceste acțiuni trebuie neapărat să fie completate cu *cultivarea* spiritului analitic și critic, care face funcțională aptitudinea de abordare creativă și flexibilă a lucrurilor și situațiilor iscate, aflate în permanentă dinamică, precum și „împrospătarea” facilă și curentă a

fondului de cunoștințe. Aici sunt puse în lumină valențele de cercetător ale profesorului. De asemenea, cadrul didactic are în sarcină și formarea la viitorul specialist a deprinderilor și priceperilor necesare meseriei, ele constituind o condiție indispensabilă aplicării în activitatea practică a cunoștințelor acumulate. Prin urmare, cadrul didactic deservește componenta de „*transmitere*” a cunoștințelor științifice și respectiv de formare a specialistului.

Aplicarea cunoștințelor științifice este asigurată prin activitatea practică, având ca accesorii: instituții publice (ministere, departamente, agenții etc.), organe de drept, întreprinderi (uzine, fabrici, ateliere etc.), unități de proiectare și inventare (unde în temeiul cunoștințelor științifice sunt inventate obiecte ce nu există în natură), utilaje și echipamente etc. Practica reprezintă componenta finală în asigurarea științifică a vieții sociale, în prim-planul căreia se află practicianul.

Practicianul asigură componenta de *traducere în viață* a realizărilor științifice prin intermediul activității practice pe care o desfășoară. Practicianul posedă cunoștințe ample într-un domeniu oarecare, precum și abilități (deprinderi și priceperi) necesare acțiunii practice în sfera respectivă. El trebuie să cunoască cât mai mult posibil în domeniul său și să știe să folosească eficace și eficient în activitatea sa cunoștințele însușite. Aceste elemente probează valoarea practicianului. Un bun practician se remarcă prin faptul că este în permanență la curent cu realizările de ultimă oră ale științei, le preia de îndată ce le-a aflat și le utilizează în activitatea zilnică. Practicianul *materializează* ceea ce a fost stabilit de știință, el face ca ideile să prindă contur în viața socială, le conferă un chip material, împlinit. Așadar, practicianul atribuie realizărilor științifice o formă practică, concretă și se caracterizează prin cunoștințe cuprinzătoare (în special sub aspectul cantitativ) într-un domeniu, precum și de deprinderi și priceperi necesare folosirii adecvate a acestora în activitatea practică, el asigurându-i vieții o derulare optimă într-o sferă socială dată.

Cele analizate formează, desigur, o imagine abstractă. În realitate, calitățile evidențiate nu întotdeauna pot fi întâlnite sub formă pură, ideală. Între ele pot exista interferențe. Un savant poate, în același timp, și profesa. Mulți profesori desfășoară cercetări științifice, ajung să facă descoperiri. Anume prin aceasta se și învrednicesc de calificativul „savant”. Și un practician poate profesa sau chiar efectua investigații care să contribuie la obținerea de realizări științifice. Cazul de vîrf, întâlnit, firește mai rar, l-ar reprezenta întrunirea concomitentă a calităților de cercetător, cadru didactic și practician.

Componentele și actorii în discuție constituie *osatura* sistemului de asigurare științifică a vieții sociale. Există însă și alte componente, cum ar fi explorarea științifică particulară desfășurată de inventatori și inovatori amatori, captivați de misterul și magia cunoașterii. O parte dintre ei, deși se caracterizează prin rigoare redusă, își dau obolul util în beneficiul societății și semenilor săi. În plus, le revine și lor a juca un rol specific în domeniul cercetărilor științifice.

Imaginea creionată nu vrea să postuleze identificarea absolută a „științificului” cu existența socială. Caracterul științific nu poate fi atribuit oricărui lucru ce alcătuiește viața socială și umană. Cert este însă că în faza actuală de dezvoltare a societății știința trece ca un fir roșu prin mai toate componentele vieții

sociale și ale existenței umane, iar rolul ei este unul de-a dreptul covârșitor, însemnătatea ei continuând să sporească neîncetat. În același timp, cercetarea ocupă poziția fundamentală în sistemul de asigurare științifică a vieții sociale.

Nu putem merge mai departe pînă nu risipim scepticismul și criticismul care se opune viziunii și spiritului științific exprimat în precedentele rînduri. Există destule minți care văd în știință mai curînd un pericol pentru omenire. Pînă și între oamenii de știință bîntuie o teamă nedefinită. George Thomson observa că „astăzi știința este în egală măsură prețuită și temută din cauza consecințelor pe care le poate avea pentru viața oamenilor”, adăogînd că lucrurile bune făcute de cercetător „îi pot liniști sentimentul de jenă pe care îl resimte”⁶. Nu considererăm că este aici loc de jenă, nici de scepticism. Oare oamenii nu și-au făcut rău unul altuia pînă la apariția științei? Pericolul pentru supraviețuirea omului nu se află în știință, în schimb salvarea poate veni numai de la ea! Oamenii se distrug nu pentru că au cu ce o face, ci pentru că sunt orientați spre așa ceva. Pentru ca să se rănească sau să se nimicească ei dispun dintotdeauna de suficiente posibilități. De altfel, și cele mai inocente obiecte pot deveni arme letale, dacă se dorește cu orice preț acest lucru. Știința este însă singura în măsură a descoperi calea de schimbare a acestei orientări distructive. Pe de altă parte, dacă ființele umane nu se vor zătri ele însele, atunci natura o va face, după cum o demonstrează cunoștințele acumulate deja de știință, mă refer, evident, în primul rînd la caracterul efemer al sistemului nostru solar și la procesele astronomice. Speranța pentru specia umană vine anume de la știință. Ea poate descoperi-inventa modalitățile de părăsire a zonei de pierire iminentă din cauza „catastrofelor naturale”. Depistarea mijloacelor de a schimba vectorul orientării omului cade în sarcina științelor socioumane și, în special, a criminologiei menită a procura remediul la unul dintre cele mai distructive comportamente umane – crima, alături de sociologie care studiază războiul. Cît privește amenințările naturale, aici datoria trebuie să și-o facă științele exacte.

---

⁶ George Thomson, *Inspirație și descoperire*, Editura enciclopedică română, București, 1973, p. 14.

ASIGURAREA CRIMINOLOGICĂ A ACTIVITĂȚII ANTICRIMĂ

Dacă știința a plecat de la necesitățile omului pentru a se pune apoi în serviciul societății, atunci criminologia a parcurs o cale inversă, ea s-a născut pentru nevoile sociale, ca apoi să se preocupe și de interesele individuale de securitate criminologică.

Este o diferență pe cât de paradoxală la prima vedere, pe atât de firească la o analiză riguroasă.

Cunoașterea științifică constituie rezultatul căutărilor neîncetate ale omului de a-și asigura o existență cât mai împlinită, folosindu-se de cea mai puternică dintre aptitudinile cu care a fost înzestrat de natură – rațiunea. Gîndirea umană a cunoscut diverse forme de funcționare cognitivă, forma științifică fiind, pe departe, de o fecunditate superioară. Acest instrument de cunoaștere, pe care îl formează gîndirea științifică, a fost utilizat de om pentru a-și asigura și îndeștula în primul rînd existența proprie, în timp ce cunoașterea societății s-a produs ca consecință firească a aplicării rațiunii în toate sferele de activitate, inclusiv cea de organizare a vieții sociale. Or, societatea constituie un cadru de realizare a vieții omului în condițiile coabitării și cooperării între reprezentanții speciei umane.

Potrivit raționamentelor noastre, știința devine o componentă a sistemului social menită a asigura viața socială în momentul în care s-au întrunit cîteva condiții: (a) societatea a devenit atât de complexă încît organizarea ei presupunea cunoștințe aprofundate și ample, (b) știința a atins un anumit nivel de maturitate, (c) indivizii au realizat că societatea este la fel de materială ca și obiectele fizice și că există legi obiective care o guvernează, legi care nu pot fi neglijate de voința omului.

Prin urmare, dacă privim relația om – societate în sine, atunci este important a înțelege că societatea reprezintă un fapt derivat al omului, deoarece ea constituie o modalitate prin care ființa umană își realizează existența. Societatea există pentru om și prin om, viceversa fiind exclusă. Trebuie să fie catalogate, în opinia noastră, drept false tezele potrivit cărora omul este subiacent societății. Vom invoca două fapte fundamentale care infirmă această idee: (1) omul poate exista în afara societății, iar societatea nu poate exista fără acesta; (2) în cazul în care societatea nu asigură individului posibilitatea de a-și îndeștula existența, acesta se răzvrătește, transformînd-o sau distrugînd-o.

Este adevărat că ființa umană se caracterizează, ca multe alte specii, printr-un instinct gregar, care determină covîrșitor existența omului în condiția sa primitivă. La un anumit nivel de dezvoltare intelectuală, omul dobîndește însă

capacitatea de a se sustrage influenței implacabile a instinctului, reușind să-și ordoneze comportamentul în funcție de activitatea sa rațională. Din acest moment omul coabitează cu semenii săi nu sub imperiul instinctului, ci al rațiunii de a-și realiza anumite interese semnificative printr-o activitate socială. Totodată este de precizat că enunțul respectiv nu neagă caracterul obiectiv al societății sau forța ei de coerciție asupra individului. Nu este vorba de o contradicție, ci, cel mult, de o contranomie.

Istoria gândirii criminologice este însă alta. Cunoașterea fenomenului criminal se putea impune, teoretic vorbind, după săvârșirea primei crime. Dar când se naște crima? Ea nu există în viața de sălbăticie a omului. În condițiile naturale este permis totul, iar criteriul suprem îl constituie forța individului, fie ea fizică sau psihică. Crima ea naștere în societate. Ea există numai și numai în raport cu societatea, pentru că forța ei distructivă lovește anume în societate. Crima se definește ca o faptă umană ce atacă societatea. Tocmai din aceste considerente apare necesitatea obiectivă de a întreprinde măsuri de apărare a societății față de asemenea comportamente. Crimele au capacitatea de a perturba viața socială sau, altfel zis, buna funcționare a societății, ba chiar pot conduce la distrugerea ei⁷. Desigur că primele căutări cu caracter criminologic au apărut mai târziu. Probabil, primele reacții au fost de natură instinctivă, dovadă servește utilizarea din leagănul societății pînă în zilele noastre a mijloacelor punitive⁸. Căutarea rațională a căilor de protecție socială anticrimă dă naștere gândirii criminologice, iar abordarea problemei prin metode științifice dă naștere științei criminologice, bineînțeles în anumite condiții socio-științifice. Prin urmare, criminologia s-a constituit ca o necesitate socială și nu una umană. „Apariția criminologiei ca știință, dezvoltarea ei este condiționată de necesitățile sociale ce țin de asigurarea teoretică a măsurilor de contracarare a criminalității”⁹. Este clar că în ultimă instanță ea servește tot omul, căci societatea există pentru om, dar nu o face în mod direct. Dacă societatea reprezintă un fapt derivat al omului, atunci activitatea anticrimă și, respectiv, știința criminologică constituie fapte derivate din societate¹⁰.

Ulterior, mai exact în ultimele decenii ale secolului trecut, criminologia s-a orientat și spre interesele particulare ale indivizilor legate de securitatea lor criminologică¹¹. Însă această preocupare este una secundară și va rămîne pentru totdeauna astfel, dacă reieșim din geneza și scopul fundamental al criminologiei.

---

⁷ Drept exemple ar putea servi Imperiul Incaș, care s-a destrămat definitiv datorită valului insuportabil de crime sau Imperiul Roman care a căzut sub atacurile barbare, fiind fatalmente slăbit de o criminalitate excesivă.

⁸ Vezi mai detaliat acest subiect: Octavian Bejan, *Principiul de acțiune și funcția socială a pedepsei penale*, Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, nr. 1-2/2004.

⁹ Valeriu Bujor, *Unele probleme ale criminologiei în Republica Moldova*, în „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova”, Chișinău, 2002, p. 15.

¹⁰ În această privință vezi și: Octavian Bejan și Valeriu Bujor, *Interes și crimă*, Chișinău, 2004, p. 68 și următoarele.

¹¹ Vezi în paralel: Maurice Cusson, *La sécurité privée: le phénomène, la controverse, l'avenir*, Criminologie, vol. 31, nr. 2/1998 și Alvin Toffler, *Powershift: Puterea în mișcare*, Editura „Antet”, 1995.

Actualmente, *sistemul de asigurare criminologică a vieții sociale* este format din atare componente principale: *obținere, transmitere și aplicare* a cunoștințelor criminologice în viața curentă a societății.

Activitatea de obținere a cunoștințelor criminologice reprezintă apanajul *criminologului-cercetător*, cea de transmitere a cunoștințelor criminologice ține de atribuțiile *criminologului-profesor* sau cadru didactic, iar cea de aplicare a cunoștințelor criminologice în activitatea anticrimă cade în sarcina *criminologului-practician*. După cum a fost menționat anterior, o persoană concretă poate, de fapt, compărea simultan în două sau toate trei aceste ipostaze, una dintre ele fiind însă întotdeauna principală, în timp ce celelalte – complementare¹².

Fiecărui actor al sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale îi revine o serie de sarcini specifice.

Asfel, **criminologul-cercetător** realizează următoarele *sarcini* primordiale: (1) dobândirea de cunoștințe criminologice; (2) dezvoltarea metodologiei de cercetare criminologică; (3) prognozarea dezvoltării criminologiei atât ca știință, cât și ca activitate practică; (4) optimizarea activității de cercetare criminologică; (5) formarea și întreținerea unei tradiții științifice.

Formarea unei tradiții științifice în criminologie înseamnă: (1) instituirea unor norme nescrise, exprimate prin conduita criminologilor și transmise din generație în generație, care ar consacra modalități optime de a proceda în diverse situații; (2) stabilirea unor înalte standarde științifice; (3) consolidarea mediului criminologic și ordonarea lui; (4) diminuarea, prin intermediul unui control informal, a eventualelor manifestări nocive, neștiințifice (plagiat, compilație, deturnare de rezultate științifice, arogarea de merite și demnități, proliferarea lucrărilor de o calitate proastă etc.); (5) crearea unui mediu propice de bună educare a tinerilor criminologi, conferind, în acest fel, continuitate spiritului instaurat și experienței acumulate. Întemeierea unei tradiții în mediul criminologilor este susceptibilă a crea condiții favorabile propășirii științei criminologice, pentru că acolo unde există o puternică și eficientă tradiție, anume acolo dăinuie performanța. Inexistența unei atare tradiții criminologice face posibilă producerea a numeroase manifestări deplasate, sterile și păguboase în criminologie. Bineînțeles că o tradiție trainică și eficientă nu poate fi edificată peste noapte, această operă presupune o muncă laborioasă, susținută și de o lungă durată, important este însă a conștientiza deplina semnificație a tradiției și că fiecare piatră pusă la temelia ei va aduce beneficii sigure.

Pe de altă parte, **criminologul-profesor** se ocupă de asemenea *sarcini* primordiale: (1) sintetizarea cunoștințelor criminologice; (2) transmiterea cunoștințelor criminologice persoanelor instruite; (3) actualizarea continuă a materiei criminologice predate în pas cu cele mai recente realizări ale științei criminologice; (4) dezvoltarea metodicii de transmitere a cunoștințelor criminologice; (5) optimizarea sistemului și procesului de transmitere a cunoștințelor criminologice.

---

¹² Bunăoară, autorul acestei lucrări a evoluat în toate aceste ipostaze criminologice, pe două dintre ele (de cercetător și de practician) avându-le drept funcție de bază.

La rîndul său, **criminologul-practician** execută astfel de *sarcini* primordiale: (1) efectuarea analizelor și prognozelor criminologice; (2) conceperea și planificarea acțiunilor de prevenire și contracarare a criminalității; (3) efectuarea acțiunilor de prevenire a criminalității; (4) asigurarea suportului criminologic în activitatea de contracarare a criminalității; (5) evaluarea rezultatelor acțiunilor anticrimă; (6) optimizarea activității criminologice practice.

De menționat că fiecare dintre actorii sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale contribuie la realizarea sarcinilor celorlalți. Cîteva exemple vor fi edificatoare în acest sens. Cercetătorul și practicianul contribuie la elaborarea programelor de instruire. Pe de o parte cercetătorul cunoaște profund fenomenul criminal și deci surprinde elemente esențiale ale prevenirii și contracarării criminalității, iar pe de altă parte practicianul cunoaște direct necesitățile practice ale momentului. Cercetătorul și cadrul didactic se pot antrena cu succes în activitatea de analiză, prognozare și evaluare a rezultatelor măsurilor anticrimă efectuate. Practicianul își poate aduce obolul la determinarea tematicii de cercetare în concordanță cu imperativele ridicate de activitatea criminologică practică.

Totodată, există o serie de *sarcini comune* criminologului – cercetător, profesor și practician, și anume: (1) optimizarea sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale; (2) îmbunătățirea interacțiunii dintre actorii acestui sistem; (3) promovarea socială a criminologiei; (4) educația criminologică a populației.

Promovarea socială a criminologiei consistă în a explica factorilor de decizie și opiniei publice importanța socială a criminologiei, prezentarea capacităților ei practice reale sau potențiale, precum și propunerea măsurilor organizatorice privind dezvoltarea sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale.

Din cele sus-examinate rezultă că cercetarea științifică criminologică constituie fundamentul sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale. Atît activitatea de formare profesională, cît și cea practică operează cu cunoștințele acumulate prin cercetarea criminologică. Cunoștințele criminologice servesc drept suport teoretic indispensabil pentru activitatea socială anticrimă. Acest fapt irefutabil subliniază însemnătatea principială a cercetării criminologice. Fără suport științific activitatea practică anticrimă ar semăna mai degrabă cu niște agitații instinctive de respingere a agresiunilor, iar procesul de instruire și-ar pierde substanța și deci noima. După cum afirma tranșant fondatorul criminologiei autohtone – Valeriu Bujor, „nu putem efectua un control asupra criminalității doar în baza bunului simț, deoarece analiza fenomenului crimă, cauzelor acestuia, elaborarea măsurilor de control necesită cunoștințe speciale”¹³.

Bineînțeles că și criminologul-profesor, și criminologul-practician contribuie la cunoașterea criminologică, aducîndu-și obolul prețios.

Criminologul-profesor realizează, în virtutea specificului activității pe care o îmbrățișează, o verificare analitică a cunoștințelor criminologice obținute de cercetător. În procesul de pregătire a materiei de predat cadrul didactic efectuează o sinteză a cunoștințelor criminologice privitoare la un subiect dat, iar această

---

¹³ Valeriu Bujor, *Cuvînt în apărarea criminologiei*, Legea și viața, nr. 3/1994, p. 23.

acțiune favorizează o analiză a acestora, deoarece sinteza presupune inevitabil o confruntare de teorii, idei și afirmații, care deseori sunt contrare sau chiar contradictorii. În plus, finalitatea activității sale, îl împinge permanent pe profesor să reformuleze enunțurile științifice astfel încât ele să devină accesibile, comprehensibile pentru persoana instruită, ceea ce face ca propozițiile sau ideile să fie plasate în contexte semantice diferite și, în consecință, testate involuntar prin relaționarea cu alte cunoștințe. Activitatea menționată se constituie într-o cercetare teoretică nesistematică a criminologului-profesor, care ajunsă însă într-o anumită fază de maturitate îl determină pe acesta la o cercetare teoretică sistematică. Este posibil chiar ca cadrul didactic să fie impulsionat de aceste explorări teoretice spre inițierea unor cercetări empirice. În orice caz, criminologul-profesor înregistrează un aport la completarea fondului de cunoștințe criminologice.

Pe de altă parte, criminologul-practician vede cunoștințele criminologice în lucru. El este acela care le aplică și urmărește eficacitatea și eficiența materiei teoretice puse la dispoziție de către cercetător prin intermediul cadrului didactic. Deoarece cunoașterea nu este și nici nu poate fi perfectă, ca de altfel majoritatea lucrurilor din univers, produsele ei sunt testate, în ultimă instanță, în procesul de activitate practică, adică în procesul de confruntare directă cu realitatea. Prin urmare, aplicându-le în activitatea sa practică criminologul poate descoperi neajusurile care nu au putut fi depistate și înlăturate în procesul de cercetare. Constatând lipsuri sau deficiențe, criminologul-practician le aduce la cunoștința cercetătorului prin diferite modalități: mass-media, estimări exprimate în calitate de expert, rapoarte de activitate, conferințe științifico-practice etc., ceea ce face posibilă dezvoltarea și precizarea cunoștințelor criminologice. Totodată, practicianul poate veni cu soluții sau interpretări proprii care reprezintă o cunoaștere nouă în domeniul criminologiei. Nu mai puțin important este și faptul că practicianul acumulează date factive, iar deseori chiar date statistice, prin regimul de evidență a muncii sale, având o însemnătate cognitivă certă, în pofida caracterului lor, pe alocuri, relativ sau inexact.

Cu toate acestea, nici cadrul didactic și nici practicianul nu îl pot înlocui pe cercetător, ei pot doar să completeze fructuos munca lui. Necesitățile sociale actuale în cunoștințe criminologice nu mai pot fi satisfăcute de munca voluntară a unor entuziaști amatori. Contribuția entuziaștilor va fi întotdeauna utilă, iar sub aspectul unor cercetări inedite, dar nesuținute de interesul imediat al societății, ea va fi remarcabilă. Ea nu este însă în măsură să asigure plenar nevoile unei societăți hiper dezvoltate și complexe. Asigurarea criminologică a vieții sociale impune o activitate de cercetare profesionistă, cu o capacitate de producție adecvată.

Exercitarea activității de cercetare criminologică necesită resurse și condiții: unități de cercetare (institute, centre etc.), finanțare, cadre, echipamente electronice și tehnice, personal auxiliar, reviste de specialitate, activitate editorială și multe altele. Fără acestea ea devine imposibilă sau insuficientă. Dacă anterior cercetarea științifică reprezenta preponderent un exercițiu intelectual individual menit să satisfacă necesitățile spirituale ale omului, astăzi ea constituie o activitate socială destinată să asigure funcționarea normală a sistemului social. De aceea, cercetarea nu mai trebuie să fie privită ca un lux care transcede nevoile primare, ci ca o

necesitate existențială a societății, altfel spus finanțarea ei nu este o risipă, ci o investiție în buna funcționare a sistemului social.

Primul pas însă îl constituie întotdeauna crearea unor unități de cercetare criminologică. Ele formează cadrul organizatorico-material fără de care cercetarea criminologică profesionistă nu este, pur și simplu, posibilă. O dată înființat acest cadru, vor apărea și persoane care să desfășoare activitatea de cercetare, chiar dacă, să presupunem, nu există specialiști la moment. Anume în procesul de efectuare a cercetărilor se formează omul de știință, pas cu pas, cercetare cu cercetare. În virtutea obligației de serviciu el studiază metodologia criminologică, își formează deprinderi și priceperi de aplicare a metodelor de cercetare criminologice, teoretice și empirice. Un exemplu relevant în acest sens îl constituie Centrul de cercetări științifice al Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare”. Până la crearea acestuia cercetările criminologice sistematice erau puține la număr, ulterior însă numărul lor a sporit progresiv. Este adevărat că în primii ani tinerii angajați au trebuit să se formeze ca cercetători, de aceea produsele științifice nu erau numeroase, în schimb mai târziu, ei au început să producă zeci de lucrări de criminologie¹⁴.

După cum rezultă din experiența noastră de organizator al activității de cercetare criminologică și de cercetător, realizarea cercetărilor criminologice teoretice poate fi fructuoasă numai în anumite condiții, și anume: (1) crearea unor unități științifice separate de realizare a cercetărilor teoretice (de exemplu, o secție distinctă într-un centru de cercetare criminologică, iar dacă există resurse suficiente, atunci chiar a unui/unor institute specializate); (2) prevederea unor bugete special destinate cercetărilor criminologice teoretice sau, dacă e să vorbim în sens larg, activității teoretice (cercetare, publicare a rezultatelor, organizarea reuniunilor științifice etc.); (3) divizarea tematicii de cercetare criminologică în compartimente: teme fundamentale, teme metodologice și teme aplicative (deoarece temele fundamentale și metodologice sunt abordate preponderent prin metode teoretice de cercetare).

De regulă, necesitățile curente presează și impun rezultate imediate. Astfel, societatea așteaptă de la criminologie cunoștințe direct aplicabile în activitatea anticrimă și finanțează, respectiv, acele cercetări care oferă asemenea produse. În general, cercetările aplicative oferă produse de imediată aplicabilitate în activitatea practică, de aceea cercetările teoretice, care vizează, în principal, probleme conceptuale, fundamentale și metodologice, ajung să fie adesea neglijate. Este o eroare esențială pentru că cercetările aplicative nu pot fi realizate în afara unui cadru teoretic. Neglijarea cercetărilor teoretice conduce inevitabil la șubrezirea fundamentului teoretic al investigațiilor aplicative, iar în ultimă instanță la incapacitatea acestora de a soluționa eficace problemele abordate. Or, activitatea de producere a cunoștințelor criminologice trebuie să fie asigurată în ansamblul ei, adică cercetări empirice împreună cu cercetări teoretice, care au, fiecare, rolul său specific și totodată indispensabil în realizarea actului de cunoaștere științifică. Prin urmare, activitatea practică anticrimă nu poate avea succes fără cercetări teoretice.

---

¹⁴ Vezi: *Suportul criminologic în activitatea poliției. Realizări și perspective*, Chișinău, 2001.

Primul a tras alarma asupra pericolului „deteoretizării problemei criminalității” Valeriu Bujor în deja antologicul său articol *Cuvînt în apărarea criminologiei*¹⁵.

Un caz de pomină ilustrează exemplar aceste afirmații. După prăbușirea sistemului comunist de organizare a societății, situația criminogenă a început să se modifice vertiginos. Unele tipuri de criminalitate au început să capete proporții și să amenințe societatea, ceea ce a îngrijorat profund oamenii de știință, dar și practicienii. Este vorba în speță de crima organizată, criminalitatea economico-financiară și corupția. Cercetătorii și practicienii deopotrivă au alertat opinia publică și clasa politică asupra pericolului criminal crescînd¹⁶. După alegerile din 2001, noua conducere politică a societății a pus sarcina soluționării problemei crimei organizate în fața Ministerului Afacerilor Interne. Poliția a întreprins o serie de acțiuni care au condus la decapitarea lumii interlope și destrămarea multor grupări criminale. După aceste succese, ministrul a raportat cu satisfacție că crima organizată a fost lichidată în societatea noastră. În realitate, poliția a întreprins acțiuni de contracarare a criminalității de grup și de anihilare a capilor lumii interlope. Enormitatea debitată de ministru a venit dintr-o definiere eronată a fenomenului criminalității organizate. Or, definierea unui fenomen criminal poate fi realizată printr-o abordare teoretică, desigur în temeiul materialului faptic acumulat prin cercetări empirice, dar nu numai, după cum se va vedea din cuprinsul acestei lucrări. Abordările conceptuale țin de cercetarea teoretică și nu de cea empirică. Interpretînd eronat materialul faptic cu care veneau în contact, practicienii au definit greșit acest fenomen, avîntîndu-se în lupta cu himerele. Acest caz de anvergură demonstrează că lipsa suportului teoretic poate determina eșecuri practice usturătoare.

Autorul nu a fost surprins de această gafă enormă a practicienilor, deoarece cu cîțiva ani înainte a participat la o ședință a unui grup de lucru din Ministerul Afacerilor Interne care examina problema crimei organizate, avînd posibilitatea să vadă modul în care practicienii tratează fenomenul. Trebuie precizat totuși faptul că și unii cercetători penaliști și criminaliști au întreținut această opinie. De exemplu, la lucrările aceluși grup a participat penalistul A. Borodac, el susținînd o viziune similară. Dar, poate cea mai reprezentativă este definierea vehiculată de criminalistul Mihai Gheorghită: *Poniatie i priznaki organizovanoi prestupnosti*, Legea și viața, nr. 5/1997. Eșecul acestora de a defini corect fenomenul în discuție a fost predeterminat, după părerea noastră, de specificul dreptului penal și al criminalisticii, al căror obiect de studiu nu vizează esența, ci unele aspecte particulare ale manifestărilor criminale.

A acorda prioritate preocupărilor curente nu înseamnă deloc abandonarea cercetărilor teoretice (conceptuale, fundamentale sau metodologice). Studiile fundamentale sunt indispensabile criminologiei, deoarece soluționarea problemelor

---

¹⁵ Valeriu Bujor, *Cuvînt în apărarea criminologiei*, Legea și viața, nr. 3/1994.

¹⁶ Vezi, de exemplu: interviul cu ministrul afacerilor interne C. Antoci pe marginea lucrărilor Conferinței „Combaterea criminalității și corupției” din anul 1993, Legea și viața, nr. 6/1993; Valeriu Bujor, *Cuvînt în apărarea criminologiei*, Legea și viața, nr. 3/1994; materialele Conferinței științifico-practică republicană „Strategia combaterii criminalității organizate în Republica Moldova” din 23-24 mai 1996, publicate la Editura „Arc”, în anul 1997; materialele Conferinței științifico-practică republicană „Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova” din 26 februarie 1999, publicate tot la Editura „Arc” în același an.

practice presupune „un anumit nivel de dezvoltare a însăși științei criminologice, aceasta pentru că neclarificarea problemelor generale, fundamentale împiedică sau face imposibilă rezolvarea celor particulare. De aceea, luînd în considerație interesele practice, este nevoie a nu uita și de necesitățile științei criminologice”¹⁷. Importanța studiilor fundamentale rezidă în capacitatea și în funcția lor de a generaliza informațiile particulare acumulate, în vederea relevării legilor generale de existență ale fenomenului cercetat, fapt care permite a cunoaște și a influența asupra factorilor esențiali, căci în situația în care criminalitatea atinge dimensiuni patologice, înregistrînd o sporire sub mai toate aspectele, sunt necesare remedii generale, macrosociale ce lovesc în cauza fenomenului, nu în factorii particulari care numai îl amplifică sau îl modifică. Cunoștințele fundamentale constituie, de asemenea, temelia metodologică pentru cercetările criminologice particulare, oferindu-le cadru teoretic pentru interpretarea fenomenelor studiate și pentru elaborarea unor soluții principial corecte.

Condițiile enumerate urmează a fi respectate flexibil, în funcție de situația concretă. Prezența unui număr redus de cercetători într-o unitate de cercetare criminologică nu permite, desigur, divizarea ei în secții specializate. Va fi potrivită, deci, o divizare corespunzătoare a tematicii de cercetare și a fondurilor alocate, astfel încît să fie planificate și realizate nu numai cercetări empirice, ci și teoretice. Estimăm, în baza experienței noastre de peste zece ani în cercetare, ca fiind optimă o pondere de 30% a cercetărilor fundamentale și metodologice în economia totală a cercetărilor criminologice.

Este discutabil rolul și modul de funcționare al instituției doctoratului în societatea modernă. Ea totuși există deocamdată și înrîurește viața științifică, inclusiv criminologică, din care motiv se cere o precizare. Avînd un efect coercitiv puternic asupra cercetătorilor, este important ca instituția doctoratului să fie reglementată în așa mod încît să favorizeze cercetările de orice fel. Mai concret, ea trebuie, în opinia noastră, să creeze condiții propice atît pentru efectuarea cercetărilor empirice, cît și a celor teoretice. În lumina acestui considerent, este de neînțeles de ce noul Regulament cu privire la funcționarea consiliilor științifice specializate și conferirea gradelor științifice și titlurilor științifice și științifico-didactice în Republica Moldova¹⁸ nu include nici o referire în acest sens. Precedenta redacție a actului normativ indicat stipula expres: „Teza de doctorat este o lucrare științifică originală, cu rezultate teoretice și/sau experimentale noi care denotă însemnătatea aportului adus în știință de pretendentul la grad și care este elaborată în baza unor lucrări științifice publicate” (art.12, alin.(2)). Nu putem să înțelegem rațiunile ce ar dicta o asemenea omisiune esențială. Principial vorbind, exigențele tehnicii elaborării și modificării actelor normative presupun motivarea tuturor amendamentelor propuse/efectuate (documentul se anexează la

---

¹⁷ Valeriu Bujor, *O sușcinosti prestupnosti*, Chișinău, 1998, p. 87.

¹⁸ Aprobat de ședința în Plen a Comisiei de acreditare a organizațiilor din sfera științei și inovării și a Comisiei de atestare a personalului științific și științifico-didactic ale Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare din 25 noiembrie 2004 (proces-verbal nr. 1).

proiectul de modificare și se păstrează în arhivă sau, eventual, argumentările propunerilor de modificare sunt consemnate într-un proces-verbal)¹⁹.

Odată soluționate problemele organizatorice și materiale, cercetătorul poate trece la clarificarea chestiunilor metodologice de realizare a cercetărilor criminologice teoretice.

---

¹⁹ De subliniat că regulamentul în cauză suportă permanent modificări nereflectate pe site-ul instituției, este indicată numai data inițială de adoptare. Această lipsă de transparență sugerează existența unor acțiuni obscure, bazate pe interese particulare, abuzive, căci monștrii sălășluiesc în întuneric.

2

Cunoașterea criminologică

2.1.

CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ

Cunoașterea științifică este indisolubil legată de rațiunea umană. Anume în facultatea de gândire a omului coboară rădăcinile ei. Rațiunea constituie sorgintea din care a izvorât cunoașterea științifică. Gândirea i-a dat omului capacitatea de a cunoaște universul său existențial și de acționa în concordanță cu informațiile achiziționate în procesul de cunoaștere.

Grație rațiunii²⁰ omul dispune de puterea de a cunoaște lumea în care trebuie să existe și de care nu se poate nicicum desprinde în totalitate. Gândirea îi conferă ființei umane capacitatea de a-și amplifica posibilitățile de realizare a existenței sale pînă la limitele capacităților naturii însăși, căci cunoașterea, tot mai vastă și mai profundă, a lumii face cu puțință stăpînirea și utilizarea, tot mai largă și mai eficace, a forțelor ei. Gândirea îi permite omului să pătrundă însăși rațiunea naturii, a universului și astfel s-o asimileze, s-o încorporeze în propria sa ființă, s-o transforme în propria lui rațiune, prin care fapt el își poate depăși condiția sa biologică. În plus, făcut a urmări neîncetat satisfacerea nevoilor sale organice, omul ajunge, datorită rațiunii, a-și cultiva nevoi spirituale, nu mai puțin imperioase, iar ele îl fac să pășească dincolo de rațiunea de a fi a materiei biologice, îl fac să caute noi sensuri. Făptură a naturii, corp din corpul ei și totuși entitate distinctă, relativ de sine stătătoare, ea a fost înzestrată cu fascinanta aptitudine de a cunoaște, de parcă omul ar fi o unealtă cu a cărei ajutor natura vrea să se autoconștientizeze și să-și dezvolte proprietatea de creație plenar. Puterea rațiunii e atît de mare, încît ființa umană poate crea, aidoma naturii însăși, noi obiecte și noi stări ale lumii, ba chiar ar putea izbuti dobîndirea forței uimitoare de a-și modifica materia, substanța existențială. Cunoștințele obținute recent mărturisesc despre existența unor fenomene care spulberă toate închipuirile noastre despre limitele naturii și posibilitățile omului.

Aceste posibilități uimitoare se datorează, în mare parte, cunoașterii științifice, ca formă distinctă de cunoaștere rațională și, totodată, cea mai potentă dintre toate formele existente, dacă e să judecăm după rezultatele efective înregistrate de ea²¹.

Cunoașterea științifică nu a constituit rodul unei întîmplări fericite sau a unei idei strălucitoare născute într-o minte genială. Ea s-a impus ineluctabil, în mod

---

²⁰ Despre rațiune vezi mai detaliat în lucrarea noastră *Unele reflecții asupra gândirii socioumane*, Revista de filosofie și drept, nr. 3/2006.

²¹ O succintă, dar elocventă prezentare a rezultatelor științei este oferită în lucrările de istorie a științei; a se vedea în acest sens, de exemplu, studiile în materie citate anterior. Totuși, o mulțime de obiecte și activități cu care avem de a face la tot pasul constituie o mărturie directă și vie a potențialului cunoașterii științifice.

obiectiv, logic în viața spirituală și materială a ființei umane. Acest adevăr rezultă din faptul că „oricare ar fi natura și combinațiile ființelor, mișcările au totdeauna o direcție sau o tendință. Fără direcție, nu putem evoca ideea mișcării. Această direcție este hotărâtă de proprietățile oricărei ființe. Având anumite proprietăți, ele acționează în chip necesar, adică urmează legea invariabil determinată de chiar aceste proprietăți, care constituie ființa așa cum este ea, precum și felul ei de acțiune, care este totdeauna o consecință a felului ei de a fi”²². Or, rațiunea constituie o trăsătură distinctivă esențială a ființei umane, tocmai ea o deosebește pregnant de restul vietăților, și ca orice proprietate esențială rațiunea determină fundamental viața omului.

Fiind nevoit să se servească permanent de rațiune, mai întâi de toate pentru a supraviețui, iar apoi pentru a-și asigura o viață cât mai îndestulată, omul și-a dezvoltat continuu aptitudinile sale de gândire. Astfel, el a ajuns la o cunoaștere și transformare științifică a lumii, inițial a habitatului său imediat, iar acum a unor zone tot mai îndepărtate ale universului. Prin urmare, caracterul obiectiv al apariției cunoașterii științifice rezultă nu numai din calitatea rațiunii de însușire esențială și definitivă a omului, ci și din modul de funcționare al gândirii. Creierul uman oferă capacitatea biologică de cunoaștere, însă gândirea are nevoie de un tipar pentru a se constitui și a funcționa. Acest tipar este oferit de realitatea obiectivă. Gândirea se modelează după chipul realității, naturii. Ea reprezintă natura sub formă ideală, o reconstituie și îi urmează tiparul. Procesul de gândire se organizează după felul în care este organizată însăși natura, modificându-se odată cu cunoașterea mai amplă și mai profundă a ei. Regulile de gândire sunt și reguli ale existenței, ale modului de alcătuire și funcționare a naturii, pe care rațiunea și le însușește și după care se conduce. O dată ruptă de lume gândirea își pierde brusc capacitatea de cunoaștere și eșuează în fantasmagorii de tot felul. Astfel se explică sterilitatea rațiunii speculative, detașată de realitate, iar pe de altă parte rezultatele remarcabile înregistrate după adoptarea spiritului pozitiv în gândire, conectat temeinic la lumea palpabilă. Chiar și în cazul în care gândirea plăsmuiește obiecte noi, inexistente în natură ea se conduce tot de legile acesteia, care stabilesc strict limitele și modul de existență, dincolo de care nimic nu poate exista, cu excepția imaginației omului. De aceea, gândirea nu poate exista și nici funcționa eficient fără un contact permanent cu realitatea obiectivă.

Tocmai această latură constitutivă leagă indisolubil și esențialmente rațiunea de cunoașterea științifică. Ambele au drept fundament realitatea, iar cunoașterea științifică oferă legătura cea mai fecundă cu realitatea obiectivă. Pentru a evita orice confuzie, vom preciza totuși că cunoașterea nu poate fi redusă, după cum au făcut-o empiriștii, la simplul contact cu realitatea obiectivă, care ar însemna o copie fidelă a celor sesizate. Contactul direct al individului cu natura se realizează prin intermediul simțurilor – organul senzitiv al omului cu ajutorul căruia el culege informații despre obiectele plasate în raza lui de percepție. Ele nu pot capta însă decât informația de o anumită dimensiune, accesibilă organului

---

²² Paul Henry Holbach, *Sistemul naturii sau despre legile lumii fizice și ale lumii morale*, Editura științifică, București, 1957, p. 83.

senzitiv în virtutea constituției lui. Simțurile au rolul de a conecta gândirea umană la mediu, la lume, dar nu pot înlocui cunoașterea. Pentru a cunoaște lumea este nevoie de a pătrunde elemente care nu pot fi percepute prin organele de simț, ele pot fi înțelese numai pe cale abstractă, deci rațională. Și alte vietăți sunt înzestrate cu organe senzoriale, ba chiar mai performante ca ale omului, și totuși ele nu sunt apte de a cunoaște lumea așa cum o face homo sapiens, fiind lipsite de puterea de abstracție, de capacitatea teoretică a creierului. Iată de ce procesul de cunoaștere presupune deopotrivă procese raționale – teoretice și senzoriale – empirice.

Formarea gândirii, iar apoi dezvoltarea cunoașterii raționale pînă la forma sa științifică a parcurs o cale îndelungată. A fost nevoie de acumularea unui anumit volum de cunoștințe pentru ordonarea lor într-un sistem coerent, capabil de a asigura o cunoaștere eficace a lumii și a însuși modul de cunoaștere. Istoria arată că acest proces a durat cel puțin sute de mii de ani. Un factor esențial în devenirea gândirii raționale și cunoașterii științifice la constituit societatea, ea a făcut posibilă formarea gândirii sociale, care a catalizat considerabil gândirea umană. Memoria socială și cuplarea gândirii individuale la cea colectivă a amplificat enorm capacitatea de cunoaștere. Gândirea umană a devenit, de fapt, indisociabilă de gândirea socială, din care motiv putem vorbi despre o gândire socio-umană²³.

În fazele inițiale gândirea umană a fost, desigur, dominată de iluzie, misticism, intuiție, credință și alte asemenea fenomene, cu toate acestea, spiritul rațional a menținut în paralel un contact permanent cu realitatea obiectivă care a făcut posibilă dezvoltarea în primul rînd instrumental-materială a existenței umane, propagînd-o ulterior și asupra fenomenelor psihice și sociale, dar și a rațiunii însuși ca mod de gândire și de cunoaștere. Din aceste considerente un putem fi de acord cu afirmația lui Comte: „Este fericitul privilegiu al principiilor teologice, fără de care putem fi siguri că inteligența noastră nu ar fi ieșit niciodată din somnolența sa inițială, principii care au permis, derogîndu-i activitatea speculativă, să pregătească încetul cu încetul un regim logic mai bun”²⁴.

De subliniat că cunoașterea științifică s-a impus, iar rațiunea a evoluat ineluctabil spre această formă de cunoaștere, în mod obiectiv, datorită imperativului de a reuși al existenței umane. Omul se află în cadrul lumii, iar existența sa este asigurată prin interacțiunea cu obiectele, fenomenele, procesele și ființele ce o populează. Pentru a reuși individul trebuia să cunoască exact însușirile și legile de existență ale acestora. Or, numai o cunoaștere legată de realitate, de aceste obiecte, fenomene, procese, vietăți etc. putea oferi cunoștințe pertinente și soluții eficace, capabile să-i asigure reușita, adică supraviețuirea și traiul îndestulat. Astfel, în pofida frecventelor rătăcirii și erori, adesea fatale, omul a izbutit să revină de fiecare dată la o raționalitate eficace și să dezvolte o cunoaștere științifică.

---

²³ Vezi mai detaliat în lucrarea: Octavian Bejan, *Unele reflecții asupra gândirii socioumane*, Revista de filosofie și drept, nr. 3/2006.

²⁴ Auguste Comte, *Discurs asupra spiritului pozitiv*, Editura științifică, București, 1999, p. 16.

Este dificil, dacă nu imposibil a marca exact momentul constituirii plenare a cunoașterii științifice. Cert este însă că elemente de gândire pozitivă²⁵ au existat întotdeauna, altfel nu s-ar fi format cunoașterea științifică, după cum am arătat în explicațiile anterioare. Vorbind în termeni generali, considerăm că cunoașterea științifică s-a constituit în momentul în care s-au cristalizat formele logice de gândire și orientarea spre o raportare la realitate. Formele logice de gândire nu au existat a priori în rațiunea umană. Ele nu formează o capacitate sau o formă biologică de organizare a rațiunii. Structura biologică a rațiunii care derivă din funcționalitatea creierului este constituită într-un mod cu totul diferit. Formele logice de gândire reprezintă forme generale de organizare a materiei care au fost sesizate de mintea omului și după care a fost organizată gândirea umană. Incipient rațiunea umană funcționa într-un mod intuitiv-asociativ, abia ulterior ea și-a ordonat gândirea în funcție de modul de organizare a realității obiective, prin descoperirea lentă a formelor (principiilor) ei generale de organizare.

Prin urmare, **cunoașterea științifică** consistă în obținerea cunoștințelor prin metode raționale și practice alcătuite sau concepute după tiparul realității însăși și care presupun o raportare la realitate.

Totuși vom diferenția cunoașterea științifică de **gândirea pozitivă** care reprezintă o abordare științifică în esență, dar neriguroasă și nesistematică ca formă de realizare a cunoașterii umane și sociale. Gândirea pozitivă a premers cunoașterii științifice într-o etapă preliminară. Această delimitare va fi principială pentru explicarea apariției cunoașterii criminologice.

Revenind la momentul constituirii cunoașterii științifice vom remarca, pe de altă parte, că fixarea exactă în timp a evenimentului este, probabil, imposibilă, datorită caracterului său de proces cu o durată îndelungată. Cercetătorii americani Alexander Hellems și Bryan Bunch asociază începutul științei ca unitate organizată cu școala ionică a filozofilor greci, adică în jurul anului 600 î.e.n.²⁶ Putem admite acest reper temporal pentru știință, privită drept o activitate conștientă și organizată. Dar cunoașterea științifică s-a cristalizat ceva mai înainte, măcar și din simplul motiv că ea poate exista și în afara unor comunități științifice bine organizate, fiind realizată de indivizi separați care conlucrează prin intermediul produselor lor științifice sau în comunități intelectuale mai puțin coerente. De altfel, faimoasele școli filozofice elene au dispărut, pentru o lungă perioadă, odată cu civilizația greacă antică, în schimb cunoașterea științifică a persistat sub diverse forme în diferite colțuri ale lumii. Bineînțeles că formele instituționalizate de activitate potențează considerabil productivitatea științei.

De menționat că indiferent de stadiul de dezvoltare al științei: fie că vorbim de gândire pozitivă, fie că vorbim de cunoaștere științifică, fie că vorbim despre știință ca o preocupare umană sau activitate socială instituționalizată, știința are drept sursă biologică obligatorie rațiunea omului. Fără creierul unor indivizi concreți nu poate exista nici gândire umană și nici cunoaștere socială.

---

²⁵ Vom utiliza calificativul „pozitiv” deoarece el a fost vehiculat anume pentru a desemna raportarea riguroasă la realitatea obiectivă în cunoaștere, chiar dacă acest fapt a avut loc în secolul al XIX-lea, adică mult mai târziu de înfîrșirea cunoașterii științifice.

²⁶ Alexander Hellems și Bryan Bunch, *op. cit.*, p. 11.

De-a lungul timpului, știința a utilizat mai multe modalități de cunoaștere. Primul **model de cunoaștere** s-a bazat preponderent pe puterea rațiunii. Este firească o asemenea consecutivitate, căci gândirea trebuia mai întâi de toate să se formeze ea însăși, fie și la un nivel primar, rudimentar. Acest model a inclus trei elemente esențiale: (1) datele experienței, (2) procedeele logice și (3) construcția abstractă. Nucleul acestui model de cunoaștere îl constituie construcția abstractă.

După cum rezultă din componentele modelului, această cunoaștere nu a fost ruptă de realitate. Omul de știință folosea material empiric în explorările sale, doar că el se baza pe experiența sa sau a societății, adică a semenilor săi. Datele erau culese din viață prin observație directă, de la martorii unor evenimente ori fapte sau din lucrările altor savanți. Dar întotdeauna se presupunea legătura cu realitatea, fiind admise acele elemente (date, enunțuri teoretice etc.) care prezintă un grad înalt de certitudine. Multe date rezultau din chiar experimente, realizate, în acele epoci, într-un mod mai puțin sistematic și riguros. Plecând de la datele realității, omul de știință obținea pe cale abstractă noi cunoștințe sau inventa obiecte ce nu existau în natură, aplicând în același timp și mijloacele cognitive ale logicii.

Deși experiența se caracterizează prin anumite limite în perceperea materialului empiric, ea nu poate fi considerată întru totul ruptă de realitate. Până și în zilele noastre experiența constituie frecvent primul furnizor de informație pentru cercetare, chit că ea este sub o formă brută. Faptul menționat justifică, de rând cu alte argumente (de exemplu, nivelul de dezvoltare al instrumentelor logice de cunoaștere), aprecierea cunoașterii antice drept una științifică. De altfel, orice metodă de cunoaștere empirică suferă de anumite slăbiciuni și limite, diferența dintre ele și experiență constă numai în gradul de precizie și gama de posibilități de relevare a datelor, adică primele pot scoate la iveală elemente insesizabile prin experiență. Experiența se servește, de fapt, de aceleași instrumente biologice și fizice, ce-i drept într-o manieră mai puțin precisă și mai puțin percutantă. Bunăoară, metoda observației este realizată prin urmărirea vizuală a unor fenomene, obiecte, procese etc., dar și experiența se formează în mare parte datorită văzului, deosebirea ține de rigoare, instrumente tehnice, procedee chimice și multe alte accesorii cu care s-a îmbogățit treptat și se îmbogățește în continuare această metodă empirică de cunoaștere științifică. Metoda experimentului se regăsește în experiență prin încercări ale indivizilor, fie că este vorba despre acțiuni realizate nemijlocit de omul de știință sau de alte persoane. Metoda interviului sau anchetei sociologice are drept analog în experiență comunicarea orală sau scrisă, directă sau indirectă etc., clar este că modalitățile moderne de efectuare asigură o precizie superioară, iar sub anumite aspecte, am spune net superioară. În orice caz, reiterăm afirmația precum că experiența a asigurat un contact suficient cu realitatea, astfel încât să facă posibilă cunoașterea științifică, este adevărat că numai până la un anumit nivel, după cum vom arăta în continuare. Tocmai de aceea știința antică a reușit remarcabile descoperiri în diverse domenii, inclusiv tehnice, o parte însemnată dintre care și-au păstrat valabilitatea până în prezent, ne uimesc sau chiar constituie un mister impenetrabil științei moderne.

Modelul în discuție a fost utilizat cea mai îndelungată perioadă din istoria științei, fiind cunoscut, în mai toate disciplinele, drept cunoaștere filozofică. În

literatura de specialitate, metodologică, el este denumit *categoric-deductiv*²⁷. Formularea lui a fost realizată de Aristotel, iar în terminologia modernă este prezentat astfel: „Știința ca sistem deductiv *S* de propoziții satisface următoarele postulate: I. *Postulatul de realitate*: orice propoziție care aparține sistemului *S* trebuie să se refere la un domeniu anumit de entități reale; II. *Postulatul de adevăr*: orice propoziție a sistemului *S* trebuie să fie adevărată; III. *Postulatul de deductivitate*: dacă anumite propoziții aparțin sistemului *S*, atunci orice consecință logică a acestora aparține lui *S*. Următoarele două exigențe formează ceea ce s-a numit *postulatul evidentei*; IV. Există în *S* un număr (finit) de termeni și: a) semnificația acestor termeni este evidentă, direct comprehensibilă; b) orice alt termen care apare în sistemul *S* este definibil invocând acești termeni din grupa (a), numiți *termeni primitivi*, în timp ce termenii astfel introduși se numesc *termeni definiți*; V. Există în *S* un număr (finit) de propoziții, astfel că: a') adevărul lor fiind evident, nu cer demonstrații; b') adevărul oricărei alte propoziții din *S* se stabilește cu ajutorul inferenței logice plecând de la acestea. Sintetic vorbind, în viziunea lui Aristotel știința demonstrativă se caracterizează prin: i) posedă o structură deductivă (postulatul deductivității); ii) posedă principii acceptate ca autoevidente (postulatul evidentei); iii) are o fundamentare empirică (conform postulatului de realitate)”²⁸.

Prima remarcă ce se impune privește caracterul empiric postulat de Aristotel. De unde rezultă că oamenii de știință din antichitate erau conștienți de importanța raportării la realitate și tindeau să respecte această exigență în procesul de cunoaștere, în măsura posibilităților existente la acel moment.

Totuși, felul în care Aristotel a formulat modelul în discuție și care a fost păstrat de știința contemporană pe post de exemplificare răspunde mai mult rigorilor științelor matematice sau exacte și mai puțin celor sociale, deși autorul celebru a desfășurat și cercetări sociale, având lucrări de referință în materie²⁹. El este cel care primul a definit omul ca ființă socială ori, după cum s-a exprimat el însuși, politică.

În fine, nu putem fi de acord cu caracterul exclusiv deductiv a cunoașterii, nici măcar în acea fază de dezvoltare a științei. Cunoașterea științifică folosea nu numai deducția, ci și inducția. De fapt, aserțiunea precum că știința poate oferi cunoaștere exclusiv prin deducție este falsă, am spune chiar absurdă. Generalul poate fi stabilit numai și numai pornind de la particular, abia după aceasta din generalul obținut putem deduce noi cunoștințe sau face afirmații particulare. Dacă am admite existența unor cunoștințe generale obținute în afara oricărei cunoașteri particulare, atunci am postula existența unor cunoștințe *a priori*. Din cunoștințe generale pot fi deduse afirmații sau cunoștințe particulare, dar numai în cazul în care ele au fost dobândite plecând incipient de la date de ordin particular.

În viziunea noastră, mai exactă ar fi următoarea denumire: **modelul abstract de cunoaștere științifică**. El presupune o cunoaștere pe cale abstractă cu un

---

²⁷ Vezi, de exemplu, Marin Țurlea, capitolul „Teoria științifică”, în *Teoria cunoașterii științifice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, p. 210.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Cea mai cunoscută este, desigur, *Politica* (Editura „Antet”, București, 1996).

caracter deopotrivă deductiv și inductiv. În cazul acestui model, cercetătorul obține cunoștințe noi cu ajutorul cunoștințelor ce deja există. Pe cale abstractă el reconstruiește realitatea folosind cunoștințele existente: date (informații empirice), enunțuri particulare și generale, definiții, concepte, legi științifice, teorii etc. Bineînțeles că sunt aplicate concomitent și procedeele logice, ca reprezentări ideatice, cu funcție euristică, ale formelor generale de organizare a materiei. Omul de știință nu pur și simplu reconstruiește rațional realitatea, ci și o construiește, inventând obiecte fără precedent sau elaborând modalități de a o transforma. Însă toate acestea au loc în mintea lui, de aceea este adecvat calificativul *abstract*.

În metodologia științei a fost exprimată ideea că teoriile pot fi construite numai pe cale deductivă, cea inductivă fiind mai degrabă o falsă impresie³⁰, în timp ce alți cercetători consideră, în mod tradițional, că metoda științei este cea inductivă³¹. Nu împărtășim această concepție despre cunoaștere. Ne raliem viziunii acelor savanți și metodologi ai științei care consideră că cunoașterea realității este înfăptuită atât prin inducție, cât și prin deducție³². Privitor la operațiunile inductive în cunoașterea abstractă, invocăm un exemplu elementar din domeniul criminologiei. Astfel, criminologul A_1 constată prin cercetări empirice (sau prin simplă experiență) că în țara exsocialistă B_1 a apărut o nouă manifestare antisocială – traficul de ființe umane, criminologul A_2 constată prin cercetări empirice independente, fără a fi la curent cu datele obținute de colegul său, că în țara exsocialistă B_2 a apărut o nouă manifestare antisocială – traficul de ființe umane, criminologul A_3 constată prin cercetări empirice independente că în țara exsocialistă B_3 , fără a fi la curent cu datele obținute de colegii săi, a apărut o nouă manifestare antisocială – traficul de ființe umane ș.a.m.d. (n posibilități), în cele din urmă, criminologul A_4 (să zicem) ia cunoștință de propozițiile particulare ale colegilor săi și pe cale pur teoretică, fără a efectua el însuși cercetări empirice, formulează propoziția generală: în țările exsocialiste a apărut o nouă manifestare antisocială – traficul de ființe umane, prin urmare efectuează o operațiune de inducție.

Ca să extindem explicația noastră și asupra altor componente ale cunoașterii abstracte putem adăuga că criminologul A_4 poate, eventual, merge mai departe și asocia, iarăși pe cale teoretică, datele menționate cu alte date, culese, de asemenea, de alți cercetători, cum ar fi sărăcia din țările exsocialiste (indicatori economici), angajarea clandestină a străinilor în țările dezvoltate și permeabilitatea hotarelor (reglementări juridice și aplicare a lor), în baza cărora să formuleze explicații etiologice cu caracter general ale acestor manifestări.

Discuția pe marginea inducției și deducției este, de fapt, legată indisolubil de problema generalului și particularului. Mai multe voci au susținut că știința se interesează, prin definiție, de general, de particular ocupându-se practicienii și

---

³⁰ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1996, p. 96-97.

³¹ Bunăoară George Thomson, *Inspirație și descoperire*, Editura enciclopedică română, București, 1973, p. 15, 18 și altele.

³² De exemplu Henri Poincaré, *Știință și ipoteză*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 24 și următoarele.

istoricii³³. Nu vom contesta această afirmație, în schimb vom veni cu o precizare esențială, susceptibilă a fundamenta o abordare diferită a chestiunii în discuție. Așadar, ce este generalul și particularul? Putem diviza toate cele existente în două categorii: care țin de general și care țin de particular? În realitate, generalul și particularul sunt două extreme între care se află o multitudine de niveluri intermediare. De aceea, noi putem deosebi, de exemplu, un copac de altul, după trăsături de maximă particularitate, la fel cum putem deosebi copacii luați ca o categorie de obiecte de tufari, după trăsături mai generale în comparație cu cele individuale, apoi tufarii și copacii îi putem deosebi de animale, după trăsături și mai generale, și cum vedem suntem încă foarte departe de trăsăturile de maximă generalitate. Astfel, același nivel privit din punctul de vedere general-extrem poate fi definit drept particular și, viceversa, privit din punctul de vedere particular-extrem poate fi definit, în egală măsură, drept general. Iată de ce este posibilă atât inducția, cât și deducția în cunoaștere, inclusiv în cea științifică sau, mai particular, în cea criminologică. Metoda inducției și deducției nu constituie decât niște utilizări ale principiului general-particular de organizare și funcționare a realității în scopuri cognitive.

Totuși, se impune a clarifica încă un aspect cu semnificație metodologică: ceea ce se înfățișează la început simțurilor noastre este particularul, iar generalul decurge din repetiție, pe care memoria o fixează, și din comparație, pe care rațiunea o efectuează, extrapolând concluzia asupra tuturor situațiilor similare. De altfel, particularul se impune în mod absolut experienței noastre, în sensul că de fiecare dată avem de a face, la nivel de simțuri, cu particularul, iar generalul îl presupunem, deci îl sesizăm în mod abstract, deoarece rareori avem ocazia să observăm toate manifestările particulare ale unei categorii de obiecte (de exemplu, toți copacii, toate stelele sau toate frunzele). Reieșind din cele menționate putem afirma că cunoașterea a început pentru știință și începe pentru fiecare om de la inducție, iar deducția intră în exercițiu abia atunci când rațiunea dispune de suficiente cunoștințe generale cu ajutorul cărora să poată obține (prin deducție, deci) noi cunoștințe. Așa se explică recursul profesorului la particular (exemple) pentru a explica mai bine o chestiune, inclusiv de ordin general, copiilor, dar și adulților. Doar cu vârsta oamenii își cultivă, destul de anevoios, capacitatea de a opera cu generalul, adică de a cunoaște prin intermediul generalului, savanții excelând în această privință în virtutea unui exersări îndelungate și sistematice.

Ținând cont de considerentele sus-expuse nu putem accepta ideea unor aptitudini sau cunoștințe a priori, sintetice³⁴.

Mai mult decât atât, cunoașterea științifică nu poate fi redusă numai la inducție și deducție și datorită faptului că în procesul de cunoaștere sunt aplicate o gamă largă de metode, printre care și instrumentele cognitive ale logicii.

Limitele experienței în asigurarea legăturii cunoașterii cu realitate s-au făcut simțite într-un târziu. Știința nu mai putea avansa servindu-se de asemenea

---

³³ Bunăoară același Karl R. Popper în lucrarea citată, de ex. p. 103, sau Henri Poincaré, *op. cit.*, de ex. p. 30.

³⁴ Immanuel Kant în *Critica rațiunii pure* (Editura „IRI”, București, 1994) sau Henri Poincaré în *Știință și ipoteză* (Editura științifică și enciclopedică, București, 1986) și alții.

instrumente empirice. Stagnarea științifică devenea tot mai evidentă. Se impunea elaborarea unor noi metode capabile să potențeze cunoașterea științifică sub aspectul empiric.

Dincolo de slăbiciunile euristice pe care le acuza știința în acel moment, au existat și alți factori ce impuneau transformări revoluționare în materie de metodologie.

În primul rând, este vorba de înrîurirea oprinatoare a religiei, ale cărei tendințe de supunere a științei la statutul de scolastică deveniseră insuportabile pentru spiritul științific. Deoarece gândirea religioasă manevrează cu ușurință într-o cunoaștere abstractă lipsită de suport factual, ea a promovat consecvent o detașare de experiența materială, impunând cu brutalitate sau chiar în mod odios experiența pur mintală, numită divină. Astfel situația științei s-a agravat și mai mult. În plus, folosindu-se de influența socială imensă, ea putea lesne să-și impună punctul de vedere.

De altfel, puterea socială a influențat dintotdeauna știința, de cele mai dese ori nefast însă. Indivizi fără scrupule, dar avizi de glorie și dominare științifică, iar de aici – socială, s-au folosit de puterea socială pentru a impune „adevărul” lor științific, dar și pentru a-i anihila pe alți cercetători, considerați drept concurenți indezirabili. Iată de ce „adevărul științific” postulat la un moment dat ca dominant trebuie să fie privit cu multă circumspecție, în special în societățile în care predomină mecanismele birocratice (în sensul larg al cuvântului) de „edictare” a „adevărului științific”. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie procesele actuale din consiliile științifice și seminarele de profil. După o anumită liberalizare a științei survenită ca urmare a căderii sistemului comunist de organizare socială, în societatea noastră s-a instaurat din nou dictatul „adevărului științific”, ba chiar și a „modului de efectuare a cercetării științifice”³⁵. Este adevărat că fenomenul în cauză a fost considerabil favorizat, pe de o parte, de corupția generalizată, în special din justiție, fapt care a determinat și săvârșirea de încălcări și chiar infracțiuni de către membrii acestor instanțe pretinse și oficialmente științifice³⁶. Pe de altă parte, el a fost înlesnit de reinstaurarea unui control administrativ asupra societății de către forțele politice comuniste, care au recucerit pe cale democratică

---

³⁵ Vezi, de exemplu, materialele privind susținerea tezei de doctorat „Interesul: aspectele sociologic și criminologic ale problemei” în Seminarul de profil la specialitatea drept penal și criminologie; drept penitenciar (12.00.08, inițial), elaborată de Octavian Bejan sub conducerea științifică a fondatorului criminologiei autohtone – Valeriu Bujor și susținută fără echivoc de majoritatea criminologilor autohtoni, chiar în cadrul discuțiilor asupra tezei. Pentru calcularea exactă a numărului criminologilor autohtoni am folosit două criterii: 1) specializare în domeniul criminologiei și 2) publicare a zece lucrări criminologice (deși pentru susținerea unei teze de doctorat se cer numai 5).

³⁶ Este opinia juridică personală a autorului, dar împărtășită și de alți criminologi cu pregătire juridică. Infracțiunile din această sferă constau, de exemplu, în astfel de manifestări: respingerea ilegală a unor teze de doctorat, aprobarea ilegală a unor teze de doctorat, forțarea pretendenților la titlu (grad) științific de a renunța la conducătorii lor științifici, în beneficiul altor persoane ce aparțin grupărilor dominante, impunerea doctorandului să cumpere teze gata elaborate. Am menționat intenționat numai acele fapte penale care vizează direct actul științific, gama ilegalităților, inclusiv penale, din activitatea consiliilor și seminarelor științifice fiind, în realitate, mult mai largă. Și încă ceva: cine altcineva dacă nu un criminolog are obligația de a trage semnale de alarmă în această privință, căci anume el cunoaște, ca nimeni altul, distructivitatea unor asemenea manifestări.

puterea, creînd astfel condiții propice pentru maeștrii intrigilor de a-și impune dominația arbitrară, inclusiv de cei care se erijează sau se autodefinesc ca „democrați”. Chiar dacă cauza acestui dictat îl constituie interesul egoist al protagoniștilor, ce manifestă aviditatea de dominare științifică și socială (politică, practică etc.), el există și deci trebuie să fie tratat ca atare.

Este adevărat că starea de lucruri obiectivă din orice societate face imposibilă eradicarea acestui fenomen, el însă poate fi considerabil diminuat printr-o serie de pîrghii sociale. Vom menționa cîteva dintre acestea: (1) debirocratizarea activității (de exemplu, reducerea rolului autoritar și exclusivist al unor elemente formale, cum ar fi gradele și titlurile științifice), (2) stimularea sau măcar tolerarea concurenței științifice; (3) favorizarea existenței mai multor școli de gîndire științifică, (4) crearea posibilităților de publicare a rezultatelor științifice ce contravin paradigmei științifice dominante sau opiniei majoritare, (5) repartizarea pluralistă a resurselor alocate cercetării științifice³⁷.

În aceste împrejurări, datele (materialul factologic) se puteau constitui într-o armă științifică redutabilă. Demagogia și mediocritatea s-a impus întotdeauna mai lesne în detrimentul rezultatelor teoretice riguroase și pertinente decît în fața unor fapte sau cifre seci, ceea ce a dăunat, după cum vom arăta în continuare, cunoașterii științifice.

În al doilea rînd, societatea parcurgea o dezvoltare accelerată, iar guvernarea ei nu mai era posibilă prin mijloacele vechi, în timp ce știința se arăta incapabilă de a oferi suportul științific necesar prin metodele științifice existente. Odată favorizată și de conjunctura socială, metamorfoza nu putea deci să întîrzie.

Rezultatul a constat în dezvoltarea vertiginoasă a metodelor empirice de cunoaștere științifică: observația, experimentul, analiza statistică etc. Aceste elaborări valoroase au culminat cu instaurarea modelului inductivist-empirist în cunoașterea științifică.

Fizica clasică newtoniană este candidatul curent invocat pentru ceea ce a presupus modelul inductivist-empirist. S-a spus că această știință a realizat presuposițiile și prescripțiile metodologice inductiviste formulate de F. Bacon, care s-au constituit ca *Weltanschauungul* ei subiacent³⁸.

Modelul inductivist-empirist de cunoaștere științifică presupune următoarele exigențe: 1) să facem abstracție de idei preconcepute și să admitem numai faptele brute, independente de interpretare, de supoziții teoretice; 2) uniformitățile exprimînd regularități constante și teoriile despre cauze sau care explică sau corectează legile uniformităților constante, trebuie să fie derivate din fapte pure, altfel au statut de ipoteze³⁹.

---

³⁷ Vezi, de exemplu, mai detaliat subiectul în discuție în materialele Conferinței științifice „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova”, publicate la Chișinău, în anul 2002, de către Asociația Tinerilor Juriști Cercetători.

³⁸ Marin Țurlea, capitolul „Teoria științifică”, în *Teoria cunoașterii științifice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, p. 210-211.

³⁹ Albert Einstein, *Asupra metodei fizicii teoretice* în *Epistemologie. Orientări contemporane*, Edit. politică, 1974, p. 368-369, citat după Marin Țurlea, *op. cit.*, p. 211.

Ca urmare a adoptării modelului inductivist-empirist, cercetările empirice au căpătat o amploare deosebită, propagându-se în toate disciplinele științifice. Abordarea empirică în cunoașterea științifică a determinat o impulsivitate extraordinară a științei. Succesele înregistrate de știință se proliferau, iar autoritatea acestui model devenea covârșitoare. Omul de rând putea să constate prin proprie experiență utilitatea și valabilitatea realizărilor științifice și deci să favorizeze propagarea socială a rezultatelor și gândirii științifice în detrimentul celei religioase, mistice sau speculative. În consecință, abordarea empirică în cunoașterea științifică s-a constituit într-un model de referință și un etalon de apreciere a caracterului științific al cunoașterii. S-a înfiripat un veritabil cult pentru cifre, fapte, calcule matematice, experimente etc. Știința a devenit preponderent empirică. S-a ajuns până la identificarea absolută a cercetării științifice cu cunoașterea empirică, curent care numără adepți până în zilele noastre.

De exemplu, Mihail Gheorghiu susține că cercetarea teoretică este caracteristică științelor exacte, cum ar fi matematica, și nu celor sociale, cum ar fi dreptul și criminologia. Afirmația a fost făcută în cadrul ședinței din 17.12.2004 a Seminarului interuniversitar de profil la specialitatea: 12.00.08 – Drept penal și criminologie; drept penitenciar; proces penal; criminalistică; teoria activității operative-investigative în cadrul Universității de Stat din Moldova și Universității Libere Internaționale din Moldova. Este relevant faptul că M. Gheorghiu posedă înalte titluri științifico-didactice de doctor habilitat și profesor universitar, deținea în acel moment funcția de președinte al Consiliului științific la specialitatea menționată și cea de director al Institutului Republican de Expertiză Judiciară și Criminologie. Cel mai grav ni se pare faptul că persoana în cauză își impune opinia metodologică prin intermediul puterii administrative deținute în sistemul științific, ne referim, în primul rând, la calitatea de membru al seminarului – vezi Procesul-verbal nr. 6 al ședinței sus-indicate. Pe de altă parte, aceeași persoană publică lucrarea *Tezele generale ale tacticii criminalistice* (Editura „Arc”, Chișinău, 2004), pe care o califică „material științifico-didactic”, în care „aportul științific” este pur teoretic, dat fiind faptul că nu există date culese de autor și, respectiv, enunțuri formulate în temeiul acestora. În plus, o lucrare nu poate fi științifico-didactică, ea poate fi cel mult didactico-științifică, în cazul în care într-o lucrare menită a servi la pregătirea specialiștilor au fost incluse rezultate inedite (anterior nepublicate) ale cercetărilor științifice efectuate de autor. Un alt exemplu se referă tot la un membru al Seminarului menționat, Sergiu Brînză, iar actualmente chiar președinte al Consiliului științific de pe lângă Universitatea de Stat din Moldova, și care a susținut (prin vot) obligativitatea componentei empirice în orice cercetare în domeniu, publică lucrări pur teoretice (la tema tezei sale!), cum ar fi *Proprietatea ca obiect al ocrotirii penale: aspecte introductive*, Revista națională de drept, nr. 8 din anul 2002, p. 4-12 sau *Obiectul infracțiunilor contra proprietății: argumente în favoarea naturii relaționale a acestuia*, Revista națională de drept, nr. 6-7 din anul 2002, p. 23-29 și p. 5-9.

Treptat însă au început să iasă la iveală și limitele cunoașterii empirice. Cercetarea empirică s-a dovedit a fi de neînlocuit în descrierea fenomenelor, dar esențialmente mărginită în explicarea lor. Or, există laturi ale realității care pot fi percepute fizic, și laturi care pot fi sesizate numai rațional. Cele din urmă sunt cunoscute plecând de la datele faptice și sunt confirmate ulterior tot de cunoașterea empirică, dar numai și numai indirect, cu toate acestea ele sunt înțelese, cunoscute inițial numai și numai pe cale rațională, prin operațiuni abstracte de reconstruire a realității. În plus, activitatea de inventare a obiectelor și stărilor noi presupune o gândire constructivă, creativă și nu una pur contemplativă, fotografică. De fapt, cunoașterea abstractă nu poate fi eliminată, prin definiție, din cunoaștere, din orice tip de cunoaștere. Ea continuă să existe și să fie aplicată în cunoașterea științifică sub o formă latentă, neglijată, sau era confundată ori redusă la gândirea logică.

Cel mai clar s-au resimțit limitele cunoașterii empirice în cercetarea socială. În pofida puternicelor tendințe de imitare a științelor exacte și de abordare empirică a problemelor sociale, o insuficiență acută persista în cunoașterea socială. Au fost elaborate metode, procedee și tehnici empirice proprii cercetării sociale, cum ar fi ancheta sociologică, interviul sau analiza de conținut, ale căror contribuții au fost de o însemnătate incontestabilă. Ele nu erau însă în măsură a asigura o cunoaștere suficientă a realității sociale. De aceea, modelul abstract de cunoaștere continua să fie utilizat în paralel cu cel inductivist-empirist de către cercetătorii preocupați de cunoașterea fenomenelor sociale. Mai mult decât atât, cele mai remarcabile rezultate din cunoașterea realității sociale au fost obținute tocmai prin aplicarea modelului abstract⁴⁰.

Empiriștii privesc faimoasa lucrare despre spiritul pozitiv a lui August Comte ca emblematică pentru defnirea științificului prin abordarea empirică. Acest fapt demonstrează că ei așa și nu au reușit să înțeleagă corect acest op teoretic nici după sute de ani. Or, teoreticianul francez nu identifica științificul cu empiricul și nici nu propunea reducerea cunoașterii științifice la cea empirică. Dimpotrivă el considera că cunoașterea științifică poate fi deopotrivă empirică sau teoretică. Pentru a demonstra afirmația noastră vom invoca un citat univoc, și anume: „orice propoziție care nu este strict reductibilă la simpla enunțare a unui fapt, fie particular, fie general, nu poate oferi nici un sens real și inteligibil. Principiile pe care ea le folosește nu mai sunt ele însele decât fapte adevărate, numai că mai generale și mai abstracte decât acelea pe care trebuie să le pună în relație. De altfel, oricare ar fi modul, rațional sau experimental, de a proceda la descoperirea lor, întotdeauna din conformitatea lor, directă sau indirectă, cu fenomenele observate, rezultă în mod exclusiv eficacitatea lor științifică”⁴¹. Prin urmare, pozitivă și, deci, științifică este acea abordare care se raportează la realitate, fie teoretic sau empiric, fie direct sau indirect.

Totodată, știința se îmbogățește cu un nou model de cunoaștere teoretică – **modelul ipotetico-deductiv**, care constă în înaintarea liberă a ipotezelor sau formularea teoriilor în temeiul unor ipoteze liber create, iar apoi testarea lor empirică. Ceea ce înseamnă că cercetătorul nu este constrâns de nici o exigență metodologică în generarea coniecturilor. Restricțiile metodologice se referă la teoriile ipotetico-deductive, ale cărei componente trebuie să rezulte din ipoteza sau ipotezele inițiale și să constituie un sistem unitar, precum și la verificarea empirică a ipotezelor sau teoriilor formulate. Modelul ipotetico-deductiv poate fi exprimat generic prin următoarele reguli metodologice: (1) elaborarea ipotezelor este liberă, iar modul de creare a lor nu interesează; (2) crearea unui sistem de ipoteze incumbă corelarea logică și semantică a acestora, adică respectarea principiului deductivității și al caracterului sistematic; (3) ipoteza sau teoria elaborată este supusă verificării empirice. Aici se impune o precizare importantă, verificarea

---

⁴⁰ Drept mărturie stau operele nemuritoare ale lui Montesquieu, Helvetius, Holbach, Durkheim, Spencer, Tocqueville, Tarde, Beccaria, Foucault, precum și ale multor alți cercetători din domeniul social. Până și celebrul discurs asupra spiritului pozitiv a fost elaborat de Auguste Comte tot urmînd medelul abstract de cunoaștere.

⁴¹ Auguste Comte, *Discurs asupra spiritului pozitiv*, Editura științifică, București, 1999, p. 22.

ipotezelor și teoriilor ipotetico-deductive nu constituie o exigență adresată unei cercetări concrete, ci cunoașterii științifice în ansamblu. Altfel spus, verificarea ipotezelor și teoriilor nu revine în mod categoric autorului sau, eventual, autorilor acestora, ci științei în general, adică este posibil ca o teorie să fie elaborată de un cercetător, în timp ce testarea ei empirică să fie realizată de alt cercetător sau mai bine spus de alți cercetători, deoarece verificarea unor teorii presupune, de regulă, multiple studii. Vom aborda mai detaliat aspectul menționat în paragraful rezervat verificării rezultatelor cercetărilor teoretice.

Acest model a dat curs liber creației umane în cunoașterea științifică. El reprezintă o recunoaștere a faptului că rațiunea umană urmează cărări necunoscute în abordările sale, de care cunoașterea științifică se poate prevala, în ciuda incapacității de moment a științei de a le elucida și transforma în reguli clare, conștient și riguros aplicabile. S-ar putea, în genere, ca creierul uman să dispună de funcții ce nu pot fi supuse controlului gândirii conștiente. De asemenea, el constituie o dovadă forte a potențialului cunoașterii teoretice, neglijat de abordarea empirică și negat de partizanii empirismului. Modelul în discuție a fost aplicat cu succes deopotrivă în științele exacte și cele sociale. Deși, în științele sociale aplicarea acestui model este limitată de posibilitățile diferite de testare empirică a ipotezelor și a teoriilor ipotetico-deductive.

De subliniat că acest model nu este un substitut al modelului abstract de cunoaștere științifică. El a pus în valoare și a potențat cercetarea teoretică, dar nu a înlocuit s-au a perfecționat modelul abstract. În realitate, modelul abstract de cunoaștere a subzistat, după cum am menționat, în cercetarea științifică, suportând o serie de modificări.

În primul rând, datele provenite din experiență au fost înlocuite cu cele obținute prin cercetările empirice. Acum cunoașterea abstractă a început să folosească datele colectate de cercetările empirice, reducând progresiv utilizarea celor provenite din experiența cercetătorului. Precizia și diversitatea acestora au făcut posibilă sporirea exactității și extinderea ariei de aplicare a cunoașterii abstracte. De altfel, posibilitățile extinse de verificare empirică a cunoștințelor teoretice, grație dezvoltării vertiginoase și semnificative a metodologiei empirice, au conferit mai multă toleranță față de cunoașterea abstractă, iar în consecință, o intensificare și o diversificare a cercetărilor teoretice. Totuși experiența ca sursă de fapte relevante din punct de vedere științific nu a fost eliminată cu desăvârșire din cercetarea contemporană, în ciuda reducerii esențiale a ponderii ei, și nici nu putea fi altfel. O demonstrează irefutabil proverbialul caz al mărului lui Newton: acesta vizează un fapt emblematic provenit eminentemente din experiența marelui om de știință care a declanșat formularea unei legi științifice de o însemnătate fundamentală.

În al doilea rând, modelul abstract și-a multiplicat mijloacele de cunoaștere, lărgindu-și și perfecționându-și continuu arsenalul metodologic: cauzalitatea (în special statistică), conceptualizarea, legea științifică, tipologizarea, analiza comparativă, modelarea matematică, abordările holiste, istorice, evoluționiste, funcționaliste, structuraliste, sistemice, interdisciplinare și multe altele.

În al treilea rând, modelul abstract a progresat enorm în ceea ce privește cunoașterea prin reconstruirea abstractă a realității prin utilizarea tiparelor desprinse de pe realitatea cunoscută la proiectarea rațională, mintală a laturilor ei necunoscute. Această cunoaștere se efectuează prin transformarea cunoștințelor existente în reguli de explicare a fenomenelor cunoscute, dar neînțelese sau de relevare a laturilor lor necunoscute, dat fiind faptul că cunoștințele prezente servesc drept instrumente metodologice (a nu se confunda cu metodele de cercetare și instrumentele logice) de dobândire a noilor cunoștințe.

Teoretizarea a atins nu numai știința în general, ci și cunoașterea empirică. Astăzi, este de neconceput efectuarea unor cercetări empirice fără o definiție clară a cadrului teoretic de cercetare⁴², cel puțin ca exigență metodologică. Au fost elaborate norme metodologice clare de efectuare a acestor operațiuni. Faptul menționat confirmă încă o dată importanța componentei teoretice în cunoașterea științifică, indiferent de modalitatea de realizare a ei.

În această ordine de idei, vom preciza că modelul inductivist-empirist este aplicat sub formă pură în cercetarea științifică prin câteva modalități bine determinabile: (1) în *modalitatea exploratorie* – cercetătorul nu dispune de informație privitoare la fenomenul supus cercetării și orice date obținute constituie, prin urmare, o inovație; (2) în *modalitatea nihilistă* – cercetătorul neagă datele actuale și culege de la zero materialul empiric; (3) în *modalitatea accidentală* – cercetătorul nu a planificat obținerea unor asemenea date, ele reprezintă o achiziție neașteptată sau complementară în procesul de recoltare a materialului factic. Modalitățile indicate de cercetare empirică nu sunt dirijate de un cadru teoretic predefinit și deci pot fi considerate ca forme pure de aplicare a modelului inductivist-empirist în cercetarea științifică.

Analiza comparativă a modelelor examinate ne conduce la învederarea esenței cunoașterii științifice. Astfel, **cunoașterea științifică este aceea cunoaștere care consistă în orientarea spre și raportarea la realitate**. Este vorba despre o triplă legătură între cunoaștere și realitate: (1) modul de gândire și metodele de cercetare științifică sunt construite după tiparul realității; (2) cunoașterea științifică are drept obiect de studiu realitatea, așa cum este și așa cum poate fi în funcție de interesul omului; (3) cunoștințele obținute și obiectele sau stările concepute sunt verificate (ca adevăr și funcționalitate) prin transpunerea în realitate, adică sub aspectul corespunderii cu realitatea.

Cercetarea științifică actuală este realizată prin toate modelele de cunoaștere științifică. Proiectarea lor adesea include o îmbinare a diferitelor modele, unul dintre ele fiind întotdeauna predominant. El este acela care caracterizează metodologic, în esență și în fond, investigația concretă întreprinsă.

Deseori cercetătorii nici nu realizează chestiunea în cauză, iar unii se consideră, vehement și ostentativ, empiriști riguroși, deși cercetările lor nu sunt, în fond, empirice, ci teoretice. Pentru ei simpla utilizare a materialului factologic înseamnă fundamentare empirică a rezultatelor cercetării, ceea ce nu este, nici pe

---

⁴² Vezi, de exemplu: Ioan Mărgineanu, *Proiectarea cercetării sociologice*, Editura „Polirom”, Iași, 2000.

departe, adevărat. Putem vorbi despre o cercetare predominant empirică numai și numai în cazurile în care propozițiile principale au fost formulate în temeiul unor date (material faptic) sau ipotezele de bază sunt confirmate prin date (material faptic). Or, deseori studiile științifice elaborate includ date referitoare la aspecte particulare ale fenomenelor cercetate, altfel zis la enunțurile particulare din studiul lor. În plus, materialul empiric folosit la fundamentarea unor afirmații științifice trebuie să fie semnificativ în raport cu aserțiunile pe care le coroborează, adică ele trebuie să le probeze în mod clar, nu doar să aibă o oarecare legătură cu acestea, fapt mai rar întâlnit printre susținătorii viziunii empiriste.

Pentru a le face pe plac partizanilor ireconciliabili ai cercetării empirice, am desfășurat și noi, pentru a proba afirmațiile noastre, o serie de cercetări empirice prin metoda analizei de conținut a lucrărilor științifice.

Astfel, în prima componentă criminologică (paragraful 1.1 „Caracteristica generală a criminalității organizate în Republica Moldova și în țările din Occident” din capitolul I „Caracteristica criminalistică a criminalității organizate”, 37 de pagini de format A4, caractere de dimensiunea 14 cu rânduri la 1,5 intervale)⁴³ a tezei de doctor habilitat *Metodica cercetării infracțiunilor săvârșite de structurile criminale organizate* (CZU: 343.3/7 (043.2): 135.1 G41), elaborată și susținută cu brio de dl Mihai Gheorghiuță, dintre afirmațiile principale numai 1% (!) sunt fundamentate empiric (dintre care 75% sunt fundamentate cu date factice culese de autor și, respectiv, 25% – cu date factice culese de alți cercetători), în timp ce mai puțin de 1% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile descriptive numai 8% sunt fundamentate empiric (dintre care 62% sunt fundamentate cu date factice culese de autor și, respectiv, 32% – cu date factice culese de alți cercetători), iar 5% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile explicative numai 9% sunt fundamentate empiric (dintre care 50% sunt fundamentate cu date factice culese de autor și, respectiv, 50% – cu date factice culese de alți cercetători), în timp ce alte 9% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile de recomandare numai 6% sunt fundamentate empiric (dintre care 50% sunt fundamentate cu date factice culese de autor și, respectiv, 50% – cu date factice culese de alți cercetători); în fine, nici una dintre afirmațiile de prognoză nu este fundamentată empiric (!).

În cea de-a doua componentă criminologică (paragraful 4.3 „Problemele prevenirii infracțiunilor pe parcursul cercetării activității criminale organizate” din capitolul IV „Faza ulterioară de cercetare a activității criminale organizate”, 10 pagini de formatul A4, caractere de dimensiunea 14 cu rânduri la 1,5 intervale)⁴⁴ a tezei de doctor habilitat a dlui Mihai Gheorghiuță, dintre afirmațiile principale doar 14% (!) sunt fundamentate empiric (toate sunt fundamentate cu date factice culese de autor); dintre afirmațiile descriptive numai 3% sunt fundamentate empiric (toate sunt fundamentate cu date factice culese de autor), iar 5% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile explicative nici una (!) nu este fundamentată empiric deși anume ele constituie esența subiectului abordat, căci se vorbește despre cauza și condițiilor săvârșirii infracțiunilor din categoria studiată de autor, în timp ce alte 13% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile de recomandare, de asemenea, nici una nu este fundamentată empiric, în timp ce 33% sunt eronat fundamentate empiric (!); în fine, nici una dintre afirmațiile de prognoză nu este fundamentată empiric (!).

Condiția generală a tezei de doctor habilitat a dlui Mihai Gheorghiuță este următoarea: dintre afirmațiile principale numai 7% (!) sunt fundamentate empiric (dintre care 96% sunt

---

⁴³ Autorul o numește „generală”, dar așa ceva nu există, căci ar însemna ori să nu aparțină nici unei științe ori să fie general-științifică, ambele fiind imposibile, deci ea nu poate fi decât criminologică, fapt pe care îl confirmă și conținutul paragrafului respectiv.

⁴⁴ La fel, autorul o numește „generală”, deși ea nu poate fi decât criminologică.

fundamentate cu date factice culese de autor și, respectiv, 4% – cu date factice culese de alți cercetători), în timp ce 4% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile descriptive numai 9% sunt fundamentate empiric (dintre care 94% sunt fundamentate cu date factice culese de autor și, respectiv, 6% – cu date factice culese de alți cercetători), iar 6% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile explicative numai 5% sunt fundamentate empiric (dintre care 88% sunt fundamentate cu date factice culese de autor și, respectiv, 12% – cu date factice culese de alți cercetători), în timp ce alte 8% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile de recomandare numai 2% sunt fundamentate empiric (dintre care 93% sunt fundamentate cu date factice culese de autor și, respectiv, 7% – cu date factice culese de alți cercetători); în fine, doar 15% dintre afirmațiile de prognoză sunt fundamentate empiric cu date culese de autor (!).

În acest context, vom sublinia că cercetarea criminalistică dispune, prin definiție (deoarece se ocupă anume de aspectele exterioare, observabile ale crimelor și criminalilor), de incomensurabil mai multe posibilități de cercetare empirică în comparație cu criminologia.

Iată câteva exemple de fundamentări empirice eronate ale afirmațiilor făcute în lucrare. Autorul susține că criminalitatea organizată este în creștere – p. 20, în timp ce cifrele prezentate denotă o stabilitate – p. 3. Un alt exemplu, autorul afirmă că „înțelegerea deformată a umanizării legii și a decriminalizării ei conduce la faptul că mulți infractori rămân nepedepsiți. E suficient să amintim că în ultimii ani din 100 ucigași, jefuitori, delapidatori, hoți erau luați sub strajă doar 22, iar ceilalți rămâneau liberi sub garanția semnăturii că nu vor părăsi localitatea și deseori aceste persoane săvârșeau noi infracțiuni” (p. 28). În primul rând, ce legătură există între umanizare și nepedepsirea infractorilor? În ceea ce privește decriminalizarea vom remarca că, pe de o parte, autorul împărtășește ideea (este vorba despre ședințele seminarului de profil citate anterior) că nu constituie crimă fapta neinterzisă prin lege penală, iar pe de altă parte, el își permite să-i numească infractori pe autorii unor astfel de fapte. În al doilea rând, ce legătură există între decriminalizare și liberarea „sub garanția semnăturii”? În al treilea rând, de unde provin aceste date? (autorul nu face nici o precizare). Alt exemplu de fundamentare empirică eronată a afirmațiilor, autorul susține că „particularitatea de bază constă în legătura structurilor criminale cu economia” (p. 69), însă menționează că „rezultatele prezentei cercetări arată că în 23,5% din dosarele penale examinate poate fi observată o legătură clară între membrii structurilor criminale și anumite organizații comerciale sau de pază” (p. 69). Or nu putem califica o trăsătură ca fiind „de bază” în cazul în care ea se regăsește cu o frecvență atât de redusă. Încă un exemplu, autorul afirmă că „această contraacțiune se manifestă la cercetarea fiecărui dosar penal din categoria (referitoare la structurile de criminalitate organizată, n.n.) menționată” (p. 71), dar invocă că „17% din anchetatorii chesonțați au afirmat că nu s-au ciocnit cu nici un fel de forme de contraacțiune” (p. 71).

Dacă noi nu am fi trecut cu vederea cazurile de încălcare a regulilor fundamentării empirice, atunci ar fi trebuit să excludem și alte afirmații. De exemplu, autorul menționează „în urma chestionării unui număr impunător de anchetatori” (p. 68), fără a preciza câți anchetatori au fost chestionați (exact), din care subdiviziuni ei provin etc. Tot el afirmă că este vorba despre anchetatori cu vechime mare în muncă, însă nu prezintă nici o cifră care să indice ce înțelege autorul prin calificativul „vechime mare în muncă”. De altfel, exigențele metodologice cer anexarea instrumentului de cercetare empirică, ceea ce autorul nu a făcut, deși, strict empiric vorbind, numai acest fapt ar putea invalida afirmațiile autorului. Noi chiar am fi curioși să vedem cum arată instrumentul de cercetare empirică cu care au fost colectate datele în temeiul cărora autorul a relevat trăsături ale tipurilor de criminali organizați (nu ne rămâne decât să presupunem că instrumentul a fost foarte-foarte voluminos) propuse de autor (paragraful 1.4). Un alt exemplu, autorul utilizează asemenea exprimări „experiența demonstrează” (de ex., p. 104 și 110) sau „după cum demonstrează practica” (de ex., p. 98). A cui practică sau experiență? De când? Cum a fost ea studiată (metoda, tehnica, instrumentul etc.)? Din ce date și cum rezultă concluzia? Nimic! În această ordine de idei vom observa că din punct de vedere strict empiric nu este relevant a indica (în introducere) pur și simplu că a fost studiat un număr de dosare penale, așa cum procedează autorul, ci este obligatoriu a preciza care fapte și cum ele confirmă

afirmația. Prin urmare, pot fi validate doar afirmațiile, privitor la care autorul prezintă explicit datele culese din dosarele penale, bineînțeles cu condiția că au fost respectate rigorile metodologice de aplicare a metodei respective.

În concluzie: componenta criminologică a lucrării de doctorat citată este teoretică, iar dl Mihai Gheorghiu, care respinge prin vot (act juridic) tezele teoretice ale candidaților, ar trebuie să-și pună cenușă pe creștet și să ceară retragerea titlului său de doctor habilitat de la Consiliul Național de Acreditare și Atestare. Rămîne să ne mai punem două întrebări: (1) cum oare se prezintă teza de doctor a domniei sale, elaborată la o etapă științifică mai puțin matură? și (2) n-ar trebui ca dumnealui să renunțe și la titlul de doctor în știință?

O stare de lucruri similară o regăsim în sfera juridică. Astfel, în monografia (care reprezintă, de fapt, teza de doctorat a autorului) *Infrațiuni care împiedică îndeplinirea justiției*, ce cuprinde 107 de pagini de format A5, caractere de dimensiunea 11, cu rînduri la 1 interval, (Caruda-art, 1999, ISBN 9975-9564-4-0), elaborată și susținută cu brio de dl Gheorghe Ulianovschi, dintre afirmațiile principale numai 37% sunt fundamentate empiric (în condițiile în care noi am catalogat fundamentare empirică orice trimitere la codul penal (!), deși considerăm, după cum vom argumenta într-o lucrare ulterioară, că acest procedeu nu poate fi considerat ca o fundamentare empirică într-o serie de cazuri!), în timp ce 3% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile descriptive numai 40% sunt fundamentate empiric (în condițiile în care aici au fost incluse și afirmațiile gen „unii autori consideră că...”, fiind indicată sursa care demonstrează că într-adevăr unii autori au emis o asemenea afirmație), iar tot 3% sunt eronat fundamentate empiric; dintre afirmațiile explicative numai 4% (!) sunt fundamentate empiric; iar dintre afirmațiile de recomandare numai 12% (atenție!) sunt fundamentate empiric, autorul fiind practicant.

Iată cîteva exemple de fundamentări empirice eronate ale afirmațiilor făcute în lucrare. Autorul afirmă că „statul asigură respectarea demnității umane sub toate aspectele ce țin de progresul social” (p. 41-42), dar aduce drept argument prevederile Constituției României. Or un act normativ (inclusiv cel fundamental) poate doar oferi un cadru normativ, deci statul acționează de jure, ceea ce nu înseamnă că situația reală va fi aceeași, căci normele prind viață numai și numai atunci cînd sunt aplicate, adică cînd statul acționează de facto. Un alt exemplu, autorul susține că „în doctrina dreptului penal român s-a expus opinia, susținută de către majoritatea autorilor, că obiectul juridic al infracțiunii îl formează valorile sociale și relațiile sociale privitoare la acestea, ocrotite prin normele dreptului penal” (p. 10), însă nu prezintă cifre exacte ale investigațiilor sale empirice: literatura din cîte biblioteci a fost consultată, cîte surse exacte includ această opinie și ponderea lor în ansamblul surselor care se referă la problema în cauză, indicînd numai 3 lucrări. Iată alt exemplu de fundamentare empirică eronată a afirmațiilor: autorul susține că „în practica judiciară s-a decis că...” (p. 47-48), însă invocă o singură decizie judiciară (p. 58, referința nr. 20), în timp ce pentru a face o asemenea afirmație este nevoie ca toate deciziile judiciare privind astfel de situații să se fi pronunțat în același sens, cel menționat de autor, dar aceste date lipsesc din argumentare. Încă un exemplu, autorul afirmă că „această normă juridică penală [art. 42 Cod penal al Republicii Moldova, n.n.] se aplică deseori și vinovaților de săvîrșirea denunțării calomnioase”, dar în sprijinul afirmației sale aduce un singur exemplu, în timp ce el trebuia să prezinte cifrele generale de condamnare pentru asemenea infracțiuni și frecvența cu care a fost aplicată norma menționată în astfel de cazuri (p. 90-91). În același sens mărturisește și exemplul următor: autorul face o afirmație de interpretare a legii penale române, dar invocă un exemplu din practica judiciară a R.F.S.S.Rusă din cadrul fostei U.R.S.S., în condițiile în care nu demonstrează că litera și spiritul ambelor legi penale în privința incriminării faptei supuse analizei (infracțiunea de evadare) sunt identice (p. 162-163).

În concluzie: lucrarea în discuție este, în fond, teoretică, chiar dacă include unele elemente empirice, iar dl Gheorghe Ulianovschi, care respinge prin vot (act juridic) tezele teoretice ale candidaților, ar trebuie să-și pună cenușă pe creștet și să ceară retragerea titlului său de doctor de la Consiliul Național de Acreditare și Atestare.

Situația este aceeași și în cazul celorlalți cercetători care susțin caracterul empiric al cercetării științifice menționați anterior, de exemplu: V. Florea, *Problema responsabilității pentru infracțiunile comise în stare de ebrietate alcoolică sau narcotică*, Legea și viața, nr. 11 din 2008, p. 51-53; Macari, *Legătura causală în dreptul penal*, Revista națională de drept, nr. 2 din 2001, p. 8-10; S. Brînză și Gh. Ulianoschi, *Din Proiectul noului Cod Penal al Republicii Moldova: considerații vizînd prevederile Capitolului VII „Infracțiuni contra familiei și a minorilor”*, Revista națională de drept, nr. 2 din 2002, p. 9-18; Gh. Ulianoschi, *Ruda apropiată – martor?*, Legea și viața, nr. 1 din 1994, p. 26-27; M. Gheorghîță, *Sistemul de cercetare a criminalității organizate*, Revista națională de drept, nr. 4 din 2001, p. 16-21; E. Guțan (în coautorat cu S. Golan și S. Marinescu), *Mesto, roli i znacenie kriminalisticeskoi identifiikații, kak sposoba dokazivania v sudebnom proțesse*, Revista națională de drept, nr. 4 din 2001, p. 77-78; A. Barbăneagră (în coautorat cu G. Entelis), *Probleme și concepții de reglementare*, Legea și viața, nr. 7 din 1992, p. 4-6; I. Iu. Sedlețchi (în coautorat cu M. Jalbă), *Regulile pertinentei probelor în procesul penal*, Revista națională de drept, nr. 3 din 2000, p. 4-6; V. Moraru, *Confiscarea lucrurilor produse prin fapta prevăzută de legea penală*, Revista națională de drept, nr. 3 din 2000, p. 14-15; V. Florea (în coautorat cu G. Slutu), *Noțiunea organizației criminale: sugestii și propuneri*, Revista națională de drept, nr. 3 din 2000, p. 27 și o altă lucrare (în coautorat cu V. Onofrei) *Aspectele criminologice ale personalității infractorului*, Revista națională de drept, nr. 2 din 2000, p. 33-35; Gh. Ulianoschi (în coautorat cu N. Timofți), *C.P.P. necesită completări și modificări*, Legea și viața, nr. 10 din 1994, p. 3-6. Vezi în paralel discuțiile din Seminarul interuniversitar de profil la specialitatea: 12.00.08 – Drept penal și criminologie; drept penitenciar; proces penal; criminalistică; teoria activității operativ-investigative în cadrul Universității de Stat din Moldova și Universității Libere Internaționale din Moldova, ședințele din 07.05.2004 și din 17.12.2004.

În ciuda recunoașterii însemnătății și revalorizării potențialului euristic al cunoașterii teoretice de către metodologii științei, predomină în continuare o aplicare implicită a metodologiei teoretice. Un exemplu relevant în acest sens sunt lucrările de metodologie cercetării (ghiduri, manuale etc.) din disciplinele particulare în care este descrisă și explicată cu lux de amănunte efectuarea investigațiilor empirice și omisă, în același timp, efectuarea unei cercetări teoretice, în special în științele sociale. Situația semnalată ni se pare de o semnificație deosebită, iar modificarea ei – imperioasă.

CERCETAREA CRIMINOLOGICĂ

Cunoașterea criminologică a parcurs aproximativ aceleași etape ca și cunoașterea științifică în general. Există totuși o serie de particularități relevante, a căror examinare merită tot interesul științific, în special din perspectiva caracterizării criminologiei drept componentă distinctă a științei.

O perioadă precumpănitoare cunoașterea criminologică s-a realizat după *modelul abstract*, mai exact pînă în prima jumătate a secolului XIX-lea, la fel cum se proceda în toată cunoașterea științifică socială, din corpul căreia criminologia nu se desprinsese la acea epocă. În cea de-a doua jumătate a secolului XIX-lea, începe să fie aplicat *modelul inductivist-empirist* în cunoașterea criminologică, printr-o imitare a tendințelor metodologice ale vremii. *Modelul ipotetico-deductiv* își găsește, evident, aplicare în criminologie începînd cu secolul al XX-lea, după elaborarea lui în fizică și consacrarea general-științifică.

Nici cunoștințele actuale și nici cercetările noastre nu permit localizarea în timp a formării gîndirii criminologice ca abordare științifică. Este certă însă existența unei preocupări pentru problema crimei și criminalității chiar de la începuturile constituirii societății. O societate nu poate pur și simplu exista în condițiile unei criminalități generalizate, adică în condițiile proliferării nelimitate a faptelor distructive pentru societate. Ea a trebuit să reacționeze pentru a exclude multiplicarea amenințătoare a lor sau pentru a reduce criminalitatea deja dezlănțuită pînă la un nivel socialmente tolerabil. Prima reacție a societății față de faptele care îi transgresau normele, destrămînd ordinea stabilită, a fost una pur biologică – instinctuală, iar instinctul îi dicta omului să reacționeze prin violență, fizică sau psihică⁴⁵. Această formă de reacție socială față de crimă nu putea însă să asigure, în mod obiectiv, o apărare suficientă a societății față de manifestările criminale. Or, măsurile punitive sunt indispensabile în activitatea anticrimă și în același timp incapabile de a soluționa problema criminalității. Astfel că într-un tîrziu societatea a înțeles nevoia unor mijloace sociale de alt ordin pentru stăvilirea faptelor distructive, moment în care începe abordarea rațională a situației. Ca urmare încep să fie aplicate măsuri de prevenire a criminalității. Este vorba în orice caz de o abordare rațională și nu de una propriu-zis științifică a problemelor criminologice. Se formează gîndirea și practica criminologică, bazate pe o abordare rațională, nu și una riguros științifică.

De la înfîripirea gîndirii criminologice și pînă la constituirea criminologiei ca știință, abordarea problemei crimei s-a făcut divizat, după cum era separată

---

⁴⁵ Vezi mai detaliat acest subiect în lucrarea noastră *Principiul de acțiune și funcția socială a pedepsei penale*, Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, nr. 1-2/2004.

însăși activitatea practică anticrimă: problematica contracarării și prevenirii juridice a manifestărilor criminale era legată de drept, în timp ce problematica prevenirii extrajuridice a crimelor era legată de etică, dirijare politică și socială, ca să ne exprimăm prin forme adecvate modului de gândire din perioada istorică respectivă.

Sub aspectul prevenirii extrajuridice, cunoașterea criminologică era axată în antichitate pe ideile de bine și de rău, de conduită morală și imorală, educația și firea omului, abordări ce se regăsesc în operele nemuritoare ale gânditorilor antici, printre care Socrate, Aristotel, Platon sau Pitagora. Ulterior, odată cu dezvoltarea cunoașterii sociale, cunoașterea criminologică se orientează tot mai accentuat spre procesele și administrarea socială. De altfel, practica criminologică a luat întotdeauna în considerație însemnătatea bunei organizări sociale ca condiție indispensabilă a prevenirii criminalității. Dintre cei care au contribuit la cunoașterea criminologică, îi menționăm pe Claude-Adrien Helvetius, Paul Henri Holbach și Thomas Morus.

Sub aspectul prevenirii și contracarării juridice, cunoașterea criminologică s-a realizat în cadrul gândirii juridice. În antichitate, ea se manifestă prin reglementările și jurisprudența penală, în special din Grecia, Roma, Egipt, Babilon sau India⁴⁶. Este de precizat că și sub acest aspect criminologia a beneficiat de contribuția filozofilor, care participau activ la reglementarea relațiilor sociale, prevalându-se de cunoașterea lor mai profundă a comportamentului uman și fenomenelor sociale. Cunoașterea criminologică din această perioadă este preocupată de caracterul criminal sau noncriminal al unor fapte sociale (incriminare și dezincriminare) și identificarea celor mai eficace pedepse pentru descurajarea săvârșirii de crime. Etapa ce a urmat în cunoașterea criminologică din cadrul dreptului se întinde între antichitate și până la apariția operei lui Cesare Beccaria – a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Gândirea juridică se orientează tot mai mult spre fundamentul dreptului în general, iar cunoașterea criminologică este influențată în consecință. Se produce o ruptură între practica juridică, marcată în mare parte de absolutismul stăpînitorilor, și gândirea juridică, în care pătrund tot mai multe elemente sociologice. Dintre abordările științifice din epocă, le menționăm pe cele ale lui Thomas Hobbes, John Locke și Charles-Luis Montiesquieu.

Realizările cu adevărat remarcabile ale lui Cesare Beccaria marchează o cotitură fundamentală în cunoașterea și practica penală și, respectiv, în cunoașterea criminologică privitoare la prevenirea și contracararea juridică a crimelor. Deși Beccaria era economist, iar cercetările lui au avut un caracter eminent teoretic, rezultatele lui n-au putut fi depășite de nenumăratele cercetări empirice efectuate ulterior. O filadă de numai câteva zeci de pagini conține mai multe cunoștințe criminologice fundamentale în materie decât sutele de mii de pagini scrise ulterior de cercetători în temeiul rezultatelor investigațiilor empirice întreprinse de-a lungul

---

⁴⁶ A. Guștiuc, L. Chirtoacă și V. Roșca, *Istoria universală a statului și dreptului*, vol. I (perioada antică) și II (perioada medievală), Chișinău, 2001; Igor Ursan, *Principalele școli și curente de drept în gândirea juridică*, Chișinău, 1998. Referitor la dreptul național vezi Elena Aramă, *Istoria dreptului românesc*, Chișinău, 1995.

mai multor secole. Opera lui Beccaria reprezintă o dovadă capitală privitoare la puterea cognitivă imensă a cunoașterii teoretice și, respectiv, a însemnătății incontestabile a cercetărilor teoretice în cunoașterea criminologică, dar și pentru cea științifică în general, inclusiv juridică.

În secolul al XIX-lea, criminologia se constituie ca știință, sub impactul a trei factori principali: (1) dezvoltarea științelor sociale, în special a sociologiei; (2) escaladarea criminalității și (3) abordarea criminalității ca obiect specific de cercetare științifică. În cadrul noii științe începe să fie supusă cercetării întreaga problematică ce formează domeniul criminologiei.

Cercetătorii care au început să se preocupe exclusiv sau preponderent de problematica criminologică aveau o formație profesională diversă, în principal sociologică, psihologică și juridică. Deși se constituia o nouă știință, iar cercetătorii se autodefineau tot mai clar ca criminologi, studii criminologice erau realizate, în paralel, și în alte ramuri ale științei (sociologie, drept, psihologie, antropologie etc.) de către exploratori care nu se considerau criminologi de meserie. Până și în medicină au fost întreprinse o serie de investigații ce vizau probleme criminologice, ba chiar au fost înfăptuite experimente pe oameni.

Există o serie de explicații. Prima se referă la faptul că formarea unei noi științe întotdeauna este realizată de cercetători din alte domenii. Constituirea unei noi științe nu se face peste noapte, este vorba despre un proces ce durează cel puțin câteva decenii⁴⁷. Pionierii acesteia nu pot proveni, desigur, decât din alte ramuri ale științei, căci specialistul într-un domeniu se naște după ce se naște domeniul însuși. Este o cronologie implacabilă și firească.

Necesitățile practice ale activității anticrimă cereau tot mai insistent un suport științific pentru soluționarea problemelor crescânde ale criminalității, și cum criminologia nu se maturizase pe măsura nevoilor practicii, alte științe, ale căror domenii se intersectează cu cel al criminologiei, au încercat, firește, să compenseze această penurie, este vorba, în principal, despre sociologie, drept și psihologie. Practica nu putea aștepta pînă cînd criminologia s-ar fi maturizat suficient, în timp ce științele tangente nu puteau să nu răspundă imperativelor vieții sociale.

Lipsa unei specialități de criminologie în învățămîntul profesional a fost și, din păcate, rămîne deocamdată în numeroase țări, inclusiv în țara noastră, un factor ce a stopat considerabil cercetarea criminologică⁴⁸.

În cele din urmă, a contat și faptul că criminalitatea atinge pe toți. Nu există persoană care să nu-și fi ațintit gîndurile asupra răului provocat de crimă și să nu fi fost pătrunsă de nevoia stringentă de a găsi remedii pentru înlăturarea lui, ceea ce a făcut ca oamenii de știință de diversă specializare să supună studiului problema, utilizînd, bineînțeles, metodele domeniului său profesional.

---

⁴⁷ Vezi de exemplu cazul sociologiei la Michel Lallement, *Istoria ideilor sociologice*, vol. I și II, Editura „Antet”, 1997-1998.

⁴⁸ Bineînțeles că și activitatea practică anticrimă a fost defavorizată semnificativ de inexistența specialității de criminolog-practician, căci prezența criminologilor-practicieni ar fi soluționat o serie de probleme importante, contribuind la îndeplinirea cu mai mult succes a sarcinilor ce stau în fața prevenirii și contracarării criminalității.

Cunoașterea criminologică efectuată în domeniile tangente au îmbogățit criminologia atât sub aspectul cunoașterii obiectului său de studiu, cât și sub aspectul dezvoltării metodologice. Multe dintre contribuțiile științelor tangente sunt fundamentale pentru criminologie. De exemplu, în sociologie vom remarca obolul prețios adus de Emile Durkeim, Karl Marx, Gabriel Tarde sau Herbert Spencer; în drept este vorba în primul și primul rând, evident, de Cesare Beccaria⁴⁹; în filozofie – de Jeremy Bentham, G. W. F. Hegel și Michel Foucault.

Dincolo de influențele benefice, a existat și un impact negativ. Dacă inițial disciplinele tangente au concurat la formarea noii științe, atunci ulterior dreptul și sociologia au obstrucționat, volens-nolens, desprinderea criminologiei într-o știință de sine stătătoare.

În știința autohtonă, de exemplu, criminologia este ancorată dreptului, care exercită permanent o puternică înrîurire negativă asupra dezvoltării criminologiei.

Cazul recent se referă la susținerea tezelor de doctorat cu caracter criminologic. Edificatoare în acest sens sunt discuțiile asupra tezei de doctorat *Interesul: aspectele sociologic și criminologic ale problemei* din Seminarul științific de profil (este vorba despre lucrarea și ședințele citate anterior).

Autorul, specializat în criminologie și cu o experiență de zece ani în cercetarea criminologică, perioadă în care elaborase circa 30 de lucrări criminologice, a supus studiului criminologic interesul, privit ca fenomen social care determină incriminarea faptelor și săvârșirea crimelor, iar complementar ca fenomen psihic, după cum reflectă și titlul lucrării (pentru a vă forma o opinie proprie consultați monografia *Interes și crimă*, Chișinău, 2004).

Seminarul de profil a susținut inițial că teza nu este în drept, ci în sociologie, fiind solicitată opinia a două persoane specializate în sociologie care au concluzionat că lucrarea nu este de sociologie. Seminarul științific de profil a fost format din: Iurie Sedlețchi (președinte), Gheorghe Golubenco (secretar), Victor Moraru, Mihail Gheoghiță, Gheoghe Ulianovschi, Xenofon Ulianovschi, Vasile Florea, Sergiu Brînză, Trofim Carpov, Simion Doraș, Ion Macari, Eugen Guțan, Alexei Barbăneagră, Iurie Mărgineanu, Igor Ciobanu, Viorel Berliba și Valeriu Cușnir, ultimii trei avînd opinie separată (sunt indicate persoanele prezente la discutarea tezei).

Persoanele specializate în sociologie sunt Tatiana Spataru și Diana Cheianu. De menționat că aceste persoane, deși au concluzionat că teza nu ține de sociologie, nu s-au putut abține să dea niște lecții de criminologie unui criminolog. Deoarece afirmațiile persoanelor menționate nu sunt sprijinite de argumente, nu vom intra în discuție, ci doar le vom aprecia drept deplasate, eronate și ignorante. A se vedea avizele respective la Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare.

Cu toate acestea, membrii seminarului au insistat în continuare asupra ideii că abordarea problemelor criminologice trebuie să fie efectuată de pe pozițiile dreptului, în speță ale dreptului penal. Mai mult decît atât, membrii seminarului au cerut în unison ca teza să includă neapărat o analiză penală. Este curios faptul că același seminar a votat fără nici o rețineră teze pur penaliste, care nu includeau aspectul criminologic; de exemplu, teza de doctor habilitat „Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului” (CZU: 343.3/7), înaintată de Sergiu Brînză, în care, culmea, lipsește tocmai analiza juridico-penală din secțiunea, atenție! : „Infracțiuni contra proprietății intelectuale în special”.

---

⁴⁹ Deși rezultatele inegalabile ale lui Beccaria se datorează, probabil, formației sale economice. Este puțin probabil ca un jurist să poată elabora o concepție atât de inovatoare, luînd în considerație caracterul pronunțat dogmatic și îngust al gândirii juridice. Astfel se explică inexistența unor contribuții fundamentale la cunoașterea criminologică în domeniul dreptului, fiind abordate numai laturile particulare ale problematicii criminologice. De exemplu, juriștii n-au elaborat nici o teorie notorie de natură etiologică, spre deosebire de sociologi, psihologi sau chiar medici.

În cele din urmă teza a fost respinsă, în pofida protestelor vehemente ale lui Valeriu Bujor, unicul specialist din țara noastră care a susținut teza de doctorat anume la specialitatea *Criminologie*, și a celorlalți criminologi prezenți la ședințe: Gheorghe Botnaru, Igor Ursan și Valeriu Țurcan.

Gh. Ulianovschi a rămas la convingerea nestrămutată că lucrarea este de sociologie, iar M. Gheorghiuță – că este de filozofie. Unicul membru al seminarului specializat în criminologie, I. Ciobanu, a dat un aviz pozitiv! De remarcat că persoanele care s-au erijat în apărătorii criminologiei „adevărate” și au votat împotriva, nu sunt în genere criminologi, ei sunt specializați în drept penal, criminalistică, procedură penală sau drept penitenciar.

Apropo, recent a văzută lumina tiparului lucrarea *La sociocriminologie* (Les Presses de l'Université de Montréal, 2007), elaborată de Stéphane Leman-Langlois, profesor la Școala de Criminologie a Universității din Montreal (Canada), în posesia căreia am intrat chiar înaintea publicării acestei monografii, elaborată acum aproape doi ani. Vom mai adăoga că conținutul este la fel de convingător pe cât de sugestiv este titlul cărții.

De altfel, situația privind cercetarea criminologică în știința autohtonă este marcată profund de trecutul comunist, deși acest model de organizare socială a fost impus forțat poporului nostru prin intervenție brutală din exterior. În ciuda persistenței mentalității comuniste în societatea noastră, ea nu reflectă gândirea și voința națiunii noastre, ci mutilarea îndelungată a cugetului printr-un experiment social monstruos dirijat de cotropitori⁵⁰. Majoritatea cercetătorilor de astăzi sunt în continuare dominați de clișeele „științei socialiste”, inclusiv în ceea ce privește cercetarea criminologică⁵¹. Astfel, deoarece se considera că comunismul lichidează cauza socială a criminalității, existența unei asemenea științe ca criminologia și-a pierdut orice noimă în societatea comunistă aflată în plină formare după revoluția bolșevică. Ulterior, atunci când închisorile, golite în martie 1917, au început iarăși să se umple, s-a postulat că elementele criminale aparțin trecutului capitalist și că ele trebuie să dispară odată cu acesta, adică să fie supuse unui proces de represiune juridico-penală, care nu necesita, evident, vreun suport criminologic. Drept urmare, cunoașterea criminologică s-a stins pentru mulți ani, institutele și laboratoarele criminologice fiind închise. Reluarea cercetărilor criminologice a avut loc abia în deceniul al 6-lea al secolului trecut⁵². În pofida unor măsuri draconice de reprimare penală a faptelor criminale, criminalitatea persista însă în societatea socialistă, ceea ce a condus inevitabil la acceptarea efectuării cercetărilor criminologice. Din acel moment cunoașterea criminologică a fost plasată în cadrul dreptului penal, deloc întâmplător. Dreptul poate fi ușor rupt de realitate și menținut docil în mâinile guvernanților în calitate de instrument orb de impunere a voinței arbitrare a acestora. Însăși știința juridică este în mare parte una formală, ceea ce îi permite să se adapteze în mod firesc exigențelor ideologice. Din aceste considerente dreptul a putut să se dezvolte nestingherit în perioada comunistă, detașat fiind de realitate,

---

⁵⁰ Chiar și așa, gândirea comunistă este în mică măsură împărtășită de poporul nostru, după cum denotă sondajele de opinie. De exemplu, potrivit Barometrului socio-politic din decembrie 2008, desfășurat de IMAS-Inc. Chișinău, dintre simpatizanții orientării politice comuniste numai 23,5% sunt români/moldoveni, în timp ce 40,6% sunt ruși, 51,7% sunt ucraineni, iar 48,3% sunt de alte naționalități.

⁵¹ Referințe valoroase privind cunoașterea criminologică în perioada comunistă pot fi găsite la Valeriu Bujor, în studiul *Osnovnie podhodi k probleme pricin prestupnosti v sofiolisticskom obșcestve*, în „O sușcinosti prestupnosti”, Editura „Lyceum”, Chișinău, 1998, p. 62-88.

⁵² Ibidem, p. 65-69.

mai puțin componenta privitoare la libertățile și drepturile fundamentale ale omului, care întruchipează totuși mai mult un concept filozofic și social, decât unul juridic. De fapt, dreptul penal face legătură cu realitatea prin criminologie. Aname criminologia îi pune la dispoziție cunoștințele necesare despre fenomenele criminale, pe a căror temelie el efectuează reglementarea relațiilor sociale esențiale. Or, în societatea comunistă criminologia a fost înlocuită cu ideologia și dictatul partidului unic, care îi oferea suportul conceptual de rigoare sau, altfel spus, conținutul social. Era firesc ca cunoașterea criminologică să fi fost subordonată acestei ramuri a științei, dreptul penal constituind un instrument comod și docil, mai ales că și sociologia fusese suprimată, din cauza pericolului ei intrinsec pentru ideologia comunistă. Specialiștii în disciplinele penale erau, la rândul lor, educați riguros precum că criminologia este numai o disciplină auxiliară, subordonată dreptului penal, pe care o servește. Această concepție de factură comunistă domină pînă în prezent gândirea științifică autohtonă, iar specialiștii, inclusiv cercetătorii, din domeniile penale nu pot nicidecum accepta faptul că criminologia reprezintă o știință de sine stătătoare, cu un obiect și o metodologie proprie de cercetare. Penaliștii, criminaliștii, procesualiștii etc. nu sunt conștienți nici de rolul criminologiei și nici de raporturile cu domeniile lor de cunoaștere. Menținîndu-și poziția dominantă într-o societate insuficient debarasată de gândirea și organizarea comunistă, ei continuă să se dedea la ingerințe inadmisibile, ba chiar să dicteze obraznic criminologilor ce să facă în domeniul său de activitate.

Criminologia prezintă incomodități nu numai pentru regimurile de sorginte comunistă, ci și pentru orice tip de regim ideologic și dictatorial. Orice putere politică care izvorăște din voința arbitrară a unui individ sau a unui grup social se lovește deranjant de adevărurile criminologice ce reflectă realitatea socială obiectivă, străină oricărei dominații individuale arbitrare.

Privind lucid peste aspectele negative menționate, dar combătîndu-le cu fermitate, criminologia ar trebui să se bucure de oportunitățile ce decurg din colaborarea interdisciplinară. Contactele cu alte științe sunt în măsură a aduce un suflu nou în criminologie, a dezvălui noi laturi ale obiectului de studiu, a amplifica capacitatea de explicație, precum și a deschide noi perspective de cercetare criminologică. Posibilitățile euristice ale unor astfel de relații între științele particulare sunt, de fapt, multiple, iar explorarea acestora trebuie să constituie o componentă firească în activitatea științifică. Or, natura formează un tot întreg, de aceea, cunoașterea și explicarea deplină a unui lucru presupune pătrunderea în esența lui, a-i releva însușirile ce îl caracterizează, a-i învedera cauza și a-i stabili legile după care iau naștere raporturile dintre dînsul și lucrurile cu care el interacționează, toate acestea fiind privite în complex. Tocmai de aceea „în istoria științei se constată o pendulare între modurile de gândire „atomist” (analitic) și „holist” (integralist)”⁵³. Cunoașterea criminologică are la fel de mult nevoie de o abordare izolată a obiectului său de cercetare, în calitate de entitate distinctă, ca și de o angrenare a lui în sistemul general al realității, ca subsistem sau element al

---

⁵³ Ilie Pârvu, paragraful 1 „Caracteristicile cunoașterii științifice contemporane” al capitolului II „Perspective și orientări în teoria actuală a cunoașterii”, în *Teoria cunoașterii științifice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, p. 47.

acestui. Prin studiile de hotar, interdisciplinare, și prin cercetarea obiectului criminologiei în legătură cu obiectele studiate de celelalte științe este realizată explorarea integralistă, adică introducerea fenomenelor criminale în contextul celorlalte fenomene, în primul rînd sociale și umane.

„Uneori căutarea unor idei poate fi chiar absurdă și poate depăși limitele acceptate în prezent în criminologie. Asemenea idei și concepte apar la intersecția dintre diferite științe, care sunt departe de jurisprudență, de aceea considerăm că criminologii trebuie să insiste asupra unor studii interdisciplinare, în scopul cunoașterii profunde a proceselor care au loc în societate și care duc la transformări sociale, economice, politice, la schimbarea mentalității oamenilor etc.”⁵⁴

Cercetările criminologice se deosebesc în funcție de metodele utilizate și scopul urmărit.

După metodele aplicate distingem: (1) cercetări criminologice teoretice și (2) cercetări criminologice empirice. **Cercetări criminologice teoretice** sunt cercetările realizate prin aplicarea metodelor teoretice de cunoaștere criminologică. Bunăoară, rezultatele incluse în raportul *Unele aspecte privind știința criminologică în societatea autohtonă*⁵⁵, prezentat de Igor Ursan la Conferința științifică „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova” (Chișinău, 6 iulie 2002), au fost obținute de cercetător prin aplicarea unor metode teoretice de cunoaștere. Respectiv, **cercetări criminologice empirice** sunt cercetările efectuate prin aplicarea metodelor empirice de cunoaștere criminologică. De exemplu, rezultatele prezentate în articolul *Analiză statistică succintă a criminalității în Republica Moldova pe anii 1993-1997*⁵⁶, au fost obținute prin metode empirice de cercetare criminologică de către autorii acestuia, și anume: Valeriu Bujor, Sergiu Ilie și Valeriu Țurcan.

După scopul urmărit distingem: (1) cercetări criminologice metodologice, (2) cercetări criminologice fundamentale și (3) cercetări criminologice aplicative. **Cercetări criminologice metodologice** sunt cercetările orientate spre elaborarea unor noi metode, instrumente sau tehnici de cercetare criminologică și de verificare a rezultatelor obținute de cercetător sau optimizarea procesului de cercetare criminologică. De exemplu, cunoștințele propuse de Rodica Mihaela Stănoiu în lucrarea *Metode și tehnici de cercetare în criminologie*⁵⁷ provin dintr-o cercetare criminologică metodologică. **Cercetări criminologice fundamentale** sunt cercetările orientate spre obținerea unor cunoștințe generale în domeniul criminologiei. Sunt generale cunoștințele criminologice privitoare la: obiectul de studiu al criminologiei, funcțiile criminologiei, esența criminalității, cauza

---

⁵⁴ Valeriu Bujor, *Unele probleme ale criminologiei în Republica Moldova*, în „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova”, Chișinău, 2002, p. 17.

⁵⁵ Igor Ursan, *Unele aspecte privind știința criminologică în societatea autohtonă*, în „Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova”, Chișinău, 2002.

⁵⁶ Valeriu Bujor, Sergiu Ilie și Valeriu Țurcan, *Analiză statistică succintă a criminalității în Republica Moldova pe anii 1993-1997*, în „Probleme actuale privind infraționalitatea”, anuar al Centrului de cercetări științifice al Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare” și Asociației Tinerilor Juriști Cercetători, Chișinău, 2000.

⁵⁷ Rodica Mihaela Stănoiu, *Metode și tehnici de cercetare în criminologie*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981.

criminalității, personalitatea criminalului etc. Bunăoară, rezultatele prezentate în lucrarea *Esența fenomenului crimă (criminalitate)*⁵⁸ rezidă în cunoștințe generale privind esența criminalității, ca fenomen, și crimei, ca act individual, obținute printr-o cercetare criminologică fundamentală de către Valeriu Bujor – autorul ei. Pentru cunoștințele generale este specifică imposibilitatea aplicării lor directe în activitatea practică, ele servind ca instrumente teoretice de dobândire a cunoștințelor aplicative și de abordare (cadru teoretic) a aspectelor particulare ale fenomenelor supuse studiului. Cunoștințele fundamentale au valabilitate cognitivă și practică generală în criminologie, spre deosebire de cele aplicative sau particulare (derivate): cunoștințele despre criminalitate în general (fundamentale) sunt utilizate la cunoașterea oricăror manifestări particulare ale criminalității, spre deosebire de cunoștințele despre o manifestare particulară a criminalității (particulare, derivate), cum ar fi crima organizată, a căror utilitate pentru cunoașterea altor forme particulare, precum criminalitatea femeilor, este infimă etc. De subliniat importanța cunoștințelor și, respectiv, a cercetărilor criminologice fundamentale pentru practica anticrimă. Cunoștințele fundamentale sunt de real folos și sub aspect euristic, și sub aspect practic, deși nu sub o formă directă⁵⁹. De exemplu, în cadrul unei cercetări criminologice fundamentale noi am formulat o lege criminologică, pentru a conferi însă caracter aplicativ acelor cunoștințe, am dedus din acea lege un set de principii ce puteau fi direct utilizate la elaborarea unor programe anticrimă sau la expertizarea criminologică a programelor de stat și proiectelor de acte normative⁶⁰. **Cercetări criminologice aplicative** sunt cercetările orientate spre obținerea unor cunoștințe direct aplicabile în activitatea practică anticrimă. Astfel, sunt aplicative cunoștințele privitoare la trăsăturile distinctive ale crimei organizate, măsurile de prevenire a corupției în instituțiile publice, personalitatea criminalului profesionist, modul de organizare a lumii interlope, obiectul și mecanismul traficului de ființe umane etc. De exemplu, cunoștințele criminologice incluse în lucrarea *Unele aspecte de prevenire a criminalității penitenciare*⁶¹, au fost obținute în cadrul unei cercetări criminologice aplicative de autorul acesteia – Sergiu Casian.

Din cele sus-enunțate deducem o consecutivitate a procesului de cunoaștere criminologică. Mai întâi de toate, cercetările metodologice oferă criminologului-cercetător mijloacele cognitive necesare înfăptuirii actului de cunoaștere. Echipat cu acest instrumentar metodologic, cercetătorul efectuează cercetări științifice fundamentale prin care obține cunoștințe generale în domeniul criminologiei. Apoi, cunoștințele fundamentale servesc la obținerea cunoștințelor aplicative. Acestea din urmă sunt aplicate direct în activitatea practică anticrimă. Iată de ce, numai ignoranța științifico-metodologică și opacitatea rațională îi poate determina pe unii

---

⁵⁸ Valeriu Bujor, *Esența fenomenului crimă (criminalitate)*, Legea și viața, nr. 10/1994.

⁵⁹ Unor cercetători le scapă această latură a cunoștințelor fundamentale, de exemplu lui Gheorghe Ulianoschi: vezi materialele susținerii tezei de doctorat *Interesul: aspectul criminologic al problemei*, în Seminarul de profil interuniversitar la specialitatea 12.00.08, în 2004 (07.05 și 17.12) și 2008.

⁶⁰ Octavian Bejan și Valeriu Bujor, *Interes și crimă*, Chișinău, 2004, p. 113-114.

⁶¹ Sergiu Casian, *Unele aspecte de prevenire a criminalității penitenciare*, în *Analele științifice ale Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare”*, Chișinău, 2000.

cercetători, cadre didactice sau practicieni de a supralicita cercetările aplicative în detrimentul celor metodologice și fundamentale. Procedînd astfel ei nu fac, de fapt, decît să surpe temeliile cunoașterii criminologice, pentru că la un moment dat cercetările aplicative vor resimți, inevitabil, o slăbiciune crescîndă în capacitatea lor de cunoaștere sau, mai bine spus, vor resimți incapacitatea lor de a asigura științific acțiunea socială anticrimă. În acest sens, Valeriu Bujor remarca pe deplin justificat: desigur, criminologia ca știință este născută, în ultimă instanță, de necesitățile practicii. De aceea, orientarea practică a cercetărilor criminologice este justificată. Totuși, pentru soluționarea sarcinilor practice este necesar un anumit nivel de dezvoltare a științei însăși, pentru că nerezolvarea problemelor fundamentale de însemnătate generală ale științei împiedică sau face imposibilă rezolvarea problemelor particulare⁶².

O cercetare criminologică poate fi pur teoretică sau pur empirică, iar pe de altă parte, pur metodologică, pur aplicativă ori pur fundamentală. Exemplele mai sus-invocate ilustrează aceste cazuri. Totuși, cercetările criminologice au, de regulă, o formă combinată, uneori ele fiind de mare complexitate. Altfel spus, o cercetare criminologică poate fi deopotrivă: teoretică și empirică; teoretică și aplicativă; teoretică, fundamentală și aplicativă; empirică și aplicativă; metodologică și fundamentală; metodologică, teoretică și aplicativă etc. Combinațiile sunt, desigur, numeroase, noi însă am enumerat numai cîteva dintre ele, deoarece nu există necesitatea unei enumerări exhaustive.

Pentru a ilustra aceste cazuri vom prezenta o serie de exemple concrete:

(1) Pentru a obține cunoștințele din studiul *Corupția: aspectul criminologic*⁶³ cercetătorul Sergiu Ilie a recurs la o investigație criminologică complexă, adică în același timp teoretică, empirică și aplicativă. Metodele teoretice au fost utilizate la definirea conceptului de corupție, în timp ce cele empirice au fost aplicate la caracterizarea criminologică a corupției. Caracterul aplicativ al lucrării decurge, bunăoară, din faptul că criminologul propune o serie de măsuri de prevenire și contracarare a fenomenului;

(2) Cunoștințele incluse în monografia *Interes și crimă*⁶⁴ au presupus o cercetare criminologică de o mare complexitate: teoretică, fundamentală și aplicativă. Cercetarea a fost realizată prin metode teoretice și a vizat probleme fundamentale ale criminologiei, cum ar fi: esența crimei și criminalității, cauza imediată a crimei sau conceptul mecanismului comportamentului criminal individual. Un alt aspect fundamental al cercetării a constat în formularea unei legi criminologice. Aplicabilitatea este conferită cercetării, de exemplu, de principiile deduse din legea criminologică, ce pot fi utilizate în creația normativă, în elaborarea diverselor strategii, programe și planuri de acțiuni atît de către autoritățile centrale, cît și de cele locale sau în expertiza criminologică a proiectelor de acte normative. Am putea, totodată, considera cercetarea în cauză drept una metodologică, datorită, în primul rînd, delimitării operate între crima ca act de conduită și crima ca interdicție juridico-socială (una neplanificată, dar produsă în cadrul cercetării), precum și dezvăluirii semnificației euristice a categoriei de interes în cunoașterea criminologică;

---

⁶² Valerii Bujor, *Osnovnie podhodi k probleme pricin prestupnosti v sofiolisticeskom obșcestve*, în „O sușcinosti prestupnosti”, Editura „Lyceum”, Chișinău, 1998, p. 87.

⁶³ Sergiu Ilie, *Corupția: aspectul criminologic*, în „Corupția”, Editura „Arc”, Chișinău, 2000.

⁶⁴ Octavian Bejan și Valeriu Bujor, *Interes și crimă*, Chișinău, 2004.

(3) Raportul⁶⁵ prezentat de Gheorghe Botnaru în cadrul Conferinței naționale practico-științifice *Progrese și perspective în reprimarea corupției* din 9 decembrie 2005 a pus în circuitul științific și practic cunoștințe obținute printr-o cercetare criminologică în același timp empirică și aplicativă, mărturie fiind datele privind activitățile de educație anticorupție efectuate și propunerile de măsuri de educație anticorupție înaintate de criminolog;

(4) Rezultatele prezentate de Gheorghe Gladchi în articolul *Victimizare și victimitate (analiza și definirea conceptelor)*⁶⁶ au fost dobândite printr-o cercetare teoretico-fundamentală, dat fiind faptul utilizării unor metode teoretice în abordarea unor probleme fundamentale ale criminologiei;

(5) Cunoștințele vehiculate prin intermediul monografiei pe care tocmai o citiți constituie rezultatul unei cercetări deopotrivă teoretice, metodologice și aplicative. Este o cercetare teoretică pentru că a fost realizată prin metode teoretice, este metodologică pentru că abordează probleme cu caracter metodologic și, în fine, este aplicativă pentru că include o serie de cunoștințe ce pot fi aplicate direct de omul de știință în efectuarea cercetărilor științifice.

Indiferent de complexitatea investigațiilor criminologice, de regulă există o componentă predominantă, care imprimă caracterul principal al cercetării criminologice. De exemplu, lucrarea *Determinantele victimologice și mecanismul infracțiunilor de mare violență*⁶⁷ este alcătuită în cea mai mare parte din cunoștințe obținute de Gheorghe Gladchi prin metode empirice de cercetare criminologică, din care motiv putem vorbi despre o cercetare empirică, deși aproximativ 35 la sută dintre cunoștințe sunt teoretice. În schimb, rezultatele prezentate de Valeriu Bujor în monografia privind formele de grup ale violenței criminale⁶⁸ constituie produsul unei cercetări preponderent teoretice, în ciuda utilizării și a metodelor empirice de cercetare; nu este vorba de aspectul cantitativ, căci ponderea materialului empiric este considerabilă, ci de faptul decisiv că sarcinile principale ale cercetării au fost realizate prin metode teoretice.

Cunoașterea tipurilor de cercetare criminologică și înțelegerea esenței acestora este indispensabilă organizării corecte a activității de cercetare criminologică sau conceperii și proiectării cercetărilor criminologice concrete.

Utilizarea metodelor în cercetarea criminologică a variat în funcție de modelul de cunoaștere științifică dominant și de influența științelor tangente. În epoca dominației modelului abstract de cunoaștere științifică, metoda teoretică reprezenta mijlocul metodologic de bază al cunoașterii criminologice. După ce se impune modelul inductivist-empirist în cunoașterea științifică, cercetările criminologice capătă tendința de utilizare principală a metodelor empirice de cunoaștere criminologică. Afirmarea modelului ipotetico-deductiv în știință se propagă și în cercetarea criminologică, inventarul metodologiei teoretice completându-se cu o nouă metodă. În cele din urmă, cercetarea criminologică

---

⁶⁵ Gheorghe Butnaru, *Educația anticorupție a populației – formă eficientă de prevenire a corupției*, în „Progrese și perspective în reprimarea corupției”, Chișinău, 2006.

⁶⁶ Gheorghe Gladchi, *Victimizare și victimitate (analiza și definirea conceptelor)*, Revista națională de drept, nr.12/2001.

⁶⁷ Gheorghe Gladchi, *Determinantele victimologice și mecanismul infracțiunilor de mare violență*, Chișinău, 2000.

⁶⁸ Valeriu Bujor, *Kriminologhiceskii analiz gruppovih form nasilistvennoi prestupnosti*, Kișiniov, 1994.

pornește pe calea utilizării tuturor metodelor de cercetare criminologică, indiferent de caracterul lor teoretic sau empiric.

Potrivit raționamentelor noastră, orice discuție privitoare la preeminența științifică a uneia sau altei metode grație calităților ei intrinseci este superfluă. Valoarea metodei de cercetare este definită de sarcina cognitivă concretă pentru a cărei realizare ea va fi utilizată. Dacă, bunăoară, o cercetarea criminologică își propune o mai exactă definiție a criminalității organizate, atunci metodele teoretice vor fi indispensabile, spre deosebire de cele empirice care ar putea fi, în genere, de prisos, în cazul în care datele acumulate pînă în acel moment de știința criminologică sunt suficiente pentru efectuarea cu succes a unui studiu de definiție, în timp ce stabilirea nivelului criminalității într-un oraș oarecare este de nerealizat prin metode teoretice, ceea ce le face inadecvate și deci lipsite de orice valoare euristică în acest caz. Exemplele invocate se referă la aprecierea metodelor teoretice în comparație cu cele empirice, ceea ce nu înseamnă că principiul enunțat nu este aplicabil și în considerarea metodelor din aceeași categorie, adică din categoria celor teoretice sau din a celor empirice. Vom sprijini și de această dată afirmația printr-un exemplu concret: relevarea ponderii minorelor în ansamblul femeilor traficate în scop, să zicem, de prostituție va necesita aplicarea metodei anchetei sociologice, iar aflarea mecanismului de traficare cere utilizarea metodei interviului, cu toate că ambele metode sunt empirice.

Influențele metodologice exercitate asupra cunoașterii criminologice de către științele tangente provin din perioada devenirii criminologiei ca ramură de sine stătătoare a științei, atunci cînd nu existau criminologi specializați, iar primii cercetători în domeniul criminologiei aveau o formație psihologică, sociologică sau juridică. Impactul cel mai puternic l-a avut sociologia, mai întîi de toate datorită legăturii indisolubile între crimă și societate. Nici nu putea fi altfel, în condițiile în care crima este un fenomen care există numai în societate. În stare de sălbăticie nu există crime, ele există exclusiv în societate, iar acest fapt impune studierea societății pentru a înțelege ce este crimă. În acest scop cunoștințele sociologice sunt indispensabile, dar nu și suficiente, în cazul în care nu vizează fenomenele criminale, punct în care cunoașterea sociologică capătă caracter criminologic. Întrucît individul trăiește în societate, comportamentul lui este determinat în mare parte anume de factori sociali sau, altfel spus, de condițiile sociale de existență. De asemenea, criminalitatea are efecte asupra proceselor sociale. Pentru a cunoaște toate aceste aspecte ale vieții sociale criminologia avea nevoie de metode sociologice de cercetare.

Ea nu s-a limitat însă la acestea. Comportamentul uman este dirijat direct de către psihicul lui, ceea ce înseamnă că cauza imediată a crimei este de natură psihologică. Multitudinea de factori care acționează asupra individului, împingîndu-l la săvîrșirea crimelor, se răsfrîng prin intermediul psihicului, suportînd modificări. Înțelegerea proceselor psihice deschide calea clarificării modului de interacțiune între diverși factori și de dirijare a acțiunilor umane, cunoștințe de care criminologia nu se putea lipsi. Evident că metodologia criminologică a răspuns în mod adecvat acestor necesități euristice.

După cum am arătat, din lipsă de cunoștințe suficiente despre factorii determinanți ai crimelor și criminalității, precum și despre fenomenele a căror cunoaștere este obligatorie pentru elaborarea măsurilor de prevenire, societatea a reacționat prin mijloace coercitive. Progresiv s-a dezvoltat o complexă activitate juridică, exercitată de numeroase organe de drept, de aplicare a mijloacelor de constrângere față de membrii care încalcă normele sociale, inclusiv recurg la conduite criminale în vederea realizării intereselor sale. Nevoia de a-și realiza cu succes atribuțiile anticrimă i-a determinat pe juriști și polițiști să se antreneze în procesul de cunoaștere criminologică, lăsându-și amprenta specifică.

Sarcina de a elabora măsuri de prevenire a crimelor impune criminologia să conlucreze cu multe alte ramuri ale științei, inclusiv de natură extrasocială, precum fizica, informatica sau biologia. De altfel, anume componenta activă, privitoare la acțiunea umană și socială determină, în cea mai mare măsură, ramurile cele mai îndepărtate ale științei să-și conjuge eforturile.

Caracterul unitar al naturii face imposibilă cunoașterea plenară a unui fenomen în afara legăturilor sale cu celelalte fenomene, iar această interacțiune presupune o componentă bivalentă, ce adesea rămâne insuficient cercetată din cauza alcătuirii ei eterogene, în special în situația inexistenței unor discipline de hotar. Or, studierea acestor laturi ale naturii poate fi realizată cu succes numai de cercetătorii care dispun de cunoștințe despre ambele categorii de fenomene. Asemenea specialiști sunt însă rarități, datorită sistemului actual de pregătire profesională. În plus, cunoașterea criminologică este dependentă de cunoștințele obținute de celelalte ramuri ale științei. Dacă ele nu se potrivesc necesităților criminologice, atunci criminologul are la dispoziție posibilitatea de: (1) a efectua incursiuni în domeniile tangente, (2) a propune proiecte comune de cercetare colegilor din alte discipline, (3) a provoca colegii din alte domenii să se aplece și asupra fenomenelor insuficient cercetate în raport cu cunoașterea criminologică paralelă și (4) a iniția formarea unor științe interdisciplinare. Toate alternativele menționate suferă de unele slăbiciuni. Cea mai sigură în prezent pare a fi totuși opțiunea incursiunilor în exteriorul făgașului criminologic, realizabile doar în domeniile tangente criminologiei, căci acele materii sunt cât de cât familiare criminologului.

Cu toate acestea, în esență și în fond cercetarea criminologică este de natură sociologică.

Prin urmare, dacă mergem pe logica acelor care plasează criminologia printre științele juridice⁶⁹, atunci ar trebui să ne întrebăm dacă criminologia nu este o știință tehnică, gândindu-ne la ponderea crescândă a mijloacelor tehnice de supraveghere și protecție anticrimă sau la amploarea neconținută a fraudelor electronice. Și în medicină se folosesc pe larg componentele tehnice, le-am putea chiar aprecia drept indispensabile sub aspectul tratării pacienților, cu toate acestea nu ele sunt definatorii pentru catalogarea statutului ei epistemologic.

Se cere a face o paralelă între știința criminologică și cercetarea criminologică. Indiferent cum o catalogăm, un lucru este, după părerea noastră,

---

⁶⁹ Augustin Ungureanu, *Prelegeri de criminologie*, Editura „Cugetarea”, Iași, 1999, p. 15.

sigur, și anume: criminologia nu constituie o știință interdisciplinară sau de graniță. Prezența unor abordări psihologice, juridice, antropologice sau de altă natură în cercetarea criminologică, i-a determinat pe o serie de cercetători să definească criminologia drept o știință interdisciplinară⁷⁰. Nu abordările particulare definesc însă o știință, ci fondul ei. De altfel, abordări particulare de natură interdisciplinară există în orice știință, inclusiv în cele a căror caracter nu suscită controverse. Este un lucru firesc, ba chiar inevitabil. Cum fiecare ramură a științei explorează o latură a realității, în timp ce lumea este complexă, devine necesară o corelare a acestei laturi cu celelalte, sarcină ce poate fi realizată numai printr-un studiu interdisciplinar. În unele cazuri se înfiripă științe de graniță (sociologia demografică, biochimia, biofizica, mecanica cuantică, psihologia socială etc.), iar în altele asemenea cercetări se desfășoară în cadrul științelor respective prin abordări interdisciplinare. Pentru ca o știință să fie considerată interdisciplinară ar trebui ca ea să cerceteze obiectul de studiu al unei științe prin prisma obiectului de studiu al altei științe. De exemplu, biochimia studiază procesele chimice ce au loc în organismele vii⁷¹, ceea ce face ca aceste două elemente să fie inseparabile în cercetările din domeniu. Cel mai aproape de domeniul criminalității este exemplul criminalisticii – știință de hotar care cercetează urmele lăsate de crimă și criminal prin prisma cunoștințelor preluate de la alte științe (fizică, chimie, biologie etc.). Această îmbinare a obiectelor de studiu ale două ramuri de sine stătătoare ale științei nu se regăsește în criminologie, ea fiind preocupată de studierea unei singure laturi ale realității – fenomenul criminal, luat ca o entitate distinctă a vieții sociale.

Dacă știința criminologică nu este de graniță, atunci cercetările criminologice particulare pot fi interdisciplinare, în care caz ele necesită o abordare metodologică corespunzătoare.

Metodologia criminologică este formată din ansamblul metodelor, tehnicilor, procedeelelor și instrumentelor de cunoaștere a fenomenelor criminale și a regulilor de organizare și de efectuare a cercetărilor criminologice. Ea include două tipuri de metode de cercetare: teoretice și empirice. **Metodele teoretice de cercetare criminologică** includ: metoda abstract-constructivă și metoda ipotetico-deductivă. La rândul lor, **metodele empirice de cercetare criminologică** cuprind: metoda statistică, metoda documentară, ancheta sociologică, interviul, metoda comparativă, studiul de caz, analiza de conținut, observația, experimentul etc.

Cercetarea criminologică, ca și orice altă cercetare științifică, presupune aplicarea **procedeelelor logice** (analiza, sinteza, generalizarea, abstractizarea etc.). Ele constituie un atribut indispensabil al cunoașterii criminologice prin faptul că reflectă forme (principii) universale de organizare a realității și, în consecință, ale cunoașterii științifice.

---

⁷⁰ Gh. Gladchi, *Criminologie generală*, Editura „Museum”, Chișinău, 2001; R. M. Stănoiu, *Metode și tehnici de cercetare în criminologie*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981; D. S. Luminosu și V. Popa, *Criminologie*, Editura „Helicon”, Timișoara, 1995; G. Politic, *Criminologie*, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1996.

⁷¹ *Dicționar farmaceutic*, Editura didactică și pedagogică, ediția a II-a, București, 1998.

De rînd cu procedeele logice, în cercetarea criminologică sunt utilizate o serie de alte procedee teoretice, cum ar fi cel al sistematizării sau al formalizării. Procedeele teoretice sunt, de fapt, componente ale metodelor teoretice, fiind aplicate în cadrul acestora. De observat că un principiu de organizare a naturii poate fi valorificat din punct de vedere euristic sub forma mai multor procedee. De exemplu, procedeele analizei, sintezei și sistematizării reflectă în moduri distincte același principiu.

Întrucît studiul nostru are drept obiect cercetarea teoretică, nu am oferit o enumerare exhaustivă a metodelor empirice. Pe de altă parte, știința nici nu cunoaște o claritate în distingerea metodelor de procedee, tehnici etc., părerile cercetătorilor fiind împărțite. Dificultățile apar mai ales la atribuirea acestora uneia sau altei categorii. Potrivit lui Septimiu Chelcea, metodologia științifică este alcătuită din metode de cercetare, metodele cunosc diverse tehnici de aplicare, fiecare tehnică presupune, la rîndul ei, procedee de realizare distincte, iar procedeul include anumite instrumente de investigare; el exemplifică clasificarea sa astfel: dacă ancheta reprezintă o metodă, chestionarul apare ca tehnică, modul de aplicare – de exemplu, prin autoadministrare – ca un procedeu, iar lista propriuzisă de întrebări (chestionarul tipărit) ca instrument de investigare⁷².

Mai importantă este, în viziunea noastră, delimitarea metodelor teoretice de cele empirice și explicarea deosebirii lor intrinseci.

Metodele empirice de cunoaștere criminologică sunt de natură senzorială. Ele presupun un contact fizic cu realitatea, contact ce poate fi și direct (observarea unor manifestări ce prezintă interes criminologic de către cercetător), și indirect (intervievarea unor persoane care au avut contact nemijlocit cu anumite manifestări de interes criminologic). Deoarece omul vine în contact fizic cu lumea în care trăiește prin intermediul organelor senzoriale și aptitudinilor fizice, metodele empirice nu fac decît să le întruchipeze în modul cel mai eficace posibil: metoda observației este mulată pe văz, metoda interviului este mulată pe vorbire etc. Așadar, metodele empirice sunt potrivite studiului laturilor exterioare ale lumii, accesibile cercetătorului prin organele senzoriale.

Dimpotrivă, metodele teoretice de cunoaștere criminologică sunt de natură rațională. Cu ajutorul lor omul de știință tinde să pătrundă laturile invizibile ale realității sau ale componentelor ei. Or, există aspecte ale lumii inaccesibile metodelor bazate pe aptitudinile fizico-senzoriale ale investigatorului. Ele pot fi sesizate numai prin cugetul cercetătorului, urmînd reguli riguroase de raționare, fapt ce demonstrează, încă o dată, caracterul indispensabil al cercetării teoretice în cunoașterea științifică, inclusiv criminologică, și imposibilitatea unei cunoașteri pur empirice. Ca o cunoaștere pur empirică să fie posibilă ar trebui ca o simplă reprezentare a realității în creierul individului să fie suficientă, dar nu este, fapt demonstrat de diferența dintre om și celelalte viețuitoare, toți dispunînd de capacitatea de reprezentare. Cunoașterea teoretică nu folosește contactul fizic cu realitatea, ci operează numai cu cunoștințele stocate în memorie, adică cu forme

---

⁷² Septimiu Chelcea, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, Editura economică, București, 2001, p. 48-50.

ideale ale realității, construite și utilizate după reguli stricte, susceptibile a asigura o penetrare abstractă a laturilor inaccesibile din punct de vedere senzorial ale realității.

Ținem să precizăm că cunoștințele obținute prin metode teoretice sunt susceptibile verificării prin metode empirice, ceea ce le face să nu fie niște simple himere. Mai mult decât atât, deseori cercetările empirice percutante necesită inițial o abordare teoretică profundă, mai exact cercetătorul caută pe cale teoretică cum el ar putea verifica o afirmație sau obține fapte despre un fenomen prin metode empirice și abia când găsește o asemenea cale purcede la o cercetare empirică, activitate preponderent mecanică.

Actualmente este dominantă clasificarea metodologică a științelor în discipline teoretice și discipline experimentale. Clasificarea în sine nu stârnește controverse, toate discuțiile purtate fiind pe marginea definițiilor lor. Potrivit concepției unora⁷³ ar trebui să clasificăm criminologia drept știință teoretică, în conformitate cu concepția altora⁷⁴ ar trebui să atribuim criminologia disciplinelor experimentale. În viziunea noastră, toate științele, dar absolut toate științele au obligatoriu o componentă teoretică și alta empirică, din cauză că toate fenomenele reale, fără deosebire, posedă laturi care pot fi cunoscute prin metode empirice și laturi ce pot fi cunoscute prin metode teoretice. Astfel, dacă există cercetări criminologice pur teoretice și dacă există cercetări criminologice pur empirice, atunci criminologia în ansamblu, ca și orice altă ramură a științei, este deopotrivă teoretică și empirică, pentru că metodologia criminologică include atât metode teoretice, cât și empirice de cunoaștere a criminalității.

Ceea ce pare să fie adevărat este că cunoașterea criminologică este nevoită să recurgă preponderent la metode teoretice, dat fiind faptul că fenomenele criminale scapă în mare parte acțiunii principalelor metode empirice: observarea și experimentul.

Aplicarea metodei observării este drastic limitată de doi factori principali: (1) caracterul clandestin al comportamentului criminal și (2) caracterul irelevant al manifestărilor exterioare, observabile, ale comportamentului criminal și ale factorilor care îl determină. În această ultimă privință, Sutherland preciza: „Noi putem, de exemplu, constata că bărbatului îi este de zece ori mai propriu caracterul criminal, judecat după condamnările la închisoare, decât femeile. Dar bărbații sunt, de asemenea, de zece ori mai norocoși de a fi uciși de fulger. Este aceasta o diferență de sex, sau un rezultat al diferențelor în ocupații, or a modului general de viață, sau ceva altceva? Dacă noi am constatat că există o strânsă corelație dintre criminalitatea minorilor și alcoolismul părinților lor, atunci noi vrem să știm dacă această conexiune se datorează unui defect constituțional care este responsabil atât pentru alcoolismul părinților, cât și pentru delincvența copiilor, sau dacă copilul este delincvent deoarece părintele cheltuiește banii pentru alcool care s-ar cuveni să fie folosiți pentru obține necesitățile pentru copil, sau deoarece disciplina de

---

⁷³ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1996, de ex. p. 93 și următoarele.

⁷⁴ Nicolae Mihai, *Introducere în filozofia și metodologia științei*, Editura „Arc”, Chișinău, 1996, de ex. p. 56-59.

acasă este iregulară ori brutală, sau deoarece copilul devine bulversat din punct de vedere emoțional, sau deoarece alcoolismul părinților creează o condiție în care copilul vine în contact cu un exces de tipare de comportament delincent”⁷⁵.

La rîndul ei, aplicarea metodei experimentului se lovește de următoarele impedimente: (1) natura clandestină a comportamentelor criminale face extrem de dificil accesul la ele; (2) provocarea în laborator a conduitelor criminale se lovește de interdicțiile legale; (3) criminologia studiază conduite umane, iar experimentele pe oameni sunt nedorite și, deci, restricționate; (4) comportamentul uman și factorii lui determinanți constituie o realitate de o complexitate extraordinară, în timp ce nivelul actual de cunoaștere a ei nu permite o izolare a diverselor componente; (6) imposibilitatea de a experimenta după bunul plac al cuiva pe o societate sau comunitate întregă; (7) nivelul de dezvoltare al ramurilor tangente ale științei, de a căror cunoștințe este strîns legată cunoașterea criminologică. În aceste condiții cercetătorilor-criminologi le rămîne să se folosească de căi ocolite, indirecte de a cunoaște fenomenele criminale, fapt care implică o aplicare la scară largă anume a metodelor teoretice. În viziunea noastră, principala abordare consistă în examinarea stării comportamentelor criminale în diverse contexte factoriale, detectînd variațiile în funcție de lipsa unui factor, ceea ce ar permite a determina modul specific de acțiune al factorilor lui determinanți.

De aceea, putem să acumulăm mult și bine date, ele însă vor fi de puțin folos în lipsa unor cercetări pur teoretice menite a le pune cap la cap. Or aceleași date ne spun lucruri diferite în funcție de modul de organizare a lor într-un sistem explicativ, de punere a lor în relație. Anume asemenea cercetări teoretice lipsesc acut astăzi criminologiei, din care cauză se resimte un impas în cunoașterea criminologică. Dacă cunoștințele descriptive pot fi obținute prin metode empirice de cercetare, atunci cunoștințele explicative nu pot fi achiziționate fără metodele teoretice de cercetare. Unii se complac în ascunderea după cifre avînd falsa impresie că astfel conferă studiilor sale criminologice mai multă rigoare științifică, în realitate, ei nu fac decît să demonstreze că nu înțeleg fundamentul nici al cunoașterii științifice, în general, nici al cunoașterii criminologice, în particular. Chiar și simpla analiză a rezultatelor publicate de ei îi contrazice flagrant în această privință⁷⁶.

Cercetările criminologice sunt efectuate prin aplicarea unei sau a unor metode de cercetare. De regulă, cercetările criminologice sunt complexe, necesitînd recursul la cîteva metode. Nu putem vorbi despre o superioritate a unor metode față de altele, nici între cele teoretice și empirice, nici între cele empirice sau între cele teoretice. Obiectul de studiu, scopul și sarcinile cercetării decid selectarea unor sau altor metode de cercetare. Fiecare obiect de studiu are

---

⁷⁵ Edwin H. Sutherland și Donald R. Cressey, *Criminology*, 9th edition, J. B. Lippincott Company, Philadelphia/New York/Toronto, 1974, p. 64.

⁷⁶ Vezi exemplele anterioare din știința autohtonă, dar pot fi aduse multe altele. De asemenea, Sutherland și Cressey au realizat o analiză foarte interesantă și relevantă a teoriilor criminologice, inclusiv a celor fundamentate empiric, vezi: Edwin H. Sutherland și Donald R. Cressey, *Criminology*, 9th edition, J. B. Lippincott Company, Philadelphia/New York/Toronto, 1974, Partea întâi „The study of delinquency and crime”.

specificul său, iar cunoașterea lui poate fi realizată adecvat prin acele metode care se potrivesc în cea mai mare măsură cercetării anume a acestui obiect (proces, fenomen, aspect etc.). Prin urmare, este incorect a identifica cunoașterea științifică, inclusiv criminologică, cu metoda empirică. În raport cu anumite laturi ale naturii acestea se vor dovedi neputincioase sau extrem de mărginite.

Orice cercetare criminologică este alcătuită din patru componente de bază: (1) metodologică, (2) organizatorică, (3) tehnico-materială și (4) investigativă. **Componenta investigativă** constă, mai întâi de toate, în formularea problemei, alegerea și concretizarea temei de cercetare, determinarea obiectului cercetării, a scopului și sarcinilor cercetării, eventual, formularea ipotezelor de cercetare, iar apoi, desfășurarea propriu-zisă a acțiunilor de cercetare criminologică. **Componenta metodologică** include alegerea metodei de cercetare, a tehnicilor și procedeele de aplicare a lor, determinarea cadrului teoretic de cercetare, stabilirea eșantioanelor de cercetare, operaționalizarea conceptelor etc. **Componenta organizatorică** presupune planificarea activității de cercetare: perioada de realizare, succesiunea acțiunilor preconizate și termenul estimativ de finalizare a lor, întocmirea programului de cercetare și a planului tehnico-organizatoric de cercetare, pregătirea instrumentului de cercetare etc. **Componenta tehnico-materială** vizează resursele tehnico-informaționale (calculatoare, acces la Internet, imprimantă, scanner etc.) și financiare (cheltuieli de deplasare, de comunicare etc.).

Referitor la formularea ipotezelor de cercetare vom remarca că ea nu constituie un atribut inerent al unei cercetări criminologie concrete, indiferent că avem în vedere o investigație empirică sau teoretică. De exemplu, ipotezele lipsesc din cercetările exploratorii sau nihiliste, în cadrul cărora datele sunt culese fără discernământ. Cât privește cercetarea criminologică teoretică, ipoteza nu se regăsește în studiile bazate pe metoda abstract-constructivă, deoarece cercetătorul urmează să ajungă la o soluție, ceea ce există este o problemă criminologică care servește drept reper în realizarea investigației, spre deosebire de cercetările efectuate prin metoda ipotetico-deductivă, de neconceput, evident, fără o conjectură călăuzitoare și fundamentală.

Putem conchide, deci, că **cercetarea criminologică** reprezintă o activitate de cunoaștere a fenomenelor criminale și de elaborare a măsurilor de control criminologic asupra lor, realizată prin aplicarea metodelor științifice teoretice și empirice adecvate studiului acestor fenomene.

3

Cercetarea criminologică teoretică

3.1.

METODELE, SARCINILE ȘI PRINCIPIILE CERCETĂRII CRIMINOLOGICE TEORETICE

Cercetarea criminologică teoretică are menirea de a obține cunoștințe despre laturile insesizabile empiric, în mod direct, ale fenomenelor criminale și criminologice și de a crea noi obiecte sau stări de fapt ce ar împiedica existența fenomenelor criminale și ar dezvolta activitatea criminologică.

Din chiar scopul cercetării criminologice teoretice rezultă caracterul indispensabil al cunoașterii teoretice. Fără cercetări teoretice, cunoașterea criminologică devine imposibilă sau, în orice caz, extrem de limitată, pentru că datele empirice brute oferă o cunoaștere foarte restrânsă a realității. Datele faptice reprezintă, de fapt, simple constatări privitoare la realitatea studiată. De exemplu: crimele sunt comise atât de bărbați, cât și despre femei; bărbații săvârșesc mult mai multe crime decât femeile; crimele se săvârșesc în toate anotimpurile; criminalitatea variază continuu sub aspectul numărului crimelor și locului săvârșirii lor; crimele se manifestă diferit etc. Ele descriu fenomenele criminale, dar nu pot explica, prin ele însele, aceste fenomene. Or, elaborarea unor măsuri de control criminologic asupra criminalității, ceea ce constituie finalitatea criminologiei, este imposibilă fără o înțelegere a acestor fenomene. Înțelegerea fenomenelor criminale vine din explicație, a cărei realizare impune în mod obligatoriu recursul la metode teoretice de cercetare. Astfel, numai prevalându-se de metodele teoretice criminologul va putea explica de ce majoritatea covârșitoare a crimelor sunt săvârșite de bărbați, în condițiile în care ponderea femeilor în societate prevalează. Desigur, criminologul va opera în activitatea sa teoretică și cu materialul factual colectat prin cercetări empirice, acesta din urmă nu este însă autosuficient, ci capătă valoare tocmai grație metodelor teoretice de cercetare. Pe cale teoretică este realizabilă asamblarea datelor disparate și a cunoștințelor teoretice relevante în construcția unor teorii, concepte, interpretări etc. Din aceste considerente, cunoașterea teoretică a fost, de la bun început, de nedespărțit de cunoașterea științifică.

Principalele sarcini ale cercetării criminologice teoretice rezidă în: (1) elaborarea teoriilor criminologice, (2) formularea legilor criminologice, (3) elaborarea conceptelor și definițiilor criminologice, (4) interpretarea datelor privitoare la fenomenele criminale și activitatea criminologică, precum și (5) elaborarea măsurilor de control criminologic asupra criminalității și de dezvoltare a activității criminologice.

Elaborarea teoriilor criminologice. Aceasta constituie poate cea mai dificilă sarcină a cercetării teoretice. Teoria reprezintă o explicație a relației sau relațiilor dintre două sau mai multe fenomene ori a relațiilor interne între elementele

constitutive ale unui fenomen. Orice teorie este o explicație, iar orice explicație privește o relație sau un sistem de relații între două entități. A explica înseamnă a arăta modul în care se derulează aceste relații, sau, altfel spus, modul în care funcționează un fenomen sau un sistem de fenomene. O viziune particulară privind o asemenea relație sau sistem de relații este denumită teorie, căreia i se atribuie, din rațiuni de distincție, un calificativ relevant, adică un atribut care reflectă esența explicației, cum ar fi: teoria asocierii diferențiate, teoria anomiei sociale sau teoria conflictului de culturi.

O teorie este exprimată sub forma unor propoziții sau a unor sisteme de enunțuri, dat fiind faptul că limbajul constituie mijlocul de comunicare interuman. Teoria este alcătuită din următoarele elemente constitutive: (1) componenta afirmativă, (2) componenta explicativă și (3) componenta demonstrativă. Componenta afirmativă include propoziții ce afirmă o stare anumită de lucruri, de exemplu: crima este produsul societății. La rândul ei, componenta explicativă include o prezentare a modului în care are loc o relație (eventual, o interacțiune) între fenomene sau între elementele constitutive ale unui fenomen și, bineînțeles, efectele ei: care fenomen și cum influențează el asupra altuia, ce rezultă din acest impact etc., bunăoară, dacă e să respectăm logica primului exemplu: societatea se caracterizează prin faptul că interzice unele comportamente. Pe de altă parte, componenta demonstrativă include fapte (elementele empirice) sau raționamente (elementele teoretice) care confirmă veridicitatea aserțiunilor sau explicațiilor din componentele precedente, în cazul nostru drept exemplu putem propune următoarele: crima există numai în mediul social, nu și în cel natural (fapt) sau: dacă crima există numai în societate, atunci ea este generată de societate (raționament). Componentele teoriei nu se regăsesc sub formă separată, ele sunt intercalate în cadrul expunerii, delimitarea lor efectuându-se în plan abstract.

O clasificare uzuală distinge teorii de nivel scăzut, medii și generale. O teorie de nivel scăzut constă din una sau câteva propoziții teoretice ce abordează o anume subclasă de evenimente. O teorie medie abordează o clasă mai mare de evenimente, combinând și interrelaționând un număr de propoziții separate. Teoria generală, având orizontul cel mai larg, combină teoriile medii într-o structură cuprinzătoare pentru a integra cunoașterea într-un segment mai mare al domeniului sau chiar într-o disciplină anume⁷⁷.

Prezența teoriilor de nivel diferit reiese dintr-un principiu universal de organizare și funcționare a naturii, potrivit căruia lumea este structurată pe două dimensiuni, generală și particulară. Elementele situate la polul general sunt extrem de puține, posibil că putem vorbi de un singur element suprem, în timp ce elementele situate la polul particular sunt extrem de numeroase, probabil infinite. Este imposibil, cel puțin deocamdată, a stabili cu exactitate numărul nivelurilor dintre aceste extremități, cert este că ele există efectiv, de unde și rezultă teorii de divers nivel care reflectă aceste diferențe de generalitate. De aceea, orice

---

⁷⁷ Jack C. Plano, Robert E. Riggs și Helenon S. Robin, *Dicționar de analiză politică*, Editura „Ecce Homo”, București, 1993, articolul „Teorie”.

clasificare de acest fel este relativă, dar utilă, pentru că reflectă în principiu o stare de lucruri reală.

Cercetarea criminologică produce, de regulă, teorii criminologice de trei niveluri: (1) teorii privitoare la criminalitate în general, (2) teorii privitoare la anumite tipuri de criminalitate (criminalitatea organizată, urbană, a minorilor, a femeilor etc.) și (3) teorii privitoare la comportamentul criminal individual sau de grup (denumite și teoriile trecerii la act sau privind mecanismul comportamentului criminal individual sau de grup).

Se impune, ca fiind de utilitate majoră, și o altă clasificare a teoriilor criminologice după nivelul lor de generalitate, și anume: (1) teorii privind fenomenul criminalității, care încearcă să explice de ce există fenomenul criminal în societate, și (2) teorii privind criminalitatea dată, care propun explicații privitoare la starea criminalității într-un anumit moment (de regulă, la momentul actual) sau perioadă într-o societate concretă. Primele sunt orientate spre găsirea unor soluții fundamentale și definitive pentru criminalitate, iar celelalte spre remedii de reducere a nivelului criminalității existente la un moment dat într-o societate anume sau a formelor ei exacerbate de manifestare ce provoacă perturbații sociale inacceptabile (de exemplu, în societatea noastră corupția reprezintă o asemenea formă exacerbată de manifestare a criminalității⁷⁸). Prin urmare, primele teorii caută soluții de perspectivă, în timp ce celelalte se preocupă de soluțiile de urgență.

În criminologie au fost vehiculate numeroase teorii generale. Totodată, au fost concepute teorii de natură criminologică, deci, care explică fenomenele criminale, și în alte ramuri ale științei, inclusiv în ramuri ce nu aparțin domeniului socioumanist⁷⁹. La o privire superficială s-ar părea că numărul mare de teorii criminologice indică eșecul criminologiei de a-și explica obiectul de studiu – fenomenul criminalității, căci explicația adevărată poate fi numai una singură. De aici ar rezulta că cercetătorii criminologi ar trebui să evite de a se hazarda în elaborarea de teorii, evitând noi eșecuri și discreditarea științei.

În privința acestei probleme criminologice, deoarece este vorba, într-adevăr, de o veritabilă problemă științifică, vom remarca, în primul rând, că o asemenea tratare a faptului în discuție este absolutistă. Teoriile nu trebuie să fie privite ca un produs final, ci mai degrabă ca un instrument metodologic important. Generarea de teorii criminologice se face utilă în mai multe chipuri: (1) provoacă confruntări de idei ce conduc la noi realizări criminologice; (2) suscită noi probleme criminologice și deci provocări științifice, o dată ce știința „nu poate pleca de la observații sau de la „colectarea de date”, cum cred unii metodologi. Înainte de a putea aduna date, interesul nostru pentru *date de un anumit tip* trebuie să fie trezit;

---

⁷⁸ Vezi mai detaliat : Octavian Bejan, *Corupția : noțiune, prevenire și contracarare*, Chișinău, 2007, capitolul „Impactul corupției asupra criminalității”, p. 71-85.

⁷⁹ Prezentări succinte ale teoriilor criminologice vezi la Gheorghe Gladchi, *Criminologie generală*, Editura „Museum”, Chișinău, 2001; Rodica M. Stănoiu, *Criminologie*, ediția a V-a, revăzută și adăugită, Editura „Oscar Print”, București, 2002 sau la Sutherland Edwin H. și Cressey Donald R., *Criminology*, 9th edition, J. B. Lippincott Company, Philadelphia/New York/Toronto, 1974.

*problema se ivește întotdeauna prima*⁸⁰; (3) călăuzesc și diversifică cercetările empirice sau teoretice de un nivel inferior, oferindu-le cadrul teoretic indispensabil de cercetare; (4) completează cunoașterea criminologică cu cunoștințe prețioase referitoare la aspecte reale ale fenomenului criminalității, pentru că teoriile nu pot fi, de cele mai dese ori, respinse în totalitate, poate fi numai contestat sau respins, în cazul în care criminologia dispune de probe, teoretice sau empirice, foarte clare, caracterul lor general.

În al doilea rând, teoriile ar putea fi tratate ca produs final al cunoașterii criminologice, dar numai în calitate de deziderat științific suprem, de altminteri, unul pur idealist. De ce pur idealist? Pentru că, în viziunea noastră, cunoașterea științifică, inclusiv criminologică, este infinită. Din moment ce admitem postulatul că universul este infinit, nu avem cum să nu recunoaștem, drept deducție logică pertinentă, că și cunoașterea este infinită. De sigur, se poate afirma că cunoașterea legilor sau principiilor generale de organizare și funcționare a lumii este suficientă pentru explicarea unor părți ale ei. Problema constă în faptul că cunoașterea legilor de generalitate maximă ar putea fi insuficiente pentru a explica unele fenomene particulare, cum este și criminalitatea, în virtutea necesității cunoașterii și multor altor legi de o generalitate redusă ce acționează local și care nu se manifestă, din cauza unor anumite circumstanțe cu caracter provizoriu, actualmente în raza noastră de cunoaștere, ne mai vorbind de dificultatea realizării unei atare sarcini cognitive.

Cercetarea criminologică națională nu a produs, din păcate, teorii criminologice generale. Știința națională, și în special disciplinele sociale, au fost reduse la umilul rol de scolastică, fiind aservite în totalitate ideologiei comuniste, căreia îi revenea un rol dominant, chiar totalitar în societate, inclusiv în gândirea socială. De altfel, o situație identică o regăsim în toate țările din lagărul socialist, fapt ce demonstrează că ideologiile care capătă o forță totalitară într-o societate exercită o influență inhibitoare asupra cunoașterii criminologice. Este și firesc pentru că fiecare ideologie socială absolutistă, și numai o ideologie absolutistă tinde spre o dominare totalitară în societate, promite binele și liniștea socială într-o măsură deplină, în timp ce prezența criminalității o discreditează și o inculpă, adică trădează tocmai incapacitatea acesteia de a asigura o armonie socială completă. De acum încolo am putea să ne așteptăm la o înviore a cunoașterii criminologice sub acest aspect, cu condiția să se formeze o predispoziție cognitivă spre cercetările fundamentale și teoretice, precum și alocarea de resurse pentru asemenea activități criminologice. Deocamdată constatăm o atitudine refractară și opacă în această privință, cu excepția entuziasmului unor criminologi izolați și teoriile generale propuse de ei⁸¹.

---

⁸⁰ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura "ALL", București, 1998, p. 87.

⁸¹ Valeriu Bujor și Octavian Bejan, vezi, în acest sens, lucrările: *Esența fenomenului crimă (criminalitate)*, Legea și viața, nr. 10/1994; *O sușcinosti prestupnosti*, Editura „Lyceum”, Chișinău, 1998; *Interes și crimă*, Chișinău, 2004, *Explicație criminologică a comportamentului criminal*, Chișinău, 2009 (de fapt, această ultimă lucrare a fost elaborată, cronologic vorbind, după prezenta lucrare, dar a fost publicată înainte, datorită circumstanțelor istorice) ș. a.

Formularea legilor criminologice. Legea criminologică reprezintă un enunț general privind o regularitate ce caracterizează criminalitatea. Categoria de lege criminologică indică o relație, dar nu una oarecare ci relația căreia îi este propriu un grad sporit de invariabilitate, imperativitate și inevitabilitate între criminalitate și alte fenomene sau procese naturale sau sociale, relație în care survin implicații similare, în condiții determinate, în mod obligatoriu. Prin lege este denumită o „relație necesară, esențială și generală între obiectele și procesele realității, sau în interiorul lor, relație caracterizată printr-o constanță relativă și printr-o repetabilitate relativă în cadrul anumitor condiții”⁸², iar legea criminologică exprimă printr-o propoziție acea relație care caracterizează fenomenele criminale.

Dat fiind faptul că realitatea socială constituie o parte integrantă a naturii, și societății îi este proprie, în egală măsură, acțiunea unor legi care îi guvernează existența. Fenomenele și procesele care alcătuiesc realitatea, naturală sau socială, inclusiv cele criminale, nu stau sub imperiul întâmplării, așa cum ar părea la o privire superficială, ele cunosc regularități relativ stricte și totodată cognoscibile. Dincolo de specificitatea proprie oricărui obiect, între legile naturii și legile sociale există totuși o similitudine cu adevărat fundamentală, fapt asupra căruia Karl R. Popper atrăgea insistent atenția cercetătorului și reformatorului social⁸³.

Prin cunoașterea legilor privitoare la criminalitate și, respectiv, prin formularea unor legi criminologice care să le reflecte științific sub o formă operațională, cercetarea teoretică pune la dispoziția practicienilor cunoștințe ce vizează laturile constante ale realității și nu cele contingente.

Dezvăluirea legilor de existență ce caracterizează criminalitatea trebuie să fie completată, în cercetarea criminologică teoretică, cu efectuarea unei sistematizări relativ exacte după ierarhia lor naturală, în vederea delimitării legilor generale de cele particulare și elucidării modului de subordonare caracteristic sistemului legilor naturale și sociale.

Din aceste rațiuni, criminologia are obligația majoră de a căuta, pe lângă alte laturi, să descopere regularitățile fenomenelor studiate, în special ale criminalității, care ascund, cu certitudine, legile lor de manifestare. Cunoașterea legilor de existență ale crimei și criminalității, precum și justa lor clasificare, contribuie substanțial la elaborarea explicațiilor criminologice, la efectuarea prognozelor criminologice și la proiectarea eficace a acțiunilor sociale anticrimă.

Legea criminologică este alcătuită, potrivit raționamentelor noastre, din două elemente: (1) condițiile în care se produc regularitățile ce caracterizează criminalitatea și (2) implicațiile acestor regularități. Rațiunile de comprehensibilitate și normativ-științifice impun adăugarea a încă două elemente cu funcție explicativ-demonstrativă la construcțiile teoretice ce prezintă o lege criminologică: (3) argumentarea legii, altfel zis prezentarea fundamentării ei teoretice sau, după caz, teoretico-empirice și (4) explicarea relativ detaliată a împrejurărilor și modului în care acționează legea vizată, impactului ei asupra vieții sociale și a altor elemente relevante în acest context. O lege criminologică

---

⁸² Călina Mare, *Introducere în ontologia generală*, Editura „Albatros”, București, 1980, p. 215.

⁸³ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura “ALL”, București, 1998, p. 42.

poate fi exprimată atât prin propoziții, cât și prin formule. Ținând cont de gradul actual de matematizare a criminologiei, majoritatea legilor criminologice îmbracă totuși forma unor enunțuri. Este de așteptat însă ca ele să fie transformate cu timpul în formule, logice sau matematice, luând în considerație posibilitățile deja confirmate de matematizare a enunțurilor privitoare la fenomenele sociale. În acest sens, Popper afirmă: „succesul economiei matematice arată că cel puțin o știință socială a trecut prin propria ei revoluție newtoniană”⁸⁴.

Dintre legile criminologice formulate, menționăm legea constantei criminalității⁸⁵, legea imitației⁸⁶, legea saturației și suprasaturației criminalității⁸⁷, legea echilibrului criminal⁸⁸, precum și legea corupției. Și în criminologia națională au fost formulate două legi criminologice⁸⁹, de către Valeriu Bujor și Octavian Bejan.

Iată câteva exemple de formulare a legilor criminologice:

(1) Legea corupției: „Nu se poate da putere politică unui om asupra altor oameni fără ca el să nu fie tentat să nu abuzeze de ea; o tentație care crește aproximativ constant cu puterea acumulată ilegal și căreia foarte puțini îi sunt în stare să-i reziste”⁹⁰.

(2) Legea criminologică a interesului: „Existența unui decalaj între interesul dominant și interesul general inevitabil generează un anumit nivel de criminalitate, iar extinderea acestui decalaj determină o sporire relativ proporțională a criminalității în societatea respectivă”⁹¹.

(3) Legea criminologică de existență a criminalității ca fenomen social: în toate timpurile, în orice societate, unde există, de facto, o inegalitate socială a membrilor ei, ca rezultat obiectiv al relațiilor economice realmente existente, existența criminalității este obiectivă și legică. Până atunci când relațiile sociale realmente existente vor genera relații de inegalitate și inechitate socială, acestea din urmă vor reproduce, la rîndu lor, în proporții de masă crima ca fenomen social⁹².

Este cazul să polemizăm pe marginea unui anumit aspect cu Popper, potrivit căruia explicația causală a unei regularități constă în deducția unei legi dintr-un sistem de legi mai generale, care au fost testate și verificate independent⁹³. Două

---

⁸⁴ Ibidem, p. 40.

⁸⁵ Adolphe Quételet, *Sur l'homme et le développement de ses facultés ou essai de physique sociale*, Bachelier, imprimeur-libraire, Paris, 1835 (republicată de Librairie Arthème-Fayard, 1991), p. 33-37.

⁸⁶ Gabriel Tarde, *Philosophie pénale (Études pénales et sociales, Criminalité comparée)*, 1886, citat după Ion Oancea, *op. cit.*, p. 76.

⁸⁷ Enrico Ferri, *La sociologie criminelle*, Ed. „Daloz”, Paris, 2004, capitolul II, § IV, p. 178-215.

⁸⁸ G. Zabreanskii, *Metodika kriminologhiceskoi klassifikații reghionv*, în „Vestnik moskovskogo universiteta”, 1989, nr. 5, Seria 2: Pravo, și *Prestupnosti kak otrajenie soșialinoi deistvitelinoști*, în „Vestnik moskovskogo universiteta”, 1989, nr. 3, Seria 2: Pravo.

⁸⁹ Valerii Bujor, *Kriminologhia i osnovi preduprejdennia prestuplenii*, Ismail, 2005; Octavian Bejan și Valeriu Bujor, *Interes și crimă*, Chișinău, 2004.

⁹⁰ Lordul Acton și C. J. Freidrich, vezi la Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1998, p. 42-43.

⁹¹ Octavian Bejan și Valeriu Bujor, *Interes și crimă*, Chișinău, 2004, p. 110.

⁹² Valerii Bujor, *Kriminologhia i osnovi preduprejdennia prestuplenii*, Ismail, 2005, p. 30.

⁹³ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1998, p. 89.

argumente vom invoca pentru a susține un punct de vedere contrar. În primul rând vom veni cu un argument teoretic spunând că aceasta ar însemna postularea caracterului incognoscibil al celor mai generale legi ale naturii. Or, deducția merge pînă în punctul în care ne lovim de plafon, generalitatea maximă sau, dacă vreți, supremă. În al doilea rând recurgem la un argument factual făcînd trimitere la legile sus-prezentate, care nu au fost deduse din alte legi, dar au fost totuși explicate prin teorii⁹⁴, adică printr-o altă formă, recunoscută metodologic, de organizare a cunoștințelor științifice. În plus, respingem ideea unei obligativități a fundamentării explicației cauzale a unei legi pe alte legi „testate și verificate independent”, măcar și din motivul inconsistenței unei asemenea exigențe: cîte adevăruri, considerate ca și bătute în cuie la un moment dat, s-au prăbușit ori și-au limitat aria de referință după descoperirea unor noi fapte? Poate că tocmai surprinderea unei noi regularități sau formularea pur teoretică a unei noi legi științifice ar putea să le infirme sau să le pună la îndoială. Alte argumente vor fi prezentate în continuare, dar și în paragraful rezervat verificării rezultatelor cercetărilor criminologice teoretice. Afirmatia făcută de ilustrul metodolog poate fi admisă în calitate de deziderat științific la care să tindă cercetătorul, însă nu o acceptăm în calitate de regulă oneroasă. Altfel spus, este de dorit ca cercetătorul să tindă spre o asemenea finalitate, deoarece asemenea explicații nu pot fi incipiente, ci numai finale, dar nu pot fi respinse alte modalități de explicare cauzală a unei regularități, cum ar fi, de exemplu, cea bazată pe o teorie, sus-invocată.

În acest context este de subliniat că suprimarea legilor, naturale sau sociale, este în afara forțelor omenești, indiferent ce ar întreprinde el, iar cutezanța de a le nesocoti costă adesea scump, în orice caz se soldează cu un eșec previzibil. De aceea, știința sociologică trebuie să conducă la „studiul legilor generale ale vieții sociale cu scopul de a afla și depista toate acele fapte care ar fi indispensabile ca bază de lucru pentru orice reformator al instituțiilor sociale”⁹⁵. Cunoașterea legilor sociale sau a celor naturale avînd relevanță socială permite, în principiu, omului să-și aleagă și să-și organizeze astfel acțiunile sociale încît să reușească modelarea optimă a societății, în funcție de aspirațiile și de posibilitățile sale. El nu va atinge însă niciodată instaurarea unei stări perfecte în societate, în virtutea unor limite obiective ce i se opun.

Acest deziderat, deopotrivă practic și teoretic, va fi atins satisfăcător abia atunci cînd registrul legilor criminologice va contabiliza un număr destul de amplu. Pentru așa ceva, știința criminologică a agonisit multiple cunoștințe, doar că criminologii nu au sesizat întotdeauna în destulă măsură semnificația și necesitatea de a formula în baza lor legile respective. Anume cercetarea criminologică teoretică poate realiza cu succes această sarcină științifică.

Elaborarea conceptelor și definițiilor criminologice. Conceptul criminologic (sau noțiunea criminologică) reprezintă un sistem de propoziții ce caracterizează un fenomen criminal. Conceptul deopotrivă descrie și explică un fenomen criminal, luat ca o entitate distinctă a realității. A descrie înseamnă a nominaliza și

---

⁹⁴ A se vedea lucrările citate.

⁹⁵ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1998, p. 30.

a prezenta trăsăturile caracteristice ale unui fenomen, în timp ce a explica înseamnă a prezenta structura lor, modul de interacțiune între acestea, funcțiile lor în ansamblul fenomenului, precum și relațiile principale ale fenomenului desemnat cu alte fenomene, criminale, sociale sau de altă natură, dar numai în măsura în care acesta contribuie la caracterizarea fenomenului ca entitate distinctă. Oricărui fenomen îi sunt proprii o gamă largă de însușiri, nu toate acestea constituie însă obiectul noțiunii. În concept își găsesc reflectare numai trăsăturile principale și esențiale ale unui fenomen. Bineînțeles că criminologia cercetează și alte trăsături ale fenomenelor criminale, inclusiv cele particulare, în special din rațiuni practice, ce țin de un obiect concret de interes practic, doar că ele nu fac parte din noțiune. Conceptul are o menire bine determinată – menirea de a oferi o reprezentare abstractă a unui fenomen cu scopul de a o putea utiliza ca instrument în activitatea științifică, didactică sau practică.

Conceptul trebuie să includă, cel puțin, următoarele elemente: (1) trăsăturile principale ale unui fenomen, (2) esența acelu fenomen și (3) concretizarea deosebirii de alte fenomene din aceeași categorie. Dacă prezentarea însușirilor unui fenomen criminal și a deosebirii de alte fenomene le întâlnim în mai toate abordările criminologice, atunci dezvăluirea esenței fenomenului constituie o piatră de încercare, greu de trecut pentru majoritatea cercetătorilor.

Definiția constă într-un enunț singular ce reflectă în esență un fenomen criminal. Ea reprezintă o redare sintetică și succintă a conceptului și are preponderent o funcție operațională. Caracterul ei laconic și esențial îi conferă o comoditate sporită în operare, indiferent că vorbim de o operabilitate teoretică sau practică. „Pentru ca o definiție să fie numită perfectă, susținea Spinoza, trebuie să dezvăluie esența internă a unui lucru și să evite de a pune în locul ei anumite proprietăți”⁹⁶.

Dintre produsele criminologice, conceptul și definiția sunt cel mai frecvent supuse studiului teoretic. După ce cercetarea empirică colectează suficient material factual despre diverse trăsături, îndeosebi generale, ale fenomenului studiat, cercetarea teoretică se ocupă de evidențierea trăsăturilor principale, explicarea structurii și funcțiilor acestora, relevarea esenței fenomenului, clarificarea deosebirilor esențiale de alte fenomene din aceeași categorie, precum și sistematizarea acestui material empirico-teoretic. În cazul în care există un material empiric bogat și suficient, cercetarea criminologică devine predominant teoretică în elaborarea conceptelor.

După gradul de generalitate, distingem concepte generale (noțiunea crimei, criminalității, prevenirii criminologice, situației criminogene, stării criminologice, controlului criminologic, stării criminalității etc.), cu aplicabilitate extinsă în cunoașterea și practica criminologică, și concepte particulare (noțiunea de corupție, crimă organizată, criminalitate rurală, criminal profesionist etc.), cu aplicabilitate redusă în cunoașterea și practica criminologică.

Interpretarea datelor privitoare la fenomenele criminale și activitatea criminologică. O dată culese prin metode empirice, datele urmează a fi

---

⁹⁶ Baruch Spinoza, *Tratatul despre îndreptarea intelectului*, Editura „Moldova”, Iași, 1994, p. 38.

interpretate, adică integrate în tabloul realității elaborat de criminologie, eventual cu modificarea acestuia, și prezentate relațiile în care se află cu celelalte fenomene cunoscute. Este vorba despre o activitate criminologică teoretică, care poate constitui o parte integrantă a unei cercetări empirice sau poate forma o cercetare teoretică de sine stătătoare.

Interpretarea corectă și profundă a datelor presupune o excelentă cunoaștere a fenomenului studiat, a conceptelor fundamentale ale criminologiei și o mînuire iscusită a metodelor criminologice teoretice, inclusiv a procedeele logice. Din aceste considerente, interpretarea faptelor înregistrate nu se încheie, de regulă, o dată cu cercetarea care le-a relevat, ci continuă în cadrul altor cercetări, deja de natură teoretică. Prin urmare, un criminolog scoate la iveală noi fapte despre realitate, desfășurînd o cercetare empirică, iar colegii lui supun aceste date unor cercetări teoretice ulterioare, căutînd să obțină o cît mai exactă și profundă interpretare a lor, chiar dacă și autorul descoperirii primare, empirice a supus acele fapte unei interpretări proprii.

Se întîmplă, bineînțeles, ca cunoștințele criminologice existente să nu permită interpretarea corectă a unor fapte prin metode teoretice. În acest caz, va fi necesară efectuarea unor cercetări empirice suplimentare destinate a colecta noi fapte, în a căror lumină să fie posibilă interpretarea datelor în discuție.

Interpretarea datelor despre fenomenele criminale este supusă diferențierii universale după nivel, ca și legea sau teoria criminologică. În vederea explicării situației abordate, vom recurge la delimitarea de bază, și anume: (1) interpretare directă, (2) interpretare generică și (3) interpretare generală. Interpretarea directă explică un fapt prin relația lui cu faptele aflate în legătură nemijlocită cu el. De exemplu, afirmația „descreșterea numărului crimelor în societatea X este determinată de exodul populației peste hotare” reprezintă o interpretare directă. Interpretarea generică explică un fapt prin relația lui cu un fenomen, bunăoară: „descreșterea numărului crimelor în societatea X se explică prin relația de dependență dintre nivelul criminalității și mărimea populației”. În fine, interpretarea generală explică un fapt prin raportarea lui la un principiu general de funcționare a realității, cum ar fi în cazul următor: „descreșterea numărului crimelor în societatea X se află sub imperiul principiului proporționalității cantitative între două fenomene ce interacționează”. După cum vedem din ultimul exemplu, interpretările profunde pășesc dincolo de domeniul criminologiei, fiind legate de principii generale ce vizează nu numai fenomenele criminale, ci și multe alte fenomene, inclusiv acelea care nu fac parte din categoria fenomenelor sociale. În fond, nivelurile interpretării corespund nivelurilor de organizare a realității.

Elaborarea măsurilor de control criminologic asupra criminalității și de dezvoltare a activității criminologice. Orice creație este, prin definiție, teoretică, pentru că ea pășește dincolo de realitate și izvorăște din mintea omului. Elaborarea măsurilor anticrimă este și ea o activitate de creație, deci, teoretică. Indiferent că este realizată în cadrul unei cercetări empirice mai ample sau în cadrul unei cercetări preponderent teoretice, ea are întotdeauna un caracter teoretic.

Măsurile de control criminologic sunt de două categorii: (1) de prevenire, orientate spre suprimarea sau atenuarea factorilor determinanți ai criminalității sau

ai unor forme particulare de manifestare ale criminalității, și (2) de contracarare, îndreptate spre stoparea comportamentelor criminale aflate în plină desfășurare sau într-o stare de producere iminentă. La rândul lor, măsurile de prevenire consistă în: (a) anihilarea cauzei criminalității sau a unor forme particulare ale ei, (b) înlăturarea sau atenuarea acțiunii condițiilor ce favorizează manifestările criminale și (c) crearea unor condiții nefavorabile comportamentelor criminale.

Măsurile de control criminologic pot fi atât generale (în cazul în care ele vizează soluționarea problemei criminalității în ansamblu), cât și particulare (în situația în care ele urmăresc stăpânirea unor tipuri de criminalitate, a criminalității dintr-o regiune, un anumit teritoriu, sau a comportamentelor criminale manifestate de anumite pături sociale ori categorii profesionale).

Activitatea de elaborare a măsurilor de control criminologic rezidă în conceperea unor acțiuni anticrimă sau a unor seturi de acțiuni de acest gen. Cercetările criminologice teoretice își realizează obiectivul de elaborare a măsurilor de control criminologic pe două căi: (1) conceperea unor acțiuni anticrimă inedite și (2) transformarea acțiunilor anticrimă cunoscute potrivit unor necesități concrete. De exemplu, la capitolul măsurilor de prevenire, criminologul va propune un conținut sau tehnici originale de educație anticrimă, iar la capitolul măsurilor de contracarare, va propune condiții speciale de reținere a făptuitorului unor tipuri de crime). Cercetătorii își îndreaptă, de regulă, investigațiile criminologice pe ambele căi, din care motiv produsul lor științific cuprinde acțiuni de ambele tipuri.

În cadrul acestui studiu, ne-am limitat la examinarea principalelor sarcini ale cercetării criminologice teoretice, numărul acestora fiind, în principiu, mai extins (de exemplu, elaborarea diverselor tipologii și clasificări, verificarea construcțiilor teoretice sau efectuarea unor prognoze criminologice).

Spre deosebire de cercetările criminologice teoretice, investigațiile empirice au drept sarcini principale: (1) colectarea datelor despre fenomenele criminale sau activitatea criminologică și (2) testarea cunoștințelor teoretice și a creațiilor științifice, prin metodele proprii cercetării empirice.

Cercetarea criminologică teoretică își atinge scopul prin metode specifice, numite teoretice. După cum am menționat, *metodologia cercetării criminologice teoretice* include două metode: (1) metoda abstract-constructivă și (2) metoda ipotetico-deductivă. Fiecare dintre aceste metode își are propria esență, destinație și principii de aplicare în procesul de investigație criminologică. Să le examinăm în continuare.

Metoda abstract-constructivă consistă în obținerea de cunoștințe noi prin construirea abstractă a imaginii necunoscute a realității cu ajutorul cunoștințelor existente, potrivit principiilor de organizare și funcționare a realității⁹⁷.

---

⁹⁷ La o privire superficială ar putea părea nepotrivit termenul „organizare”, deoarece astfel este omisă starea de dezorganizare a realității. Totuși, în viziunea noastră, această dihotomie este aparentă, în cazul în care ne referim la realitate în ansamblu. Dezorganizarea nu este decât o latură a organizării lumii, ea nu există de sine stătător. Orice proces de organizare presupune o dezorganizare inițială a obiectelor atinse de acest proces. Putem vorbi despre dezorganizare numai la modul concret, adică în situația în care vorbim despre o anumită stare de lucruri, care se află în proces de modificare. A dezorganiza înseamnă a

Aplicînd metoda abstract-constructivă cercetătorul, desfășoară o activitate conștientă în care el controlează, practic, fiecare pas, fiecare operațiune mentală. Cunoașterea realității pleacă de la cunoștințele deja existente în știință, dar le depășește, deoarece se finalizează cu abstragerea de cunoștințe inedite. Așa cum un constructor obține din aceleași cărămizi edificii cu totul diferite, tot astfel cercetătorul teoretician obține din cunoștințele existente noi construcții teoretice, folosindu-se de metoda în discuție. Cercetătorul însă pășește mai departe prin faptul că, de rînd cu reorganizarea cunoștințelor existente, el produce, de asemenea, cunoștințe noi inexistente.

Activitatea de cercetare prin metoda abstract-constructivă ține precumpănitor de rigoarea rațiunii și mai puțin de inspirație și creativitate. Cercetătorul construiește și reconstruiește rațional, într-un mod de-a dreptul scrupulos, o nouă imagine a realității, una încă necunoscută, în temeiul celei creionate de predecesorii și de colegii săi, operînd cu cunoștințele disponibile potrivit scopului propus în investigația inițiată. De-a lungul acestui proces cognitiv sunt respectate regulile metodei și ale logicii.

O asemenea reușită este posibilă datorită, pe de o parte, a conținutului imens, dar latent care zace în cunoștințele existente, iar pe de altă parte, modului diferit prin care oamenii de știință pot pune în relație cunoștințele existente și posesiei unui bagaj distinct de cunoștințe. Bineînțeles că rezultatele individuale depind și de capacitățile fiecărui cercetător de a surprinde principiile de organizare și funcționare a lumii, de a le distinge de alte însușiri, precum și de a le aplica altor fenomene, inclusiv exactitatea cu care urmează regulile logicii.

Metoda abstract-constructivă presupune unele *cerințe esențiale*: (1) operarea inițială cu cunoștințe teoretice sau fapte acceptate în știință, (2) respectarea unei concordanțe a cunoștințelor obținute (noi) cu cunoștințele existente (în afară de cele pe care le infirmă, înlocuiește).

Este de remarcat îndeosebi că regulile logice reflectă principii, foarte generale, de organizare și funcționare a realității, acestea din urmă sunt, însă, mult mai numeroase (cantității și calității, acțiunii și reacției, vieții și morții, predominanței puterii, principiul mediei și extremelor pozitivă și negativă etc.), avînd diferite grade de generalitate, și nu pot fi, în nici un caz, reduse la primele. Iată de ce nu putem reduce activitatea rațională și cunoașterea teoretică la logică.

Metoda, pe care noi am numit-o abstract-teoretică, este utilizată intuitiv la scară largă în cunoașterea științifică, deși ea nu a fost nici conștientizată de cercetători, nici cercetată și definită de metodologi, fiind adesea eronat identificată cu procedeele logicii sau, pur și simplu, cu rațiunea umană.

Metoda ipotetico-deductivă constă în dezvoltarea de construcții teoretice plecînd de la idei-cheie provenite din inspirația științifică a cercetătorului.

Prin construcții teoretice numim diverse forme de organizare sau enunțare a cunoștințelor: teorii, propoziții simple, raționamente etc.

---

transforma o ordine în alta. Realitatea în ansamblu nu poate fi însă, pur și simplu, dezorganizată, căci asta ar însemna ca ea să nu mai fie supusă principiului cauzalității sau necesității, ar însemna o domnie absolută a hazardului.

Rațiunea umană este astfel alcătuită încât procesele de gândire se derulează atât la nivel de conștiință, cât și la nivel de inconștient. Procesele mintale prezente în conștiința omului sunt susceptibile de un anumit control rațional din partea omului, în timp ce procesele derulate la nivel de inconștient sunt în mică măsură controlabile de către om. Știința dispune de cunoștințe infime despre această sferă a gândirii umane. Produsele gândirii ascunse sunt definite deocamdată în termeni de inspirație și creativitate, plecând de la caracterul lor spontan și oarecum inopinat. Faptul că veracitatea unei părți relevante a produselor ideatice ale inconștientului uman sunt validate de confruntarea cu realitatea demonstrează prezența unei organizări a gândirii inconștiente după tiparul realității sau, altfel spus, conform principiilor ei de organizare și funcționare, iar în consecință, admisibilitatea științifică, metodologică a metodelor bazate pe aceste procese mintale.

Metoda ipotetico-deductivă pune în valoare tocmai capacitatea de cunoaștere rațională a realității la nivel de inconștient, din care considerent ea nu înaintează nici o exigență față de modul de obținere a ideii fundamentale. Ea este privită ca un produs al inspirației și creativității, ce scapă deocamdată oricărei analize riguroase în ceea ce privește procesul de geneză și structura internă. O dată însă vizibil produsul ideatic, sunt dictate o serie de reguli metodologice, *cerințele esențiale* fiind: (1) propozițiile fundamentale (ipotezele primare, cheie) să fie formulate în termeni științifici, (2) propozițiile secundare (derivate) să reiasă din propozițiile fundamentale.

Bineînțeles că în realitate sunt puține cazurile de aplicare pură a unei sau altei metode. Cercetătorul le combină, de regulă, pe ambele, într-o măsură mai mare sau mai mică, iar caracterul cercetării este determinat de preponderența unei metode.

Metodele de cercetare teoretică menționate sunt aplicate nu numai în domeniul criminologiei, ci și în multe alte ramuri ale științei. De rînd cu acestea, cunoașterea științifică teoretică utilizează și metoda axiomatică, care poate fi întâlnită la o scară restrînsă în criminologie, la efectuarea studiilor de matematizare și de statistică criminologică⁹⁸. Abordările matematico-statistice sunt necesare criminologiei în virtutea principiului calității și cantității care guvernează întreaga realitate, inclusiv fenomenele criminale. Potrivit acestui principiu orice fenomen criminal are o latură calitativă și alta cantitativă. Disciplinele matematice și statistice vizează, prin definiție, latura cantitativă a fenomenelor, la fel de necesară cunoașterii criminologice ca și cea calitativă. Bineînțeles că criminologia, deopotrivă cu celelalte științe, nu face decît să se prevaleze de cunoștințele dobîndite de științele matematice și statistice, aplicîndu-le în mod particularizat în cercetarea laturilor cantitative ale propriului obiect de studiu. Deoarece ea are o aplicabilitate redusă, iar majoritatea criminologilor apelează în asemenea situații la

---

⁹⁸ Iu. D. Bluștein este criminologul care a efectuat numeroase studii orientate spre matematizarea criminologiei, specializîndu-se, practic, în această materie. Vezi, de exemplu, lucrarea: *Kriminologhia i matematika*, Editura „Juridiceskaia literatura”, Moscova, 1974. De asemenea, vezi: L. V. Kondratiuk, *Sistema kriminologhiceskih pokazatelei i metodî ih vicislenia*, Moskva, 1978. În criminologia națională aspectele statistice au fost abordate de V. Bujor, I. Ocraim și S. Cipovenco: *Statistica criminologică*, Universitatea de Criminologie, Chișinău, 2003.

specialiști, matematicieni sau statisticieni, nu o vom examina amănunțit, limitându-ne la precizarea că **metoda axiomatică** rezidă în formularea unei propoziții considerată ca adevărată fără demonstrație (axiomă) din care se deduc, cu ajutorul procedeele logice, celelalte propoziții⁹⁹.

Examinarea trăsăturilor caracteristice metodelor teoretice permite formularea unei definiții generale: **metodele teoretice de cercetare criminologică** reprezintă modalități raționale de cunoaștere științifică a fenomenelor criminale și ale activității criminologice, concepute potrivit modului de organizare și funcționare a realității.

În cadrul cercetării criminologice teoretice cunoștințele se transformă în instrumente de cunoaștere, deci de obținere a unor cunoștințe noi. Prin urmare, pe lângă faptul că ne prezintă aspecte ale realității, cunoștințele sunt susceptibile a exercita funcții euristice, ceea ce se și îndeplinește prin cercetarea teoretică, grație unei utilizări specifice a acestora.

Din cele enunțate rezultă existența unei legături inerente între cunoașterea teoretică și cunoștințele disponibile la un moment dat. Dacă metodele empirice se găsesc în contact direct cu realitatea perceptibilă, atunci metodele teoretice se află în contact direct cu cunoștințele acumulate de știință, în cazul nostru de criminologie. Cunoștințele reprezintă materia, de natură ideatică, asupra căreia se răsfrânge acțiunea metodelor teoretice, în timp ce metodele empirice acționează asupra realității. Totodată, metodele teoretice folosesc cunoștințele în calitate de instrument de cunoaștere. Fiind legate indisolubil de cunoștințele existente, limitele euristice ale metodelor teoretice sunt determinate de acestea. Prin urmare, frontierele capacității de cunoaștere ale metodelor teoretice sunt dictate de fondul de cunoștințe științifice¹⁰⁰ disponibil, înțeles deopotrivă sub aspectul calitativ și cantitativ. Dimpotrivă, capacitatea euristică a metodelor empirice depinde, în principal, de suportul teoretic și de puterea de penetrare a materiei de către instrumentele utilizate (de exemplu, fără microscop știința nu ar fi putut culege multe dintre cunoștințele sale, iar dacă vorbim de criminologie, atunci am putea invoca descoperirea anchetei sociologice).

Abordând chestiunea limitelor de cunoaștere ale metodelor teoretice, vom încerca să efectuăm o trecere în revistă a principalilor factori determinanți, ordonându-le după puterea lor de influență. După noi, *capacitatea euristică a metodelor teoretice este determinată*, în principal, *de următorii factori*: (1) cunoștințele științifice disponibile, (2) nivelul de cunoaștere și de instrumentalizare a principiilor de organizare și funcționare a realității, (3) geniul cercetătorilor, (4) gradul de dezvoltare și de eficacitate al sistemului de cercetare științifică (activitate socială), (5) fondurile financiare alocate cercetărilor teoretice, (6) accesul la cunoștințele științifice existente în știință.

La nivelul manifestării concrete intră în acțiune o serie de alte elemente determinante. De exemplu, un cercetător nu poate, în mod obiectiv, nici studia, nici

---

⁹⁹ Vezi mai detaliat despre această metodă la Nicolae Mihai, *Introducere în filozofia și metodologia științei*, Editura „Arc”, Chișinău, 1996, p. 56-58.

¹⁰⁰ Spunem științifice (nu criminologice), deoarece cunoașterea criminologică apelează atât la cunoștințele acumulate de criminologie, cât și la cele din alte ramuri ale științei.

memoriza toate cunoștințele criminologice existente, cu atât mai mult pe cele din alte domenii științifice. Din cauza cunoașterii unui număr infim de limbi, imposibilității efectuării de deplasări de documentare în toate țările lumii, timpului finit acordat unei cercetări științifice etc., este diminuat accesul cercetătorului la datele și lucrările științifice. Lipsa unor criterii exacte de determinare a valorii, gradul de moralitate din societate, subiectivismul ființei umane ș. a. împiedică gestiunea optimă a potențialului științific, ceea ce lovește și în rezultatele activității științifice. Posibilitățile sociale finite de a finanța activitatea de cercetare științifică, gradul de conștientizare a importanței cunoașterii științifice pentru binele social, toleranța ideologică, inclusiv religioasă, față de știință etc. înrăușesc și ele asupra valorificării posibilităților criminologiei și a științei, în general.

În vederea unei mai profunde elucidări a problemei studiate, se impune examinarea raportului dintre cercetarea criminologică bazată pe metodele teoretice și cea bazată pe metodele empirice. Se poate vorbi, în această privință, cu o siguranță maximă despre caracterul indisolubil al legăturii dintre cunoașterea teoretică și cea empirică. Să supunem deci analizei raportul dintre ele.

Astfel, în cadrul studiului criminologic teoretic cercetătorul operează atât cu cunoștințe, elemente teoretice (explicații, interpretări, definiții etc.), cât și cu date, elemente empirice (brute sau prelucrate); el nu se ocupă de culegerea lor, dar le folosește pe cele existente în funcție de necesitățile sale cognitive. Chiar dacă materialul factual este, de regulă, țesut cu multiple interpretări și explicații, uneori este indicat ca cercetătorul să recurgă la o interpretare proprie a faptelor, cunoscute și poate răsănalizate în criminologie, de data aceasta însă în lumina propriei investigații specifice. Desigur, s-ar putea, în general, ca el să nu aibă nevoia, într-o situație concretă, de a apela la materialul factual brut, fiindu-i pe deplin suficiente cunoștințele teoretice construite în temeiul faptelor cunoscute. Totuși, în general, cunoașterea teoretică este legată, direct (operând cu date) sau indirect (operând cu cunoștințe derivate din fapte) de cunoașterea empirică și produsele ei, în virtutea imperativului de a raporta cunoașterea la realitate. Este legată de produsele investigațiilor empirice prin faptul că le utilizează în procesul său de cunoaștere și este legată de cunoașterea empirică prin faptul că ea nu poate avansa infinit fără aceasta din urmă, adică fără un contact permanent și paralel cu realitatea. Or, cunoașterea empirică este un furnizor indispensabil de informații despre lume și un verficator al produselor științifice ale cercetării teoretice.

Nici cercetările criminologice empirice nu se pot dispensa întru totul de cele teoretice și produsele lor. Datele comportă întotdeauna informații restrânse și unilaterale despre fenomenele vizate. Valorificarea lor extraordinară are loc grație metodelor teoretice, care posedă o capacitate sporită de punere în relație, într-un plan abstract, a fenomenelor sau a componentelor acestora. Metoda empirică este aptă cel mult a releva cu titlu de constatare prezența unor relații între fenomene și între elementele lor constitutive, luate în vizorul scrutării științifice, nu și a le reliefa de o manieră comprehensibilă, în comparație cu metodele raționale. Rațiunea umană dispune de facultatea uimitoare de a surprinde direct, în mod ideal, și atât de lesne unele aspecte ale realității, pe care simțurile ființei umane nu le pot sesiza, în mod material. Aceste laturi ale realității pot fi pătrunse de mintea

cercetătorului, servindu-se bineînțeles de informațiile sesizabile empiric, fără de care o asemenea cunoaștere ar deveni imposibilă, în schimb ele nu pot fi observate direct.

Un fapt fundamental probează foarte clar această distincție: dacă cercetarea empirică ar fi suficientă, iar toate adevărurile ar rezulta direct și explicit din date, atunci omul nu ar mai avea nevoie de rațiune pentru a realiza actul de cunoaștere, organele senzoriale fiindu-i pe deplin satisfăcătoare. Am putea deci pune semnul egalității între senzație sau percepție și cunoaștere. Cu toate acestea, vietățile lipsite de rațiune au o cunoaștere extrem de limitată, inclusiv în condițiile în care dispun de aptitudini senzoriale superioare celor ale omului, iar capacitatea de creație este chiar inexistentă, în afară de ceea ce este programat de natură. Mai mult decât atât, nu ar fi necesară nici interpretarea datelor și, respectiv, nu ar exista atâtea contradicții între savanți. Să examinăm un exemplu cum nu se poate mai simplu: dacă există într-un anumit loc un anumit număr de pietre, atunci oricâți cercetători le-ar număra, și de câte ori ar face-o, vor obține rezultate identice, bineînțeles dacă condițiile existențiale nu au suportat modificări semnificative o dată cu scurgerea timpului. De aceea, datele nu suscită, de regulă, polemici științifice, discuțiile se aprind și se împotmolesc în momentul în care încep interpretările datelor. De ce? Tocmai pentru că există aspecte ale realității care nu au caracter manifest, nu sunt direct sesizabile pe cale senzorială, nu rezultă explicit din materialul empiric și, în consecință, rămân a fi scoase la iveală cu ajutorul rațiunii, adică pe cale teoretică, abstractă. În acest sens ne mărturisește exemplul legăturii cauzale. Ea nu poate fi percepută empiric, nici măcar în cazul în care succesiunea este direct observabilă și imediată. Noi nu putem vedea, sau percepe în alt mod, cum cauza generează efectul. Ceea ce vedem este un fenomen care este urmat imediat de un alt fenomen, atât. Legătura cauzală dintre acestea este sesizată cu ajutorul rațiunii, folosind clar lucru datele sensibile. Poate cândva știința va fi capabilă să urmărească în detaliu întreg procesul de geneză a unor fenomene, dar ea s-a descurcat demult și fără asemenea capacități sofisticate, avansate. Cum? Plecând de la manifestările cele mai evidente. Bunăoară, atunci când un individ a lovit, suficient de puternic, cu o piatră o nucă ea s-a stricat și de fiecare dată s-a produs exact același efect. Memoria i-a permis să fixeze această succesiune, în timp ce rațiunea i-a permis să sesizeze legătura constantă dintre imaginile consecutive, binînțeles că la început el nu a avut un termen cu care să denumească fenomenul. Asemenea observații s-au înmulțit treptat, a fost dezvoltat un sistem de cunoștințe privitoare la cauzalitate, iar mai rafinat – la determinare, ca în cele din urmă să fie postulat principiul universal al cauzalității, esențial și indispensabil în cunoașterea științifică (în calitate de instrument euristic teoretic). Lipsite de rațiune, vietățile nu cunosc cauzalitatea, percepțiile fiindu-le absolut inutile, ce-i drept unele (de exemplu, animalele) au fost înzestrate cu mecanismul reflexelor, merit să compenseze întrucîtva cunoașterea cauzală, în vederea unei interacțiuni mult mai eficace cu alte entități ale realității, în schimb plantele sunt incomparabil mai vulnerabile din cauza absenței tocmai a acestui mecanism.

În plus, cercetarea empirică este, deseori, orientată de considerente teoretice, care îi spun ce să caute și unde să caute. Răscolirea la întâmplare prin noianul de

elemente ale realității echivalează, de regulă, cu a căuta acul într-un stog de fîn. Cercetarea empirică este precedată sau include la etapa inițială o abordare teoretică a problemei, în cadrul căreia cercetătorul se străduiește mental să se apropie de locurile în care se ascund datele relevante, privindu-le prin prisma cunoștințelor actuale. În momentul în care investigația intră în impas, din cauză că informația colectată este nesatisfăcătoare în lumina scopului studiului desfășurat, atunci cercetătorul regândește situația și își redirecționează căutările empirice.

Aici ne vom exprima dezacordul cu caracterul absolutist al afirmației lui Popper precum că „Nu cred că facem vreodată generalizări inductive în sensul că începem cu observații și încercăm apoi să deducem din ele teoriile noastre. Cred că prejudecata conform căreia am proceda astfel este un fel de iluzie optică și că în nici un stadiu al dezvoltării științifice nu începem fără ceva de natura unei teorii, cum ar fi ipoteze, prejudecăți ori probleme – deseori tehnologice – care într-un anumit fel *ghidează* observația noastră și ne ajută să selectăm din nenumăratele obiecte ale observației pe acelea care pot prezenta interes”¹⁰¹, fără a o contrazice în totalitate. Drept argument în sprijinul poziției noastre vom invoca un fapt irefutabil, și anume: cercetătorul se află periodic în postura de pionier, indiferent câte cunoștințe ar acumula știința, adică ia în vizor un aspect (problemă etc.) referitor la care nu există cunoștințe directe, în timp ce cele tangente nu sunt de mare ajutor. În lipsa oricăror cunoștințe despre un obiect, abordările teoretice devin pure speculații. Din acest motiv, omul de știință se vede nevoit să acumuleze orice date privitoare la obiectul de studiu, fără deosebire. Este vorba de *cercetările exploratorii*. Studiarea teoretică a materialului primar acumulat face deja posibilă formularea de ipoteze, definirea cadrului teoretic, dezvoltarea unor teorii elementare etc. care să ghideze investigațiile empirice ulterioare. Pe deasupra, istoria atestă un număr semnificativ de exemple de descoperiri științifice, inclusiv majore, datorate elementului întâmplător, adică depistării unor fapte străine intențiilor științifice ale omului de știință și obiectivelor cercetării aflate în derulare.

Studiind „metodele prin care obținem teoriile ori ipotezele”, Popper ajunge la concluzia că „este irelevant din punctul de vedere al științei dacă ne-am obținut teoriile sărind direct la concluzii nejustificate ori căzînd pur și simplu direct pe ele (acesta ar fi prin „intuiție”), ori printr-un procedeu inductiv. Întrebarea „cum *ai găsit* teoria prima dată?” se referă la o chestiune de un caracter cu totul privat, spre deosebire de întrebarea „cum *ți-ai testat* teoria?” care este în sine relevant din punct de vedere științific”¹⁰². A respinge cunoașterea proceselor cognitive înseamnă, de fapt, a le considera incognoscibile sau invariabile, ceea ce nu putem accepta nicidecum. Dezvoltarea căilor de obținere a cunoștințelor este la fel de importantă ca și testarea acestora. Preocuparea primară o constituie anume descoperirea modalităților de dezvoltare a mijloacelor științifice de dobîndire a cunoștințelor, abia apoi urmează verificarea lor. Sarcina principală a metodologiei științifice constă tocmai în studierea modalităților prin care sunt obținute

---

¹⁰¹ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1996, p. 96-97.

¹⁰² Ibidem, p. 97.

cunoștințele și găsirea căilor de optimizare a lor, astfel încât cunoașterea științifică să devină mai exactă și mai fecundă. Cercetarea mijloacelor de testare a cunoștințelor se referă la o cu totul altă latură a metodei, una importantă, dar nu exclusivă. Ne îndoim de faptul că știința ar fi înregistrat asemenea succese impresionante și inegalabile în condițiile în care oamenii de știință ar fi neglijat importanța mijloacelor de obținere a cunoștințelor. Ținând cont de faptul că dezvoltarea rațiunii umane este inseparabilă de dezvoltarea cunoașterii realității, ne întrebăm dacă verificarea cunoștințelor poate fi separată de primele? Cu greu ne putem imagina o dezvoltare vertiginosă a instrumentelor de testare științifică a cunoștințelor, pe fondul abandonului dezvoltării mijloacelor de obținere a cunoștințelor și, implicit, a dezvoltării rațiunii umane. Așa cum cercetarea empirică s-a împotmolit în momentul în care a respins cercetarea teoretică, tot așa studiul testării cunoștințelor ar intra în impas, în cazul în care ar fi delăsat studiul obținerii de cunoștințe. Făcând afirmația citată, ilustrul metodolog reduce, volens-nolens, cunoașterea teoretică la metoda ipotetico-deductivă și la enunțarea caracterului *a priori* al procedurilor logice de cunoaștere, ceea ce nu putem accepta în nici un caz.

Pentru a nu lăsa loc unor ambiguități conceptuale vom defini metoda științei în felul următor: **metoda științifică** constituie o modalitate de obținere, teoretică sau empirică, a cunoștințelor despre lume, de transformare a acesteia sau de verificare a corespunderii cunoștințelor și invențiilor realității. Prin urmare, **metoda criminologică** reprezintă o modalitate de obținere, teoretică sau empirică, a cunoștințelor despre criminalitate sau activitatea criminologică, de elaborare a măsurilor de influență asupra criminalității sau de dezvoltare a activității criminologice sau de verificare a corespunderii cunoștințelor obținute și măsurilor elaborate realității.

Putem conchide, deci, că **cercetarea criminologică teoretică** reprezintă o activitate de cunoaștere a fenomenelor criminale sau a activității criminologice și de elaborare a măsurilor de control criminologic asupra criminalității sau de dezvoltare a activității criminologice, realizată prin aplicarea metodelor științifice teoretice adecvate studiului acestora.

Validitatea științifică a metodelor teoretice de cunoaștere și, respectiv, a cercetărilor teoretice rezultă, pe de o parte, din capacitatea lor euristică efectivă, iar pe de altă parte, din posibilitatea confruntării rezultatelor obținute pe asemenea căi cu realitatea și astfel evitarea speculațiilor sau a fantasmagoriilor. Totuși, pe lângă faptul că metodele teoretice sunt acceptabile din punctul de vedere științific, ele sunt și indispensabile cunoașterii științifice, din cauza imposibilității cunoașterii unor laturi ale realității, decât pe cale rațională. Altfel, spus cercetătorul poate pătrunde cu mintea, datorită metodelor teoretice, deci raționale, acolo unde nu poate pătrunde deocamdată cu ochiul, adică prin metode empirice, deci fizice. Se impune însă o precizare esențială: cunoașterea empirică nu trebuie să fie identificată cu testarea empirică. Dacă unele cunoștințe nu pot fi dobândite pe cale empirică, atunci ele, odată obținute pe cale teoretică, pot fi verificate în mod empiric și în această stare de lucruri nu există nici o contradicție, ea este aparentă.

În încheierea acestui paragraf ținem să subliniem încă o dată foarte clar că nu asertăm superioritatea cunoașterii teoretice asupra celei empirice, în general

considerăm superfluă o asemenea abordare. Fiecare dintre ele își are locul său în cercetarea criminologică și este importantă prin aplicarea adecvată obiectului și scopului cercetării concrete.

DESFĂȘURAREA CERCETĂRII CRIMINOLOGICE TEORETICE

Cercetarea criminologică reprezintă o activitate științifică complexă, alcătuită, după cum am menționat anterior, din patru componente de bază: (1) metodologică, (2) organizatorică, (3) tehnico-materială și (4) investigativă. Studiul nostru metodologic a vizat doar abordarea aspectelor metodologice și investigative, celelalte componente ale unei investigații teoretice rămânând în afara interesului nostru științific. Din aceste considerente, în cuprinsul acestui paragraf vom prezenta rezultatele noastre privitoare la partea metodologico-investigativă a cercetării criminologice teoretice.

După ce a fost planificată activitatea de investigație criminologică, cu întocmirea programului de cercetare și a planului tehnico-organizatoric, au fost obținute resursele tehnico-informaționale și financiare necesare, a fost formulată problema și concretizată tema cercetării, a fost determinat obiectul, scopul și sarcinile cercetării, precum și a fost determinat cadrul teoretic de cercetare și aleasă **metoda abstract-constructivă de realizare a cercetării criminologice** proiectate, urmează desfășurarea actului de cunoaștere teoretică, care parcurge o serie de etape, relativ distincte: (1) studierea cunoștințelor existente în problemă, (2) examinarea critică a cunoștințelor existente în problemă, (3) căutarea soluției la problema abordată, (4) construirea carcasei sistemului teoretic, (5) dezvoltarea sistemului teoretic, (6) verificarea logico-rațională a sistemului teoretic elaborat, (7) detalierea sistemului teoretic, (8) expunerea textuală a teoriei elaborate, (9) eliminarea discordanțelor logico-semantice din text, (10) coroborarea teoretică și empirică a sistemului teoretic elaborat.

Vom examina rînd pe rînd etapele sus-indicate, descriind și explicînd elementele definiției și semnificative pentru realizarea cu succes, în opinia noastră, a actului de cunoaștere criminologică.

1. *Studierea cunoștințelor existente în problemă.* – În această fază a cercetării, cercetătorul se află mai mult prin biblioteci, unde întocmește lista lucrărilor care includ cunoștințele criminologice privitoare la subiectul abordat, acumulate pînă la el, de alți cercetători. În listă vor fi incluse nu numai lucrările care se referă direct la tema cercetării, ci și cele care vizează aspecte tangente sau de ordin fundamental. O dată lista întocmită, se face o clasificare a lucrărilor de studiat după prioritate. Se iau, de regulă, în considerație asemenea criterii de prioritate precum corespunderea interesului cognitiv al cercetătorului și, respectiv, problemei de cercetat, valoarea rezultatelor științifice incluse în lucrare (după renumele autorului, la sugestia colegilor, conform referințelor în domeniu etc.), caracterul lucrării (lucrările pur științifice (monografiile, studiile, articolele etc.)

vor avea prioritate față de cele cu caracter preponderent didactic (manuale, lecții etc.) sau aplicativ (ghiduri etc.)) sau anul editării lucrării (este preferabil să fie studiate lucrări din diferite perioade, nu numai cele recente).

Studierea literaturii de specialitate în problema cercetată urmărește două obiective principale: (a) acumularea cunoștințelor despre subiectul studiat, material ce va fi utilizat la următoarele etapele ale cercetării teoretice aflate în curs de desfășurare, și (b) stabilirea limitelor cunoașterii prezente, pentru a nu parcurge inutil calea ce a fost deja parcursă de alți cercetători.

Este recomandabil ca studiarea rezultatelor obținute de alți cercetători în problemă să nu se limiteze la materia criminologică. Cunoștințele din alte domenii se pot dovedi foarte prețioase sau chiar de neînlocuit. De exemplu, dacă am abordat esența fenomenului crimă, atunci studiarea literaturii sociologice este indispensabilă; dacă însă cercetăm aspecte ale personalității criminalului, atunci nu ne putem lipsi de cunoștințele culese de psihologi; în cazul în care suntem preocupați de contracararea criminalității, va trebui să apelăm și la materia penală sau polițienească.

Deși obiectivul principal, în acest stadiu, este de a te familiariza cu materia în problemă, creierul cercetătorului începe să prelucreză informația stocată la un nivel inconștient. Bombardarea cu informație stimulează puternic creierul, a cărui activitate depinde esențialmente de informație – substanța rațiunii umane. Se produce totodată și o confruntare a informației noi cu cea preexistentă, fiind țesută o interrelaționare a lor. Valorificarea acestor procese poate fi realizată prin pauze de meditație neriguroasă, oarecum spontană și liberă pe marginea problemei în raport cu cunoștințele colectate, în măsură a facilita asimilarea și prelucrarea informației acumulate și a degaja saturația informațională, inevitabilă în condițiile unui studiu asiduu. Este utilă, potrivit experienței noastre, înregistrarea ideilor care se nasc de-a lungul acestor reflecții sau studiului literaturii și care vor servi ulterior în procesul de cercetare. Prinde bine, în special la definitivarea lucrării în care vor fi prezentate rezultatele cercetării, transcrierea unor pasaje relevante din lucrările studiate (cu consemnarea sursei exacte și paginii de unde provine fragmentul de text).

Cunoștințele înmagazinate prin studiul literaturii vor constitui deopotrivă materia și instrumentele de construire a unor noi cunoștințe privitoare la fenomenele criminologice supuse studiului, din care motiv această acțiune investigativă are o importanță deosebită în desfășurarea cercetărilor criminologice teoretice. Cu cât cercetătorul dispune de mai puține cunoștințe, cu atât el posedă mai puține mijloace de efectuare a cercetării.

Durata etapei în discuție este influențată de o serie de factori, cum ar fi: nivelul cunoașterii subiectului, numărul lucrărilor la temă, viteza și profunzimea lecturii sau amploarea studiului propus (monografic, eseistic, aspectual etc.). Uneori numărul lucrărilor ar putea fi atât de mare, încât studiarea tuturor surselor bibliografice să devină imposibilă sau inefficientă în raport cu scopul activității. Nici nu este, în fond, nevoie de o lectură exhaustivă, chiar dacă aceasta ar fi, în general, dezirabilă, deoarece puzderia de lucrări diferă mai mult prin aspectele particulare și mai puțin prin cele fundamentale, lucru pe care cercetătorul îl

sesizează mai devreme sau mai târziu. Fiind orientată spre aspectele fundamentale, cercetarea teoretică se poate dispensa facil de o parte din lucrările publicate la temă, care numai încarcă memoria cu fapte sau enunțuri de ordin similar. Evident că întâmplarea îl poate priva pe omul de știință de cunoștințe poate foarte relevante pentru studiul și capacitatea sa de cunoaștere, căci posibilitatea de utilizare a unor cunoștințe diferă de la savant la savant, în funcție de structura lui de gândire¹⁰³, o altă soluție însă nu există în unele situații. O atenuare a riscurilor de acest gen o putem atinge prin buna gestiune a criteriului valorii lucrărilor în identificarea priorităților de lectură. În orice caz, la un moment dat cercetătorul simte că s-a înarmat cu suficiente cunoștințe și că rațiunea trece involuntar de la acumulare la construire de raționamente și, deci, la producere de idei, adică este pregătit pentru a demara etapa următoare.

2. *Examinarea critică a cunoștințelor existente în problemă.* – Pentru a avansa cunoașterea unui fenomen criminal, sub aspectul care interesează cercetarea aflată în curs de desfășurare, trebuie, mai întâi de toate, să clarificăm bine ceea ce știm și ceea ce nu știm, dar avem nevoie să aflăm pentru a putea răspunde adecvat și plenar scopului de cercetare.

Examinarea critică presupune înfîrripirea din cunoștințele acumulate de criminologie în materie a imaginii abstracte a obiectului supus cercetării și verificarea ei sub aspectul coerenței și plauzibilității. Verificarea în discuție este realizabilă prin confruntarea și combinarea cunoștințelor, slăbiciunile fiind învederate de incoerențe, adică de nepotrivirea unor afirmații cu altele. Este vorba despre o confruntare și combinare complexă și încrucișată a cunoștințelor, avînd ca reper important de apreciere propozițiile certe, altfel spus propozițiile a căror veridicitate rezultă din multiple și încrucișate confirmări, inclusiv logice și prin fapte incontestabile.

Cercetătorul va supune, deci, unei examinări teoretice critice cunoștințele existente, străduindu-se să depisteze lacunele și verigile șubrede, fără a uita de componentele forte ale cunoașterii criminologice în materie. Existența unei probleme științifice înseamnă întotdeauna un gol în cunoașterea criminologică, ce urmează a fi eliminat prin noua cercetare, deplin sau parțial.

Deoarece cunoașterea teoretică se bazează pe cunoștințele existente, cercetătorul va manifesta o preocupare deosebită pentru stabilirea cunoștințelor solide, pe fundamentul cărora el va putea dezvolta construcțiile sale teoretice privitoare la problema criminologică vizată.

Totodată, este important ca cercetătorul să se ocupe și de celelalte instrumente ale cunoașterii criminologice – principiile de organizare și funcționare a realității. În cazul unui studiu concret, el va trebui să surprindă acele principii care guvernează existența atît în general, cît și în relație cu fenomenele ce prezintă interes particular pentru studiul propus. Posedînd, pe de o parte, un volum dat de informații diverse despre fenomenul studiat și, cunoscînd, pe de altă parte, principiile relevante de existență și de funcționare ale acelu fenomen și ale

---

¹⁰³ Despre structura de gândire vezi mai detaliat în lucrarea noastră *Unele reflecții asupra gândirii socioumane*, Revista de filosofie și drept, nr. 3/2006.

mediului acestuia de manifestare sau universale cu aplicabilitate la situația luată în vizorul cercetătorului prin natura obiectului investigat, vom putea conduce cunoașterea criminologică spre laturile deocamdată obscure.

Concepția pe care și-o formează cercetătorul la această etapă a investigației sale îi va proiecta parcursul cognitiv de mai departe. Ea îi indică direcțiile în care să-și îndrepte căutările științifice. Este adevărat că în acest moment cercetătorul nu dispune de o viziune clară, ci numai de niște intuiții, niște puncte de plecare a acțiunilor ce vor aduce cunoașterea râvnită. Omul de știință se plasează la hotarul dintre cunoaștere și necunoaștere, iar examinarea critică a cunoștințelor existente îi permite tocmai să ajungă la această frontieră, indicându-i, în același timp, direcția spre care să-și canalizeze eforturile științifice.

Necunoașterea rezidă, dincolo de evidența unei lipse de informații, în informații eronate sau inexacte despre obiectul cercetării. Informațiile eronate sunt chiar mai nocive pentru știință și practică decât lipsa cunoștințelor, din cauză că ele ne fac eforturile noastre zadarnice, atât timp cât sunt considerate drept veridice și utilizate în consecință.

Examinarea critică a cunoștințelor existente la temă scoate la iveală lacunele cercetătorului în cunoașterea materiei, din care motiv se impune modificarea listei bibliografice și studierea unor lucrări suplimentare. După îndeplinirea acțiunilor menționate, cercetătorul poate trece la următoarea etapă a cercetării teoretice.

3. *Căutarea soluției la problema abordată.* – Din capul locului se cere o precizare principială privitoare la aspectul în discuție al cercetării criminologice teoretice. Spre deosebire de investigația empirică, în a cărei rază de acțiune intră și simpla descriere a fenomenelor criminale, acțiune neproblematică prin definiție, cercetarea teoretică întotdeauna vizează, prin rațiunea sa euristică, soluționarea unei probleme criminologice. De altfel, chiar sarcinile prezentate în paragraful precedent denotă această particularitate a cercetării teoretice.

Soluția la problema criminologică formulată se află, de fapt, în chiar cunoștințele existente în știință, sub o formă implicită, pînă acum nedescoperită de alți criminologi. Altfel nici nu poate fi, căci cunoașterea teoretică constă în obținerea de cunoștințe noi din cele existente, empirice și teoretice, construind din ele o imagine a realității deocamdată nesurprinsă de nimeni. Cunoștințele stocate de știință conțin posibilitatea unei cunoașteri mai profunde a realității, posibilitate pe care omul de știință o valorifică cu ajutorul metodelor teoretice de cunoaștere. Dacă soluția n-ar putea fi extrasă din cunoștințele existente, studiul teoretic ar eșua, altfel zis ar fi la capătul posibilităților sale obiective, impas ce este depășit prin colectarea de noi date. Este esențial a înțelege, în același timp, că strategia acumulării de fapte, în ideea că astfel va transpune, la un moment dat, soluții la problemele formulate, este eronată, pentru că o serie de cunoștințe nu reies direct din date, ci pot fi relevate numai și numai printr-o abordare teoretică, rațională, materialul empiric fiind indispensabil, dar nu și suficient.

Primul pas constă în trecerea în revistă a cunoștințelor fundamentale și certe privitoare la obiectul de studiu. Cercetătorul separă cunoștințele sigure și relevante, de cele mai puțin sigure și de o importanță redusă pentru soluționarea problemei abordate. În prima categorie de cunoștințe, de un interes aparte pentru cercetător,

intră deopotrivă propozițiile ce exprimă o interpretare (un element teoretic) sau un fapt (un element empiric), preponderent totuși cercetarea teoretică operează cu cunoștințe teoretice, adică cu interpretări ale datelor, generalizări, legi, explicații etc. Anume cunoștințele sigure și fundamentale vor fi aplicate în actul de cunoaștere. Elaborându-și metoda de cercetare, Descartes ajunge la concluzia că prima regulă, din cele patru reguli principale ce o alcătuiau, „era să nu admit vreodată ceva ca adevărat, decât dacă am cunoscut în mod cert și evident că este adevărat”¹⁰⁴, în acest scop „dintre toate lucrurile trebuiau cercetate întâi cele mai simple și cele mai ușor de cunoscut”¹⁰⁵.

Al doilea pas rezidă în extragerea din cunoștințele selectate, complete treptat pe parcursul cercetării, a unor cunoștințe noi ce exprimă soluția la problema examinată. Este vorba de o activitate meticuloasă de construire progresivă a cunoștințelor noi din cunoștințele vechi, prin raționamente riguroase și relativ conștient elaborate. Această activitate nu este, nici pe departe, liniară, ci se caracterizează prin nenumărate tentative de a reconstrui abstract imaginea corectă a realității care reflectă partea lipsă din cunoașterea criminologică în problemă. Raționament cu raționament, cercetătorul înfiripă un sistem teoretic, apoi se pomenește într-un impas, îl demolează, totalmente sau parțial, și pornește iarăși la construcție, pînă ajunge, în cele din urmă, la rezolvarea problemei. Construind și reconstruind raționamente, cercetătorul încearcă să pătrundă în sensurile latente ale cunoștințelor existente, din care extrage noi cunoștințe, relevante în contextul studiului întreprins.

Pînă a ruși rezolvarea problemei principale, cercetătorul se vede nevoit să formuleze și să soluționeze o serie de alte probleme științifice de semnificație intermediară, a căror depășire face posibilă clarificarea problemei principale.

Reușita acțiunilor de cercetare este determinată într-o măsură esențială de operarea iscusită cu principiile de organizare și funcționare a realității, a celor cunoscute sau, poate, a celor relevate în chiar cadrul studiului. De aceea, construirea raționamentelor implică atît aplicarea riguroasă a procedeelelor logice, cît și a altor principii de organizare și funcționare ale lumii și ale sferei din care fac parte fenomenele criminale, inclusiv cele supuse cercetării criminologice date. Iată de ce cercetătorul trebuie să se preocupe în mod capital de dezvoltarea unor asemenea principii și de mînuirea lor eficace. Secretul stăpînirii cunoașterii de către omul de știință se ascunde în capacitatea lui de a descoperi și aplica cît mai bine principiile de organizare și funcționare a lumii.

În această ordine de idei, vom aduce în discuție problema unității sau distincției dintre principiile de organizare și funcționare a naturii și a societății. De exemplu, Durkheim¹⁰⁶ a lansat ideea potrivit căreia societatea constituie un fenomen sui generis, care nu poate fi redus la simpla sumă a părților ei componente, ca și celelalte fenomene sociale caracterizate prin apartenența la o categorie distinctă de fenomene, idee contrazisă de Popper¹⁰⁷ care susține unitatea

---

¹⁰⁴ René Descartes, *Expunere despre metodă*, Editura „Paideia”, București, 1995, p. 27.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 28.

¹⁰⁶ Emile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, Editura științifică, București, 1974.

¹⁰⁷ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1996.

legilor naturale și a celor sociale. În viziunea noastră, există principii universale de organizare și funcționare a lumii, cu putere de acțiune deopotrivă în lumea naturală și cea socială, și nici nu poate fi altfel o dată ce universul constituie un tot întreg, coerent. Drept exemplu servește principiul generalului și particularului, în conformitate cu care toate fenomenele (fizice, biologice, sociale etc.) posedă atât însușiri generale, cât și particulare. O altă exemplificare a aserțiunii noastre poate fi preluată din teoria lui Nicola Tesla privitoare la declanșarea războaielor, și anume: războaiele izbucnesc în situația în care o națiune (un stat) obține o superioritate economico-militară, în timp ce echilibrul economico-militar înseamnă pace ¹⁰⁸. Teoria lui Tesla este bazată pe principiul universal al dominației preponderenței, fie ea cantitativă sau calitativă¹⁰⁹. Or, potrivit raționamentelor noastre și analizei cunoștințelor științifice și informațiilor existente, acest principiu acționează și în mediul social, și în cel fizic sau biologic, de altfel, în orice mediu.

Principiile de organizare și funcționare a lumii constituie un ansamblu unitar în care existența unuia este presupusă de existența altuia. Examinarea unității indisolubile a câtorva principii va demonstra realitatea acestui fapt de-a dreptul uimitor, a cărui înțelegere profundă este susceptibilă a aduce lumină asupra alcătuirii fundamentale a universului. Să luăm de exemplu principiul necesității și întâmplării. De el este strâns legat principiul calității și cantității, în condițiile în care calitatea este corelativă necesității, în timp ce cantitatea este corelativă întâmplării. Principiile menționate au, la rîndul lor, relații intime cu un alt principiu, cel al generalului și particularului, căci particularul este conex întâmplării și cantității, iar generalul este conex necesității și calității. Totodată, existența unor asemenea legături între principii le unește cu principiul conexiunii universale. Avansînd în această direcție vom ajunge a articula toate principiile de organizare și funcționare a lumii într-un ansamblu coerent în care principiile reies unele din altele, sunt inerente unele altora, constituind astfel o constelație definită.

Soluția la problemă este exprimată printr-o propoziție sau printr-un set de propoziții. Desigur, întotdeauna o soluție poate fi redusă la o singură propoziție, cu toate acestea, nevoia de comprehensibilitate poate impune anexarea unor propoziții complementare, menite să clarifice termenii propoziției principale sau să plaseze ideea acesteia într-un context explicativ mai larg. Soluția nu este, de fapt, altceva decît niște cunoștințe (noi) ce explică o latură a realității, niște fenomene sau însușiri ale lor de interes criminologic.

De reținut că, în procesul căutării soluției la problema abordată, cercetătorul constată, de regulă, insuficiența cunoștințelor acumulate, pe care trebuie să o compenseze prin studiul suplimentar al literaturii, de unde poate prelua cunoștințele necesare continuării investigației. Pentru mai multă certitudine, priesc cercetării discuțiile cu alți criminologi sau specialiști din domeniile de interes pentru studiul întreprins pe marginea celor mai diferite aspecte ale problemei. Cele

---

¹⁰⁸ Filmul documentar *Stăpînul lumii: Nicola Tesla* (Vlastilin mira: Nikola Tesla), produs de O.O.O. „Feniks SPb” la comanda O.O.O. „Liuksfilm”, drept de autor aparținînd O.O.O. „Feniks-Filim” (2007), prezentat de Telecompania „Coldmedium” pe canalul de televiziune „Rossia”.

¹⁰⁹ În cazul războiului preponderența calitativă se poate manifesta printr-o superioritate tactică, după cum remarcă Alvin Toffler în lucrarea *Război și anti-război*, Editura „Antet”, 1995.

mai utile se vor dovedi a fi acele discuții care vor evita abordarea frontală a problemei, concentrându-se asupra clarificării unor aspecte particulare, dar relevante pentru concluziile cercetătorului.

4. *Construirea carcasei sistemului teoretic.* – După obținerea cunoștințelor ce constituie dezlegarea problemei principale, cercetătorul pornește la integrarea propoziției centrale a teoriei sale într-un cadru explicativ mai larg, în vederea prezentării interacțiunii fenomenului criminal supus studiului cu fenomenele cu care are relații constante și semnificative sau a interacțiunii dintre elementele constitutive ale acestui fenomen.

La această etapă a cercetării, se va elabora numai scheletul construcției teoretice, căci orice activitate este graduală, mergând de la elementar la compus. Dacă în stadiul precedent s-a obținut nucleul, atunci în acest stadiu cercetătorul se va ocupa de articularea osaturii teoriei sale, ca în cele din urmă să fie formată întreaga construcție teoretică.

Nu este o sarcină ușoară a elabora carcasa unei construcții criminologice teoretice. Este o acțiune ce presupune, mai întâi de toate, o bună cunoaștere exterioară a fenomenului criminal studiat, adică a raporturilor definitorii din punctul de vedere al cercetării în curs de desfășurare, pe care le întreține cu alte fenomene, sau interioară, altfel spus a relațiilor dintre elementele constitutive ale lui. Apoi, este necesar a izbuti caracterizarea criminologică a acestor raporturi în lumina teoriei ce va izbucni, prin eforturile autorului investigației, din germen – enunțul esențial.

Carcasa sistemului teoretic este reprezentată printr-un sistem de propoziții fundamentale privitoare la fenomenul studiat și mediul său de existență, în care este angrenat ca un element într-un întreg, deși formează o entitate relativ distinctă. Reprezentarea în discuție include și o explicare, în planul succesiunii, a existenței fenomenului, de la factorii care îl determină până la efectele pe care el însuși le provoacă prin existența sa. Prin urmare, carcasa teoriei formează un sistem de idei menite a explica soluția prin relațiile ei interne și externe semnificative în contextul studiului criminologic proiectat.

Toate celelalte construcții teoretice vor fi axate pe acest schelet, el constituind practic schema de care se va călăuzi cercetătorul în acțiunile de cercetare ulterioare. Cum nimic nu este imuabil până la punctul final al cercetării, și carcasa construcției teoretice poate suporta o serie de modificări, mai mult sau mai puțin importante, în cursul investigației criminologice.

5. *Dezvoltarea sistemului teoretic.* – Carcasa sistemului teoretic servește drept reper pentru construcțiile teoretice de mai departe, în jurul cărora ele se desfășoară. Fiecare dintre componentele scheletului ideatic devin, de fapt, axe pentru adevărate subsisteme teoretice, pe care le va edifica cercetătorul în continuare. Totodată, componentele carcasei au propriile nucleee constând într-o idee (enunț) centrală la nivel de subsistem.

Dezvoltarea sistemului criminologic conceput consistă în prezentarea mai desfășurată și sub diferite aspecte a obiectului de studiu. În acest cadru de cercetare pot fi examinate diferite laturi ale fenomenului criminal studiat, cum ar fi: trăsături definitorii, forme de manifestare, structură internă, raporturi cu alte fenomene,

factori determinanți, consecințe, mod de interacțiune cu anumite fenomene sau funcționare internă, dar concepute sub o formă generală, în esență, nu în detaliu. Regula metodologică principală este de a nu scăpa din vedere scopul cercetării, adică toate acțiunile întreprinse trebuie să servească realizării scopului acestui studiu criminologic. Altfel zis, toate construcțiile teoretice înfiripate urmează să contribuie la o cât mai bună și mai profundă elucidare a problemei abordate și prezentare a soluției în contextul unui segment mai larg al realității.

Dincolo de faptul că dezvoltarea sistemului teoretic permite o mai bună explicare a soluției la problemă și o mai clară prezentare a teoriei concepute, ea trebuie să asigure integrarea noilor cunoștințe obținute în sistemul cunoștințelor criminologice existente. Cunoștințele criminologice noi nu pot fi, în toate cazurile, pur și simplu juxtapuse celorlalte, ci se impune o articulare specifică a lor.

Mai mult decât atât, dezvoltarea sistemului teoretic va implica obținerea unor noi cunoștințe criminologice sau chiar de altă categorie (sociologice, psihologice, juridice etc.). Ca urmare a realizării acestor obiective subsidiare, cercetătorul se va lovi de noi probleme, particulare în raport cu problema de bază, a căror soluționare ar putea însemna, de fapt, elaborarea de noi teorii de un nivel inferior. De altfel rezolvarea problemelor fundamentale implică, de regulă, elucidarea mai multor probleme de nivel inferior, numărul acestora din urmă diminuându-se în măsura în care descrește gradul de generalitate al problemei generale sau, mai exact spus, al fenomenelor de care este legată această problemă. Prin urmare, trebuie să fie considerată de nivel inferior teoria care privește un fenomen cu statut de parte componentă a fenomenului vizat de cealaltă teorie, logică de respectat, în continuare, la comparația teoriilor, după criteriul subordonării. Catalogarea în discuție reflectă de fapt un principiu real de organizare a lumii, potrivit căruia orice entitate constituie un element dintr-o entitate de dimensiuni mai mari, care constituie, la rândul ei, o componentă a unei entități de proporții superioare, și tot așa mai departe. Deși, se poate întâmpla contrariul, adică descoperirea unei teorii mai generale în timpul soluționării problemei de bază a studiului, de un nivel inferior.

Totuși, amploarea dezvoltării teoriei este dictată și de proporțiile prestabilite ale cercetării: a fost planificată o abordare eseistică sau monografică, rezultatele cercetării erau destinate a fi prezentate la o conferință în limitele unor teze sau ale unui raport de bază etc. Bineînțeles că situația poate fi inversă, programul de cercetare viza efectuarea unui studiu amplu, iar rezultatele obținute sunt vehiculate în circuitul științific, didactic și practic treptat: mai întâi sub forma unor teze la conferințe sau alte reuniuni științifice, apoi prin intermediul unor articole științifice și poate chiar, în cele din urmă, printr-o lucrare exhaustivă (studiu sau monografie).

Concomitent cu acțiunile sus-examinate, etapa în discuție cuprinde formarea sistemului demonstrativ al teoriei. O simplă prezentare a cunoștințelor criminologice dobândite și explicare a viziunii cercetătorului despre problemă, creată în temeiul acestor cunoștințe, nu este suficientă, fiind imperioasă argumentarea teoriei. Demonstrația include, în fond, raționamente și fapte, ce sunt înserate în corpul teoriei, rareori ea constituind o componentă de sine stătătoare, de

cele mai dese ori demonstrația este întretesută cu partea afirmativă a teoriei, pentru că procesul de cunoaștere teoretică este inseparabil de întemeierea raționamentelor, nu putem să facem pasul următor, fără a fi siguri că pasul anterior are fermitatea de rigoare. Astfel, dezvoltarea demonstrației însoțește dezvoltarea teoriei însăși, putând fi separate doar prin abstracție.

În general, cercetarea criminologică teoretică se caracterizează prin explicații și demonstrații raționale, în timp ce descrierile și faptele țin de apanajul cercetării criminologice empirice.

6. *Verificarea logico-rațională a sistemului teoretic elaborat.* – Rațiunea umană nu este infailibilă în construirea imaginii realității, chiar și în cazul în care folosește metode științifice, din cauza limitelor obiective de cunoaștere ale omului. În același timp, ea nu este nici o mașină de plâsmuire a închipuirilor pure, ce au puțin în comun cu realitatea. Dacă rodul gândirii ar fi niște născociri în mare parte străine realității, atunci avioanele nu ar zbura, mașinile nu ar circula, iar televizoarele nu ar reprezenta lumea și încă cu o exactitate atât de mare. Din aceste considerente, verificarea temeinică a produselor cercetării constituie o exigență importantă a metodei teoretice de cunoaștere criminologică.

Efectuarea verificării construcției teoretice înfiripate este necesară anume în acest moment al studiului criminologic teoretic, deoarece cercetătorul dispune de partea cea mai însemnată a eforturilor sale cognitive – fondul teoriei elaborate. Detaliierile care vor urma nu fac decît să completeze și să întregească imaginea fenomenelor criminale supuse cercetării, dar nu schimbă cu nimic esența teoriei și tezele ei fundamentale. Atît timp cît partea fundamentală a construcției teoretice rămîne în picioare, impreciziile sau erorile de detaliu sunt negliabile.

Problema principală de care se lovește cercetătorul în procesul de verificare logico-rațională a teoriei elaborate rezidă în tendința de a urma exclusiv aceiași cale pe care a pășit în timpul construcției ei. Parcurgerea repetată a traseului de construcție a teoriei este bineînțeles necesară, ea însă trebuie să fie completată cu abordări din planuri de gândire diferite, astfel încît să fie posibilă o testare multidimensională a rezultatelor obținute. Cercetătorul va cîștiga enorm din detașarea de modul de abordare aplicat la realizarea studiului, străduindu-se să atace critic teoria sa din cele mai variate unghiuri de vedere. O examinare criminologică diversificată poate contribui substanțial la relevarea slăbiciunilor și erorilor comise de-a lungul studiului teoretic.

De asemenea, este indicată confruntarea rezultatelor obținute cu rezultatele altor criminologi sau savanți din alte domenii. Bineînțeles că această acțiune va fi selectivă și bine orientată. Astfel, vor fi determinate acele informații care pot servi interesului nostru particular, ceea ce este posibil numai în situația în care a fost deja dezvoltată teoria noastră criminologică. Procedul nominalizat se bazează pe faptul că din teoria noastră pot fi deduse o serie de concluzii privitoare la probleme relativ distincte, dar tangente, iar potrivirea rezultatelor obținute în mod separat de criminologi confirmă corectitudinea lor.

În genere, spiritul critic, chiar necruțător, fără a friza totuși absurdul, va fi la ordinea de zi pentru cercetătorul preocupat de o verificare obiectivă și atentă a

produselor teoretice ale muncii sale științifice. Dacă teoria sa rezistă criticilor, atunci criminologul poate trece la etapa următoare a studiului teoretic.

7. *Detalierea sistemului teoretic.* – Este vorba despre o etapă ce marchează anvergura cercetării inițiate. Cercetarea criminologică teoretică posedă atât o latură calitativă, cât și una cantitativă, de altfel, ca orice alt obiect din univers. Obiectivul cantitativ al investigației va fi realizat deci prin detalierea teoriei concepute. Abordarea monografică a obiectului de studiu va presupune o activitate laborioasă și îndelungată de detaliere a sistemului teoretic, care poate dura și ani de zile, în timp ce scopul de a contribui la nivel de teze la o reuniune științifică nici nu va necesita, de cele mai dese ori, o asemenea operație, cunoștințele acumulate pînă în această etapă satisfăcînd criminologul pe deplin.

Teoretic, detalierea sistemului teoretic ar trebui să se oprească în punctul în care nu mai există discrepanțe între noile și vechile cunoștințe, în orice caz să nu existe discrepanțe semnificative sau interpretabile. Dacă din punct de vedere teoretic detalierea poate continua pînă în punctul în care nu mai există decalaje între cunoștințele noi și cele vechi, atunci din punct de vedere practic orice cercetare criminologică este finită, caracterul exhaustiv al studiului fiind o dimensiune relativă.

Cercetarea de detaliere ia în vizor aspectele complementare ale fenomenelor supuse studiului, a căror însemnătate nu poate fi ignorată nici sub aspect științific, nici sub aspect practic, poate în special ca utilitate practică. Activitatea de detaliere își propune să prezinte obiectul de studiu în complexitatea sa, completînd laturile lui esențiale, cu multe altele de natură complementară, căci fenomenele nu există ca esențe pure, ci au forme concrete de manifestare, trăsături particulare etc. Complexitatea realității impune o cunoaștere a ei pe cît este posibil mai completă. Numeroasele fațete ale fenomenelor cercetate vor fi dezvăluite grație investigațiilor de detaliere a construcției teoretice.

Totodată, cu ocazia detalierei sistemului său teoretic, cercetătorul ar putea să profite în favoarea dezvoltării sistemului său demonstrativ, conferind astfel mai multă soliditate teoriei elaborate.

În cursul detalierei sistemului teoretic, cercetătorul se va lovi neapărat de noi probleme, cărora va trebui să le găsească dezlegarea. Este foarte probabil ca unele dintre acestea să se dovedească a fi veritabile pietre de încercare, în timp ce alte vor fi de-a dreptul insurmontabile. Mulți cercetători tineri se pomenesc într-o mare încurcătură datorită unor astfel de impedimente. Depășirea lor se poate realiza lesne printr-o simplă eludare. Doar aparența ne face să credem că teoria noastră va avea de suferit datorită acestei lacune, în realitate fiind vorba despre o chestiune particulară ce nu afectează în nici un chip fondul teoriei, tezele ei fundamentale. Obstinația de a ridica vâlul necunoașterii și de pe această problemă va răpi zadarnic resursele întotdeauna prețioase: timp, energie, încredere etc. Într-adevăr, încercarea temerară de a înfrunta dificultatea ivită este salutară, cu condiția ca cercetătorul să conștientizeze la timp rațiunea de a abandona tentativa.

La compartimentul tehnic al cercetării, vom menționa nevoia de a nota ideile tot mai numeroase din cauza abundenței lor crescînde în procesul de detaliere a sistemului teoretic. Fixarea ideilor este benefică sau chiar indispensabilă de-a

lungul întregii cercetări, acum însă ea se va face simțită cu o vigoare deosebită. Ideile pot fi scrise pur și simplu consecutiv sau urmînd o anumită sistematizare comodă cercetătorului, importantă este, în ultimă instanță, eficiența.

8. *Expunerea textuală a teoriei elaborate.* – Forma de bază de vehiculare în circuitul științific, didactic sau practic și de stocare a cunoștințelor criminologice o constituie textul. De aici rezultă necesitatea de a reda teoria concepută de cercetător în scris. Textul produs va lua forma unor teze sau raport la o conferință științifică (sau alt gen de reuniune criminologică), articol științific, studiu sau monografie, în funcție de dimensiunile textului, intențiile cercetătorului, constrîngerile birocratice (de exemplu, impunerea unor cerințe la susținerea tezelor de doctorat), interesele unității de cercetare în care a fost realizată cercetarea sau ale comanditarului etc.

Elaborarea textului nu este o activitate pur mecanică, consumînd o parte importantă din timpul și energiile omului de știință. Dintre cerințele față de un text științific, vom menționa numai cîteva, și anume: să posede o structură proprie unui text științific, să fie coerent și inteligibil, să evite exprimările artistice, să fie laconic etc.¹¹⁰ Ceea ce dorim să subliniem în mod special este exigența ca redarea scrisă să reflecte cît mai fidel logica teoriei însăși. O coincidență deplină între structura lingvistică a textului și cea logică a teoriei este, indiscutabil, greu de atins, asemenea reușite sunt rare și sunt posibile în cazurile în care nu există impedimente de ordin obiectiv, deoarece rațiunea omului își poate imagina teoria în ansamblu, concomitent ca un tot întreg și ca o totalitate sistematizată de componente, pe cînd scrierea poate fi numai consecutivă. Din acest motiv, cercetătorul este pus în fața unei dileme: din care punct să pornească și în care să finalizeze prezentarea teoriei sale criminologice. De regulă, oamenii de știință încep cu definirea obiectului de studiu, apoi succed caracterizarea lui internă și externă și explicarea cauzală, dar o rețetă generală nu există. Poate că principiul primordial este inteligibilitatea și regula fundamentală constă în prezentarea teoriei în modul în care componentele înfățișate înainte să faciliteze înțelegerea celor înfățișate după ele, astfel încît să fie asigurată o comprehensibilitate optimă. Misiunea cercetătorului se complică prin faptul că el trebuie să integreze în prezentarea teoriei și sistemul de argumentare a ei.

Provocarea cea mare constă totuși în exprimarea exactă și clară a ideilor, ceea ce cercetătorul va înfăptui prin astfel de procedee: (1) alegerea cuvîntului potrivit, (2) crearea îmbinărilor de cuvinte, în cazul în care ideea nu este susceptibilă redării printr-un singur cuvînt, și (3) formarea unor cuvinte noi, inexistente în limbajul științific, literar sau uzual.

De precizat că criminologia operează nu numai cu „cuvinte”, adică cu vocabule ce exprimă înțelesuri comune, ci și cu termeni criminologici sau termeni preluați din alte ramuri ale științei, adică cu vocabule ce exprimă o noțiune criminologică. Același termen în criminologie poate avea un sens, iar în altă știință

---

¹¹⁰ Vezi mai detaliat acest aspect la: Hervé Maissonneuve, *Redactarea științifică*, Editura „Edit Dan”, 1999; N. Gherghel, *Cum să scriem un articol științific*, Editura științifică, București, 1996; Dumitru Zaiț, *Elemente de metodologie cercetării*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997; Andra Șerbănescu, *Cum se scrie un text*, Editura „Polirom”, Iași, 2000.

un cu totul alt sens. De exemplu, termenul crimă este definit într-un mod de criminologi și în cu totul alt mod de către penaliști, dat fiind faptul că pentru criminologie este esențială destructivitatea socială reală a unui comportament uman, iar pentru dreptul penal esențială este interdicția juridică stabilită în privința unei fapte, care nu întotdeauna răspunde unui pericol social efectiv. Se întâmplă ca cercetătorul să posede o viziune proprie asupra unor concepte, caz în care el este obligat să definească expres termenii respectivi, informând colegii sau publicul în general despre accepțiunea specifică conferită acelor termeni (noțiuni) de autor.

Exprimarea exactă și clară a ideilor ar putea fi anevoioasă îndeosebi în situațiile în care concepția elaborată de cercetător contrastează puternic cu modul actual de tratare al problemei, având chiar falsa impresie că unele idei nici nu pot fi exprimate. În realitate, complicația o dezleagă trecerea ideilor din planul intuitiv în planul manifest al rațiunii, în care ideile capătă o formă vădită, o reprezentare bine conturată, concretizată. De fiecare dată când ne lovim de asemenea dificultăți ne amintim de profesorul nostru de limbă română, Alexei Cenușă, care risipea de o manieră categorică dubiile răvășitoare cu următorul aforism: „ceea ce este limpede gândit se exprimă cu claritate”, citîndu-l pe Boileau.

În cadrul activității de cercetare criminologică este inevitabilă crearea de termeni noi. Termenul indică un obiect, un proces, o stare de lucruri etc. cunoscute, în timp ce cunoașterea științifică învederează noi obiecte, procese, stări de lucruri etc., a căror nominalizare impune un nou termen. Nu este nimic nefiresc în activitatea de creare a termenilor atît timp cît criminologul respectă rigorile lingvistice, dînd curs unei trebuințe științifice reale.

De asemenea, pe cercetător îl paște pericolul ambiguității. O serie de cuvinte sunt polisemantice, fapt care scapă atenției noastre în timpul scrierii unui text, deoarece gîndirea noastră nu sesizează decît sensul potrivit în contextul respectiv, pe care îl subînțelege. De altfel, procesul de gîndire și cel de exprimare lingvistică nu coincid totalmente, ci se caracterizează printr-un anumit paralelism, pe care mintea omului îl percepe eronat ca pe o suprapunere fidelă, deși, involuntar și periodic, intervin, de fapt, unele dispersii.

9. *Eliminarea discordanțelor logico-semantice din text.* – Inevitabil în textul care prezintă rezultatele cercetării criminologice teoretice efectuate se vor strecura o serie de omisiuni, ambiguități, contradicții, inadvertențe și alte deficiențe de gen logic și semantic, în pofida străduinței cercetătorului de a articula exemplar gîndurile în propoziții, iar propozițiile în text.

Revizuirea textului se desfășoară cel mai bine după o perioadă de suspendare a contactului rațional (criminologul încetează reflecțiile pe marginea problemelor cercetării) și vizual (autorul nu recitește textul) cu lucrarea. În momentul în care lucrează cu textul sau continuă studiul, cercetătorul se confundă cu acesta, rațiunea lui și rațiunea înveșmîntată în text se contopesc, astfel încît el nu mai este capabil să observe slăbiciunile lucrării. El practic parcurge cu vederea textul fără a-l pătrunde cu mintea, pentru că gîndirea lui anticipează orice idee și o acceptă automat, dat fiind faptul că ea a fost produsă tocmai de rațiunea lui. Gîndirea cercetătorului alunecă peste enunțuri tot așa cum privirea alunecă peste text, fără a sesiza defectele. După o perioadă însă textul se uită oarecum, iar omul de știință îl

recitește cu o anumită prospețime care îi permite să descopere neajunsurile logico-semanticale ale expunerii teoriei sale criminologice.

Un ajutor neprețuit îl poate oferi ochiul vigilent al prietenului savant, după ce vigilența autorului a suportat o șubrezire majoră din cauza lucrului îndelungat la elaborarea textului și nenumăratelor lui recitiri. Dificultatea este ca autorul să accepte obiecțiile străine gândirii lui cristalizate și, respectiv, refractare la orice idee ce nu se încadrează în logica concepției sale, chiar dacă numai aparent. De bună seamă, nu toate criticele sunt pertinente, se cuvine totuși efectuarea unei examinări minuțioase a lor. Eventual, cercetătorul ar putea să insereze riposta de rigoare în vederea anticipării atacurilor ulterioare ale altora, fie motivate de considerente pur științifice, fie de impulsuri de malițiozitate sau alte interese obscure, în orice caz cercetătorul nu le poate neglija pe termen scurt, căci în știință adevărul se impune în ultimă instanță, la început acționează puterea majorității, adesea ignorantă și opacă, care împarte etichetele de adevăr și valoare în funcție de interese meschine și de rezultatul combinațiilor dintre ele.

Așadar, elementul esențial al acestei etape constă în exigența ca cercetătorul să găsească modalitatea optimă de a se detașa de propria teorie criminologică, de a scăpa de dominația ei cvasitotală asupra rațiunii lui, de a da uitării forma textuală a lucrării, cu scopul de a face posibilă scrutarea rațională dintr-o parte a construcției teoretice, atât în ansamblu, cât și în detaliu.

10. *Coroborarea teoretică și empirică a sistemului teoretic elaborat.* – Sistemul demonstrativ al teoriei criminologice poate fi fortificat cu ajutorul unor atribute științifice precum citatele sau faptele. Citatele exprimă raționamente și aserțiuni cu rol de argument teoretic, iar faptele susțin din punct de vedere empiric propoziții cu conținut teoretic.

Citatele exercită, de fapt, o serie de funcții în lucrările științifice: (1) completează informațional conținutul textului, (2) contribuie la explicarea unor idei, (3) prezintă și identifică autorul unor idei de referință, (4) servesc drept argument în demonstrarea unor aspecte ale teoriei.

Deseori construcția teoretico-criminologică poate fi întregită cu cunoștințe obținute de alți criminologi, a căror inserare devine potrivită și se înfăptuiește prin citate din lucrările lor. Posibil că cercetătorul ar fi ajuns de sine stătător la acele rezultate, dar ele deja există și forma corectă de utilizare a lor este referința la autor. Citatul poate fi deschis sau închis. Este deschis citatul care redă ideea autorului fără a reproduce exact fragmentul de text care o conține, fiind convenabil pentru a evita, de pildă, traducerea din altă limbă a textului sau redarea succintă a esenței, în afara elementelor secundare în raport cu interesul particular al cercetătorului; la rândul lui, citatul închis înseamnă reproducerea exactă a pasajului care exprimă ideea ce prezintă interes, el fiind luat, în mod obligatoriu, între ghilimele. Posibilitățile explicative ale citatului decurg din proprietatea unor aspecte ale realității, reflectate în citat, de a arunca mai multă lumină asupra altor aspecte, elucidate în teoria cercetătorului. Uneori recurgerea la citat este dictată de intrarea în polemică cu autorul sau partizanul unei anumite teorii analizate în lucrare ori pur și simplu de invocarea autorului unei idei de ne evitat în prezentarea propriilor rezultate științifice etc. Totuși, funcția primordială a citatului rezidă în

coroborarea unei construcții teoretice sub aspect demonstrativ, grație confirmării indirecte a tezelor acesteia. În virtutea caracterului unitar și intercorelat al universului, corectitudinea unor afirmații constituie o probă a corectitudinii altora, care se referă la părți conexe ale realității. Prin urmare, cercetătorul va invoca în lucrarea sa acele citate care vizează aspectele cel mai direct și intim corelate cu aspectele relevate de el în cadrul cercetării teoretico-criminologice efectuate. Construcțiile teoretice având o originalitate pregnantă mai greu se pretează, de regulă, conexiunii cu rezultatele existente în criminologie la moment, din care motiv ele nu abundă în citate cu rol de argumentare și explicare.

Operînd cu citatele, cercetătorul va evita utilizarea lor mecanică sau abuzivă. Coroborările teoretice reprezintă un instrument de valoare cu condiția să se înscrie într-un mod firesc în contextul unei teorii criminologice. Problema cea mai mare legată de citate provine din transformarea citatului într-o unealtă de ticluire a lucrărilor științifice. Astfel, autorul unei asemenea scrieri se înconjoară cu o duzină de lucrări de specialitate sau din alte ramuri ale științei, spicuieste o sumă de citate pe care le asamblează într-un text, adesea voluminos, unindu-le prin exprimări proprii, care reprezintă fie o redare cu cuvinte proprii a acelorași idei, fie concluzii, deducții ori generalizări lipsite, în fond, de profunzime și consistență¹¹¹.

Coroborarea empirică a construcției sale teoretice cercetătorul o face prin recursul la materialul factologic cules de alți criminologi, deoarece studiul realizat a fost de natură teoretică și deci nu a urmărit scopul de a colecta date. Tocmai din aceste considerente latura empirică a unei cercetări criminologice teoretice este secundară, una pur complementară. Prezența unor date întărește construcția teoretică, în timp ce absența lor nu o invalidează din punct de vedere științific, dat fiind statutul epistemologic specific al cunoașterii teoretice. Dacă cercetătorul a folosit pe lîngă generalizări și unele fapte brute în procesul de edificare a construcției sale teoretice, atunci inserarea acestora în lucrare va fi facilă. Deși, de cele mai dese ori cercetătorul memorizează nu faptele în sine, ci concluziile, generalizările și interpretările acestora, pe care le aplică în construcțiile sale teoretice, cifrele concrete și sursa lor bibliografică scapă memoriei umane, selectivă și orientată preponderent spre elementele esențiale. În caz contrar, el va relua lectura lucrărilor la temă, rezervîndu-i atît timp cît merită o activitate auxiliară, deoarece uneori găsirea tuturor datelor potrivite în enormitatea de cunoștințe științifice echivalează cu căutarea acului în stogul de fîn. Eventuala instituire a unei exigențe în acest sens ar condamna cercetătorul la irosirea nejustificată a unei cantități imense de timp, în loc să se limiteze la simpla operare cu cunoștințe comune pentru criminologie în general sau pentru o anumită materie, doar cercetătorul înmagazinează, de-a lungul activității, un volum colosal de informații pe care le aplică inclusiv în studierea unor teme concrete, fără a putea să rețină toate sursele primare sau poate că el, în genere, a consultat numai surse secundare. Chiar și la studierea unei teme criminologice foarte restrînse cercetătorul se prevalează, dincolo de cunoștințele ce vizează direct această temă,

---

¹¹¹ Vezi, de exemplu, teza de doctor habilitat a lui Brînză Sergiu, *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*, Chișinău, 2005 (CZU: 343.3/.7), din păcate asemenea manifestări abundă în știința națională, ele constituie, de fapt, o dominantă.

de numeroase cunoștințe generale, atât din criminologie, cât și din alte domenii științifice, care îi asigură o capacitate euristică considerabil sporită. În plus, cercetătorul folosește, în principal, generalizări și nu fapte brute în cadrul cercetărilor teoretice, mai ales la abordarea unor chestiuni esențiale sau de o mare generalitate. O recitare rapidă a surselor științifice consultate va servi totodată la reperarea fragmentelor utilizabile pe post de citat.

Finalmente ținem să subliniem că nici citatele și nici datele (faptele, materialul empiric etc.) nu sunt obligatorii unui studiu criminologic teoretic, ele servesc doar la fortificarea și îmbogățirea construcției teoretice, neavând caracter indispensabil.

Acestea sunt principalele etape pe care le parcurge cercetătorul în realizarea unui studiu criminologic prin metoda abstract-constructivă de cercetare teoretică.

Privitor la aplicarea metodei abstract-constructivă de cercetare criminologică se cere a preciza încă o chestiune importantă. Întrucât cercetarea criminologică, în general, și cercetarea criminologică teoretică, în special, constituie o activitate mintală, devine imperioasă preocuparea de dezvoltarea gândirii omului de știință. Ea nu poate fi lăsată să evolueze de sine stătător, ci trebuie să fie lucrată conștient, permanent și bine orientat, fără a mai vorbi despre obligativitatea unor cercetări științifice în această privință. Îndeosebi cercetarea criminologică bazată pe metoda abstract-constructivă, care presupune o rigurozitate rațională deosebită, pretinde de la cercetător un antrenament intelectual susținut.

Realizarea semnificației fundamentale a exersării gândirii și amplificării capacităților lui mintale, îl va face pe cercetător să fie obsedat restul vieții sale de trei întrebări cruciale: *Cum gândesc? De ce gândesc așa? Ce ar trebui să fac ca să gândesc mai bine?* (adică mai exact și mai fecund). Piatra unghiulară a acestui efort de desăvârșire a potenței mintale consistă în a transforma gândirea mecanică într-o gândire dirijată în mod conștient. Forma primară de existență a gândirii umane este mecanică. O asemenea gândire se caracterizează prin procese mintale intuitive și spontane, înrîurire puternică din partea factorilor biologici (instincte, dorințe, impulsuri de tot felul etc.), control conștient slab al proceselor de gândire etc., fiind proprie majorității indivizilor. Gândirea dirijată în mod conștient presupune însă un bun control asupra proceselor de gândire, care sunt manifeste și deci manevrabile, independență accentuată față de înrîuririle instinctuale sau de altă natură, ceea ce asigură o obiectivitate sporită a raționării. Desigur că nu putem, cel puțin deocamdată, vorbi despre un controlul deplin asupra gândirii și o conștientizare plenară a proceselor raționale, chiar și așa beneficiile stăpînirii extinse a gândirii sunt consistente și merită o abordare laborioasă. Gândirea mecanică este inferioară după puterea sa de cunoaștere, în special sub aspectul exactității și profunzimii, în raport cu cea dirijată în mod conștient.

Personal, pentru *a disciplina rațiunea*, am ridicat la rang de canon următoarele reguli: (1) plasarea proceselor de gândire în planul conștientului și examinarea riguroasă, fără grabă a problemei de soluționat, căci reflecțiile prelungite asupra unei probleme permite ordonarea gândirii, scoaterea în vileag a raționamentelor, precum și formarea unor structuri de gândire bine conturate; (2) modelarea rațiunii după chipul realității, ceea ce este realizabil prin deprinderea

gîndirii să opereze numai și numai cu cunoștințe certe și să nu omită faptele incomode, considerînd întotdeauna adevărat doar aceea ce se potrivește ori se regăsește în realitate; (3) respingerea vocii interioare, care este de fapt glasul impulsurilor iraționale, și separarea dorințelor noastre de adevăr, deosebire vizibilă în discrepanța dintre starea de fapt și dorințele noastre, de altfel, probabil nimic nu distorsionează mai tare rațiunea decît impulsurile obscure (dorințe, preferințe, emoții etc.), marcate de o iraționalitate exacerbată¹¹²; (4) lectura analitică și critică, adică penetrarea modului de raționare al autorului lucrării și trecerea informației studiate prin propriul sistem de cunoștințe, procedeu care va declanșa problematizări și reflecții pe marginea lor, deci procese de gîndire. Grație aplicării zilnice, inclusiv relativ la chestiuni cotidiene, banale, cercetătorul ar putea ajunge la o maximizare a efectului antrenării gîndirii. De observat că disciplinarea gîndirii va cataliza considerabil creativitatea omului de știință, contrar impresiei precum că o ființă cu o raționalitate puternic dezvoltată ar pierde din capacitatea sa creativă, adică valorificarea forțelor latente ale gîndirii umane.

Aplicînd **metoda ipotetico-deductivă de realizare a cercetării criminologice**, cercetătorul parcurge, în fond, aceleași etape ca și la aplicarea metodei abstract-constructive. Totuși există unele deosebiri esențiale.

Etapetele de pînă la obținerea soluției la problema criminologică abordată sunt simțitor mai diluate și obscure. Cercetătorul practic începe să urmeze bine orientat pașii respectivi din momentul în care s-a pomenit, subit, cu o soluție relativ definită la problemă. Din acest moment, el poate deja să urmeze clar și bine organizat actul de cunoaștere, perioada premergătoare caracterizîndu-se prin spontaneitate, relativitate accentuată și latență. Or, metoda ipotetico-deductivă se distinge de celelalte metode de cercetare teoretică prin caracterul nedefinit al modului de obținere a soluției. Dacă metoda abstract-constructivă presupune, practic, o construcție imaginară și relativ conștientă a soluției la problemă, ceea ce înseamnă că activitatea poate fi într-un mod destul de limpede organizată, atunci metoda ipotetico-deductivă presupune o libertate totală în privința obținerii soluției și o reglementare clară a modului de dezvoltare a sistemului teoretic în temeiul ipotezei, care exprimă acea soluție. În consecință, cercetătorul își poate organiza în detaliu activitatea de cunoaștere abia după ce a depășit momentul descoperirii soluției la problemă.

Există diferențe nu numai de procedură și organizare, ci și în conținutul etapelor de desfășurare a cercetării. Astfel, enunțarea soluției, construirea carcusei și dezvoltarea sistemului teoretic după metoda abstract-constructivă reflectă calea rațională pe care s-a ajuns la soluție, modul în care ea a fost construită teoretic. Dimpotrivă, teoria ipotetico-deductivă nu include decît soluția, ruptă de premisele ei, și derivatele teoretice ale acesteia. Prin urmare, cercetătorul modifică, pornind

---

¹¹² Probabil Spinoza se referea la acest aspect atunci cînd vorbea despre metoda sa de cercetare, susținînd că „scopul este așadar de a avea idei clare și distincte, adică idei care provin numai din minte, nu din simțurile întîmplătoare ale corpului” (p. 37). Mintea echivalînd la el cu raționalitatea obiectivă a lucrurilor din realitate, căci tot el afirmă că „înlănțuirea ideilor [...] trebuie să reproducă în intelect înlănțuirea naturii” (p. 38). Citate din lucrarea: *Tratatul despre îndreptarea intelectului*, Editura „Moldova”, Iași, 1994.

de la elementul nou presupus, tabloul cunoscut al fenomenului studiat, în așa mod încât ele să devină compatibile, să formeze un sistem necontradictoriu. După cum se vede, cercetătorul procedează cu totul diferit în procesul de elaborare a sistemului teoretic prin cele două metode distincte.

Din cauza specificului său, este riscantă organizarea de cercetări criminologice teoretice cu aplicarea metodei ipotetico-deductive, în lipsa unei soluții la problema ce necesită a fi studiată. Am putea să ne încumetăm să demarăm o cercetare criminologică teoretică prin metoda ipotetico-deductivă sub rezerva că soluția este susceptibilă de o testare facilă în fapt. De exemplu, avem de elaborat un remediu de diminuare a violenței în rândul elevilor dintr-un liceu sau de reducere a practicilor de corupție în rândul angajaților, beneficiind de tot sprijinul administrației în verificarea soluțiilor noastre criminologice în incinta instituției, bineînțeles, în situația în care nu utilizăm mijloacele cunoscute și testate, ci ne propunem să elaborăm altele noi, mai performante. În schimb, o asemenea cutezanță nu se justifică la organizarea de cercetări teoretice în vederea obținerii de cunoștințe criminologice fundamentale, fiind preferabilă totuși metoda abstract-constructivă.

Sub o formă bine organizată, metoda ipotetico-deductivă poate fi aplicată, cu mai mult succes, ca o prelungire a cercetării criminologice inițiate prin metoda abstract-constructivă. Cunoașterea științifică teoretică este o activitate rațională complexă în care rigoarea și creativitatea se regăsesc într-un curs mental versatil. Edificarea laborioasă și scrupuloasă a construcțiilor teoretice poate fi întreruptă subit de o iluminare pătrunzătoare spontană a minții care să ne ofere o idee gata gândită, la care am fi ajuns anevoios construind în continuare raționamente. De aceea, criminologul poate începe un studiu aplicând metoda abstract-constructivă, ca apoi să treacă la metoda ipotetico-deductivă, ajustând acțiunile investigative în funcție de schimbarea survenită instantaneu și, evident, neplanificat.

Putem conchide că desfășurarea cercetărilor criminologice teoretice prin metoda ipotetico-deductivă este declanșată de cercetătorul care dispune deja de o soluție la o problemă criminologică. Doar, cunoașterea științifică formează un proces neîntrerupt. Omul de știință nu realizează actul de cunoaștere mecanic, de la oră pînă la oră. Cunoștințele se acumulează permanent în memoria lui și sunt angrenate în procesele raționale. Savantul gîndește aproape permanent la un nivel inconștient, chiar și în timpul somnului. Personal, nu o dată ne-am trezit dimineață cu soluția gata pregătită, după o noapte în care visurile constau în raționamente involuntare și în prezentarea de idei, de soluții. Astfel de experiențe ne-au fost împărtășite și de alți cercetători. An de an rațiunea cercetătorului acționează neîncetat și la un moment furnizează soluția la o problemă, dospită de atîta timp în străfundurile nepătrunse ale gândirii. Abia acum, criminologul este în măsură să planifice și desfășoare o cercetare teoretică utilizînd metoda ipotetico-deductivă.

Redat sub o formă sintetizată și restrînsă, **procesul de cercetare criminologică teoretică poate fi reprezentat prin următoarele faze principale:** (1) formarea reprezentării obiectului de studiu, în temeiul cunoștințelor criminologice disponibile, studiate de cercetător; (2) descompunerea imaginii în elementele sale constitutive; (3) extragerea unor cunoștințe noi și relevante, din

perspectiva scopului cercetării criminologice teoretice inițiate; (4) construirea unei noi imagini a obiectului de studiu, utilizând atât cunoștințele existente în știință, cât și cele noi, obținute de cercetător în procesul de cercetare. Această derulare stadială a cercetării criminologice teoretice este generală, indiferent de metoda de cercetare utilizată: abstract-constructivă, ipotetico-deductivă sau axiomatică.

Cercetarea criminologică teoretică constituie, prin definiție, o activitate rațională. Iată de ce preocuparea serioasă de condiția și prestația mintală este imperativă pentru omul de știință. El trebuie să găsească neapărat modalitățile de amplificare cantitativă și calitativă a randamentului său științific. Deoarece la aspectul calitativ ne-am referit anterior, acum ne vom opri asupra celui cantitativ, a cărui impact asupra capacității calitative a cercetătorului este semnificativ, deși la fel de importantă este și capacitatea de travaliu, adică de concentrare îndelungată într-un ritm susținut. Cercetătorul, ca și orice altă persoană care desfășoară o activitate intelectuală, cunoaște foarte bine ce înseamnă să fii efectiv extenuat, chiar și după câteva ore de muncă asiduă. Starea de oboseală epuizantă se agravează în condițiile unei perioade îndelungate de muncă intensă. În consecință, randamentul omului de știință se diminuează într-o mare măsură, afectând puternic rezultatele lui științifice, atât sub aspect cantitativ, cât și calitativ. Spunem că cercetătorul pierde și sub aspect calitativ, pentru că activitatea științifică perseverentă, menținută la acest nivel de dinamism un răstimp îndelungat, creează intensitatea mintală necesară realizării unor salturi calitative în capacitatea sa de cunoaștere științifică.

Dar cum poate fi învinsă oboseala atât de firească, organică și aparent ineluctabilă?

Preocupările permanente, propria experiență și multiplele experimente înfăptuite pe propria persoană, ne-au condus la o serie de concluzii și remedii susceptibile a asigura maximizarea randamentului de muncă intelectuală a omului de știință. În ciuda tuturor aparențelor, creierul uman posedă aptitudinea biologică de a funcționa neîncetat în condițiile unei întrebuițări infernale. El poate funcționa la un randament maxim cu resurse energetice minime, insignifiante, ceea ce face posibil ca savantul să poată activa intelectual într-un ritm alert ziua întregă, cu mini pauze de relaxare activă, o perioadă nelimitată, cu excepția somnului de recuperare. Este uimitor, poate chiar incredibil, dar activitatea intelectuală, indiferent de intensitate, nu obosește cîtuși de puțin creierul uman, dimpotrivă el se simte cu atât mai bine, cu cât este solicitat mai mult, spre deosebire de activitatea fizică care într-adevăr obosește mușchii noștri. Nu există oboseală intelectuală! Activitatea rațională nu obosește deloc! Extenuantă pentru creier este numai memorizarea și încordarea, care substituie pe neobservate concentrarea cercetătorului, deoarece el nu știe cum să o recunoască, adică nu știe că apariția unor semne de istovire indică degenerarea concentrării în încordare și nu epuizarea resurselor energetice. În realitate, oboseala nu este mintală sau, mai exact zis, intelectuală, ci psihologică. Pur și simplu, cercetătorul își pierde interesul, ceea ce îl demotivează într-atît încît el resimte o epuizare intelectuală pregnantă. Sau poate că interesul a fost, de fapt, slab, iar acțiunile cercetătorului au fost determinate de o simplă impunere volitivă. Or, obositor pentru organism este, după cum observă

pătrunzător Schopenhauer, ceea ce este voluntar¹¹³. Acțiunea asupra noastră a unui interes viu ne face să muncim intelectual neostenit și neîncetat vreme îndelungată, fără să sesizăm barem cum se scurge timpul, avem impresia că el pur și simplu zboară. Se vede că interesul reprezintă acel element care asigură funcționarea optimă a creierului și ca urmare a rațiunii umane. Printr-o simplă forțare volitivă cercetătorul nu poate obține decât un randament minuscul în comparație cu puterea reală a creierului omenesc, cât de puternică n-ar fi voința individului.

Din experimentele noastră rezultă că vigoarea intelectuală nu se estompează nici din cauza îmbătrânirii biologice, fizice. Este o falsă impresie, în spatele căreia se ascunde oboseala psihologică. Cu trecerea anilor, se macină sentimentul rostului acțiunilor efectuate în mod obișnuit în timpul vieții, de unde se naște o silă față de tot și senzația că toate lucrurile cotidiene nu mai au nici o noimă. Lipsa unui scop este însă fatală omului, căci în absența aspirației spre un țel ființa umană se transformă într-o legumă, într-o ființă apatică și lehametită, care acționează din inerție în vederea unei simple subzistențe, stingându-se din viață în scurt timp. Puterea ei de viață și de acțiune, inclusiv de activitate intelectuală, rațională, este direct proporțională cu ardoarea interesului, generatorul unor aspirații înaripate. De precizat că interesul nu poate fi activat o dată pentru totdeauna, sub înrîurirea diverșilor factori (eșec, dezamăgire, lipsă de apreciere, presiune, sentimentul datoriei împlinite etc.) el se poate stinge; este nevoie ca omul să-l întrețină permanent prin conștientizarea unor rațiuni de a exista și de a face anumite lucruri, altfel zis a necesității de a acționa. De precizat că a conștientiza nu înseamnă a avea în minte un imperativ, putem vorbi despre o conștientizare efectivă numai după ce constatăm că impulsul mental s-a transformat în acțiuni concrete pline de vigoarea necesară realizării acelui interes. Totodată, pentru a-i conferi mai multă putere de percuție, se cere o concretizare a interesului prin intermediul determinării rezultatului concret la care trebuie să tindem.

În concluzie, dacă cercetătorul va învăța să-și mențină voluntar și facil interesul și, respectiv, sentimentul rostului, atunci el va putea să continue cercetările sale științifice la ora nouă seara cu același randament ca la ora nouă dimineață, fără nici o deosebire, nici una, poate chiar cu mai mult succes pentru că la acea oră va fi deja puternic conectat la activitatea sa științifică, indiferent de vârsta biologică a savantului. După cum spuneam, vorbim despre fapte verificate în repetate rânduri prin experimente vii, finalizate cu rezultate evidente, indubitabile pentru noi.

---

¹¹³ Arthur Schopenhauer, *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, Editura enciclopedică „Gheorghe Asachi”, Chișinău, 1994, p. 179.

VERIFICAREA REZULTATELOR CERCETĂRILOR CRIMINOLOGICE TEORETICE

Cunoștințele noastre despre realitate sunt incomplete, iar gradul de cunoaștere a universului poate fi cel mai bine înțeles în raport cu imensitatea lui. Această parțialitate a cunoștințelor face, implacabil, ca cunoașterea noastră întotdeauna să sufere de o anumită inexactitate, obținerea unor noi informații provocând o revizuire a cunoștințelor precedente și o ajustare sau chiar o reconfigurare a sistemului acestora. Ceea ce cunoaștem privitor la realitate poate fi nu numai imprecis, ci și fals, din aceeași cauză. Or falsitatea cunoștințelor determină, la rândul lor, incapacitatea științei de a-și îndeplini funcția de suport al acțiunilor sociale și umane.

Necesitatea de a spori precizia cunoașterii a condus știința la dezvoltarea unor metode de verificare a cunoștințelor, inclusiv a rezultatelor cercetărilor teoretice, valabile și pentru criminologie. Prin **verificarea rezultatelor cercetărilor teoretice criminologice** înțelegem confruntarea directă sau indirectă a cunoștințelor obținute cu realitatea, în vederea stabilirii gradului de corespundere.

Verificarea rezultatelor cercetărilor științifice nu constituie un act singular, ci un proces continuu, cunoștințele și cercetările noi oferind tot atâtea posibilități de verificare a cunoștințelor existente, inclusiv cele care nu vizează direct o anumită problemă sau un anumit aspect al realității.

Distingem două tipuri de verificare a cunoștințelor criminologice teoretice: (1) rațională și (2) empirică.

Verificarea rațională consistă în determinarea gradului de admisibilitate științifică a unor cunoștințe teoretico-criminologice prin raportarea acestora la cunoștințele pertinente, considerate drept adevărate, și la rigorile metodologiei teoretice. Deoarece nu presupune o confruntare directă cu realitatea, verificarea rațională este una indirectă. În cadrul verificării raționale veridicitatea cunoștințelor teoretice testate este determinată prin confruntarea lor cu o seamă de alte informații științifice, necontrazise de primele, prin a căror prismă ele sunt evaluate. Deși indirectă, este totuși și verificarea rațională o confruntare cu realitatea căci informația științifică, chiar dacă este sub forma unor cunoștințe teoretice, are la bază, în ultimă instanță, tot date. De asemenea, se cere a preciza că prin rigorile metodologice se au în vedere și normele logicii, care reprezintă procedee de cercetare științifică. Metoda verificării raționale are efect întrucât vastele cunoștințe criminologice nu pot fi asimilate în întregime de cercetător, chiar dacă s-ar distinge printr-o memorie ieșită din comun. Oamenii de știință stăpînesc, de regulă, numai unele fragmente din cunoștințele criminologice. Or,

este posibil ca anumite cunoștințe să prezinte relevanță pentru un studiu criminologic teoretic, fără ca autorul să le fi aflat. Dacă le-ar fi cunoscut, atunci poate că el ar fi ajuns la alte concluzii sau poate, viceversa, ele constituie o dovadă solidă a pertinentei constatărilor sale teoretice.

Verificarea empirică constă în confruntarea rezultatelor cercetărilor criminologice teoretice cu realitatea, în vederea stabilirii gradului de corespundere efectivă a cunoștințelor noi fenomenelor la care se referă. De aici reiese că verificarea empirică este, prin definiție, una directă, dat fiind faptul că raportează cunoștințele teoretice nemijlocit la realitate, mai exact spus la fenomenele caracterizate. De precizat, din capul locului, că verificarea empirică nu trebuie să fie identificată cu cercetarea empirică, după cum vom arăta în continuare.

În comparație cu verificarea empirică, verificarea rațională se evidențiază prin faptul că este mult mai complexă, deoarece poate raporta cunoștințele noi la multe altele existente, este mai economicoasă, căci necesită mai puține resurse tehnice, materiale și financiare, precum și este înfăptuită de un număr mai mare de cercetători independenți. Verificarea empirică se impune în principal prin puterea ei de raportare a cunoștințelor teoretice noi la realitate.

Verificarea rațională este realizabilă pe trei căi: (1) verificare corelativă, (2) verificare factologică și (3) verificare logică.

Verificarea corelativă. – La temelia verificării corelative a rezultatelor cercetării criminologice teoretice stă principiul conexiunii universale, potrivit căruia toate obiectele din univers sunt indisolubil legate între ele, prin numeroase conexiuni. Așa cum fenomenele din lumea reală se află în multiple legături, tot astfel și cunoștințele noastre, ce reprezintă o imagine a lor, sunt intercorelate, formînd un sistem mai mult sau mai puțin coerent și ordonat. Ceea ce înseamnă că corectitudinea unor cunoștințe presupune, pe de o parte, și determină, pe de altă parte, veracitatea altor cunoștințe.

Grosso modo vorbind, o informație este legată de toate celelalte cunoștințe, fapt ce face susceptibilă verificarea unei informații prin raportarea la oricare altă informație, dar numai din punct de vedere teoretic, căci parcurgerea practică a acestei căi de cunoaștere este extrem de dificilă, chiar imposibilă din cauza lacunelor din sistemul nostru de cunoștințe criminologice sau, în general, științifice. De aceea, cercetătorii se limitează, pe bună dreptate, la confruntarea cunoștințelor tangente, de maximă relevanță.

Prin urmare, verificarea corelativă are loc prin punerea în relație a cunoștințelor teoretice noi cu cele existente în criminologie cu scopul de a stabili corectitudinea primelor judecînd după conformitatea cu cele din urmă, considerate adevărate, după următorul procedeu: Teza N (cunoștință teoretică *nouă*) este confruntată cu Teza A (cunoștință *actuală* considerată veridică), în cazul în care există o corespundere între ele, Teza N este considerată și ea drept veridică sau, altfel spus, admisibilă din punct de vedere științific. Dintre cunoștințele actuale, sunt considerate adevărate acele cunoștințe criminologice care nu au fost infirmate de fapte sau argumente teoretice ireproșabile, adică afirmații al căror adevăr este atît de evident, încît nu necesită o testare empirică suplimentară. Bineînțeles că este vorba despre o chestiune relativă, deoarece cercetătorul, în mod obiectiv, nu este în

stare să asimileze barem toate cunoștințele criminologice, ne mai vorbind de cele din alte domenii științifice, nu poate fi la curent cu toate descoperirile recente ale criminologiei și științei mondiale și, apoi, el ar putea, pur și simplu, să nu accepte, din punct de vedere subiectiv – al convingerilor sale științifice – o serie de cunoștințe, criminologice sau din alte ramuri ale științei.

Confruntarea poate fi atât simplă, cât și complexă. Dacă propoziția supusă verificării este raportată la o singură propoziție prin care dorim să o verificăm, atunci efectuăm o confruntare simplă, elementară. Dacă însă propoziția de verificat este pusă simultan în relații cu un set de propoziții ce formează un tot unitar prin al cărui intermediu intenționăm să o verificăm, atunci întreprindem o confruntare complexă.

Într-adevăr, s-ar putea totuși să se constate o contradicție, interpretabilă în favoarea cunoștințelor noi, dar acesta este doar un caz particular, compensat prin confruntarea cunoștințelor noi cu o pluralitate de cunoștințe actuale. În mod firesc, potrivit aceluiași principiu al conexiunii universale sau regulii de organizare sistemică a cunoștințelor științifice, adică reflecția lui metodologică, cunoștințele noi provoacă o modificare automată a unui set de cunoștințe actuale tangente, fapt care impune exigența de a raporta cunoștințele noi numai la cunoștințele neatinse de noua teorie criminologică. Pericolul unei contradicții totale sau la scară largă între cunoștințele supuse verificării și cele cu ajutorul cărora se face verificarea este, în realitate, iluzoriu în cazul cunoștințelor criminologice teoretice, din simplul motiv că cunoștințele teoretice sunt obținute din cunoștințele preexistente și deci nu pot fi, prin definiție, totalmente divergente.

Respingerea verificării corelative pe motivul că cunoștințele actuale sunt relative și criticabile, nu este validă din mai multe considerente: (a) dacă omul de știință nu se poate baza pe cunoștințele științifice, atunci cum ar putea el pretinde de la ceilalți să le ia în considerație; (b) există cunoștințe exacte (incomplete, dar exacte), dovadă fiind manevrarea navelor cosmice cu precizie milimetrică, ca și a multor altor aparate de o precizie mult mai fină, capacitatea medicinei de a trata complet multiple boli, posibilitatea de a reda fidel, datorită aparatului de fotografiat conceput de om în temeiul cunoștințelor acumulate despre realitate, imaginea unui obiect real pe hârtie sau pe ecran etc.; (c) respingerea verificării corelative sau raționale, în general, echivalează cu respingerea cunoașterii teoretice, în genere; (d) limitarea la teste empirice singulare sau la verificarea factologică nu asigură o infailibilitate absolută, pentru că și faptele nu constituie adevăruri bătute în cuie o dată ce ele trec, inexorabil, prin simțurile și rațiunea omului.

Scepticismul privind capacitatea științei de a cunoaște adevărul este, în principal, alimentat de confuzia între falsitate și parțialitate, privită fie ca cunoaștere inexactă, în linii mari, fie ca cunoaștere incompletă. „Teoriile, remarca Poincaré, ni se par fragile, și istoria științei ne dovedește că ele sunt efemere; ele nu mor totuși în întregime, din fiecare rămânând câte ceva. Tocmai acest ceva trebuie să căutăm să-l clarificăm, pentru că aici, și numai aici se află veritabila realitate”¹¹⁴. A cunoaște incomplet nu înseamnă deloc a fi în afara adevărului, ci a-l

---

¹¹⁴ Henri Poincaré, *Știință și ipoteză*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 25.

cunoaște doar sub unele aspecte, în timp ce altele rămân deocamdată necunoscute, ceea ce nu exclude nicidecum corectitudinea cunoștințelor și aplicabilitatea lor practică. În plus, și cunoștințele inexacte sunt practicabile, sub rezerva că ele nu asigură o siguranță covârșitoare. Astfel, putem aprecia că, în ciuda multor cunoștințe false sau inexacte, știința dispune și de o seamă de cunoștințe exacte, chiar dacă ele sunt incomplete.

De remarcat contribuția criminologului-profesor la verificarea corelativă a rezultatelor cercetărilor criminologice, inclusiv teoretice. Cadrul didactic modelează, în virtutea misiunii sale de a explica cât mai bine materia științifică celor instruiți, în felurite chipuri cunoștințele teoretice, imaginându-le sub diferite aspecte. Mai mult decât atât, facilitarea înțelegerii și coerența formării profesionale solicită o corelare diversificată a cunoștințelor predate. În acest fel criminologul-profesor realizează involuntar o verificare a cunoștințelor criminologice, inclusiv a celor teoretice.

O asemenea verificare a cunoștințelor teoretice noi prin prisma cunoștințelor existente este justificată, de asemenea, de faptul că acestea din urmă, ca și primele de altfel, se întemeiază, în ultimă instanță, tot pe date ale realității și au rezistat la selecția permanentă la care sunt supuse ca urmare a altor și altor cercetări criminologice aducătoare de noi fapte de natură a le confirma direct sau indirect.

Verificarea factologică. – De această dată rezultatele cercetărilor criminologice teoretice sunt puse în relație cu faptele absolute. Astfel, spre deosebire de verificarea corelativă care nu operează direct cu fapte, ci cu propoziții formulate în temeiul acestora, verificarea factologică raportează cunoștințele teoretice direct la fapte, pe care le-am numit absolute, adică neinterpretabile. Vom apela, ca de obicei, la un exemplu simplu și evident: faptul că nivelul criminalității variază continuu este absolut și poate fi utilizat ca punct de reper în sine, în timp ce nivelul criminalității în sine este irelevant, deoarece este influențat de numeroși factori variabili, cum ar fi mărimea populației, fidelitatea reflectării în statisticile oficiale a crimelor săvârșite, amploarea proceselor de migrațiune sau oportunitatea incriminării faptelor antisociale cu putere distructivă sporită¹¹⁵.

În cazul în care ne servim concomitent de date și de interpretările lor înfăptuim deja o verificare corelativă, pentru că nu sunt utilizate fapte propriu-zise, ci cunoștințe teoretice (interpretările constituie cunoștințe teoretice, formulate, corect sau eronat, pe baza unor fapte).

Nu toate faptele au însă punct de incidență cu cunoștințele teoretice supuse verificării, fiind necesară o selectare prudentă a lor.

Prin urmare, verificarea factologică constă în evaluarea corectitudinii cunoștințelor criminologice teoretice prin prisma datelor (materialului empiric) existente, din care motiv ea diferă de verificarea prin efectuarea de cercetări

---

¹¹⁵ Astfel, traficul de ființe umane a fost incriminat abia în anul 1997, ca urmare a antrenării în acest proces a reprezentanților organizațiilor internaționale și a specialiștilor americani, în timp ce fenomenul apăruse cu câțiva ani înainte și căpătase deja proporții. Vezi în acest sens articolul lui Gheorghe Botnaru, *Traficul de ființe umane în Republica Moldova: aspecte privind apariția, evoluția reglementare penală și practica judiciară în domeniu*, Revista de criminologie, drept penal și criminologie, nr. 2/2006.

empirice orientată spre culegerea de noi fapte relevante pentru verificarea rezultatelor teoretico-criminologice.

Verificarea logică. – Spre deosebire de verificarea corelativă de natură externă, verificarea logică are un caracter intern, în sensul că examinează teoria criminologică în sine, ca sistem de propoziții logic formulate și organizate, făcând abstracție de cunoștințele din afara construcției teoretice.

Rezultatele cercetărilor criminologice teoretice sunt verificate logic sub trei aspecte principale: (1) calea pe care s-a ajuns la soluție, (2) sistemul teoretic și (3) sistemul de argumentare.

Parcursul logic a traseului de concepere a teoriei criminologice supusă verificării este uneori destul de anevoioasă, datorită, în primul rând, elementului creativ în cunoașterea științifică. Caracterul obscur al creativității face ca calea de obținere a soluției să nu se regăsească de fiecare dată explicit într-o teorie criminologică. Verificatorul va trebui să penetreze adâncimile nedesluite de la suprafață ale teoriei, folosindu-se de niște frânturi de idei. Așa frânțe cum sunt, ideile din care se compune o construcție teoretică conțin sub formă implicită întreaga concepție, inclusiv firul zămislirii ei, pasibilă a fi reconstituită. Tocmai de aceea deseori cercetătorii ajung să explice mai bine natura teoriilor decât autorii înșiși.

Mare atenție însă la natura deficiențelor învederate prin procedeele logice. Examinarea logică a unei teorii criminologice scoate, de regulă, la iveală mai multe sau mai puține slăbiciuni privitoare la calea de obținere a soluției, coerența logică a sistemului teoretic și consistența argumentelor invocate de autor. Deficiențele logice nu decretează falsitatea teoriei, ele ar putea să denote numai prezența unor curențe de construcție, ce nu viciază irevocabil fondul teoriei criminologice. Este posibil chiar ca tezele fundamentale ale unei teorii criminologice să fie adevărate, iar restul construcției teoretice să se dovedească a fi eronată. Asemenea situații constituie consecința aplicării metodei ipotetico-deductive, bazată pe creativitate în ceea ce privește obținerea soluției și pe logică în ceea ce privește obținerea tezelor derivate.

Efectuarea verificării empirice este posibilă printr-o: (1) cercetare empirică, (2) prognoză criminologică și (3) activitate practică anticrimă.

Verificarea prin cercetare empirică. – Pentru a putea raporta direct rezultatele cercetărilor criminologice teoretice la realitate pot fi efectuate cercetări menite a testa empiric anume aceste cunoștințe teoretice.

Cercetarea criminologică empirică de verificare a rezultatelor teoretice constituie o activitate științifică distinctă care succede, de regulă, studiului criminologic teoretic, din cauză că la inițierea unei cercetări criminologice teoretice nu dispunem de o imagine a rezultatului la care vom ajunge și, deci, nu putem proiecta modalitatea de testare empirică a acestuia. Excepție face studiul teoretic bazat pe metoda ipotetico-deductivă, în care avem, de la început, o ipoteză clară, în cazul în care verificarea empirică va fi limitată la testarea exclusivă a propoziției capitale, ignorând alte propoziții deduse din ea prin studiul teoretic propriu-zis.

Tezele teoretice joacă rolul de ipoteze pentru cercetarea empirică inițiată cu scopul de a le verifica. Ea poate viza testarea enunțurilor fundamentale sau a unor enunțuri secundare, dar care suscită interesul cercetătorului, din varii considerente. Oricum, conceperea modalităților pertinente de testare empirică a cunoștințelor teoretice formează o activitate teoretică spinoasă și de durată presupunând o înțelegere profundă a ideilor supuse verificării și modului de sesizare, directă sau indirectă, a lor prin intermediul manifestărilor materiale.

Totuși, nu în toate situațiile este posibilă testarea empirică a cunoștințelor teoretice. Ne lovim de asemenea dificultăți îndeosebi la verificarea teoriilor criminologice generale. Întrucât capacitățile metodelor empirice sunt mărginite în detectarea materială a unor aspecte ale realității, s-ar putea ca cunoștințele existente la un moment dat să nu permită surprinderea unor modalități de verificare empirică a anumitor produse teoretice.

Dacă verificarea rațională ne scutește de cheltuieli suplimentare, atunci cercetarea empirică ne ferește de eșecuri practice usturătoare, deși nici ea nu este infailibilă, după cum o demonstrează istoria criminologiei¹¹⁶.

Verificarea prin prognoză criminologică. – Acest tip de verificare presupune formularea de prognoze privitoare la fenomenele criminale în temeiul constatărilor cercetării teoretice supuse verificării și urmărirea evoluției reale a fenomenelor vizate. Dacă există o corespundere între enunțul predictiv al prognozei și manifestarea efectivă a fenomenului criminal avut în vedere, atunci putem admite corectitudinea prognozei și, respectiv, valabilitatea rezultatelor cercetării criminologice teoretice supuse verificării, confirmarea repetată a prognozelor formulate în temeiul acestor cunoștințe teoretice constituind o probă solidă a veridicității lor.

În această ordine de idei, vom sublinia că prognoza criminologică nu reprezintă o metodă de cunoaștere propriu-zisă, ci una de verificare a cunoștințelor. Desigur, testarea, indiferent că este empirică sau rațională, ne poate furniza o seamă de informații cu caracter de negație: „Nu are loc”, „Nu depinde de acești factori”, „Nu se produce în această situație” etc. Am spus cu caracter de negație, pentru că cele afirmative nu aduc nimic nou cunoașterii, pur și simplu îi conferă mai multă certitudine, temeinicie. Prognoza este elaborată totdeauna în baza unor cunoștințe preexistente. Ea nu adaugă nimic acestora, nu elaborează cunoștințe noi. Ceea ce facem prin prognoză este să reformulăm cunoștințele existente sub o formă prospectivă și să le conferim astfel aplicabilitate imediată. Inovația subzistă numai la selectarea și combinarea factorilor criminogeni, prin a căror prismă va fi calculată evoluția sau manifestarea fenomenelor criminale, în cazul în care asemenea operațiuni se regăsesc în conceperea prognozei. Doar în acest caz se poate vorbi despre o capacitate cognitivă a prognozei criminologice.

Pe lângă funcția de testare a cunoștințelor, prognoza criminologică mai joacă rolul de instrument practic de asigurare informațională a acțiunilor de proiectare a activității practice anticrimă. Eventual ea ar mai putea servi la planificarea

---

¹¹⁶ De exemplu, cercetările empirice antropometrice, s-ar părea atât de pedante, realizate de Cesare Lombroso și alți criminologi sau experimentele de lobotomie efectuate pe criminali și soldate cu rezultate dezastruoase.

cercetărilor criminologice, în sensul canalizării resurselor spre studierea acelor manifestări criminale, a căror intensificare a fost prognozată.

Admiterea rezultatelor prognozei trebuie să fie condiționată de o examinare atentă a respectării regulilor metodologice de realizare a prognozelor, susceptibile de erori în condițiile în care izolarea factorială este extrem de dificilă în mediul social. Se vor lua, în special, măsuri de asigurare că condițiile sociale nu au suportat între timp transformări semnificative și sunt comparabile cu cele presupuse de prognoză.

De reținut capacitatea limitată de verificare a prognozei criminologice, mai exact ea este aplicabilă numai la cunoștințele teoretice privitoare la cauzarea și condiționarea fenomenelor criminale. Rațiunea și posibilitatea prognozelor se bazează pe principiul universal al determinismului de funcționare a realității, inclusiv a fenomenelor criminale. Celelalte aspecte ale fenomenelor criminale nu cad sub incidența puterii de previziune, de anticipare. Prin urmare, prin intermediul prognozei criminologice putem verifica exclusiv cunoștințele teoretice despre factorii determinanți ai criminalității, ai unor forme particulare de manifestare a ei sau ai comportamentului criminal individual.

Verificarea prin practică anticrimă. – Cea mai sigură metodă de testare a cunoștințelor criminologice teoretice o reprezintă practica anticrimă. Puse în aplicare în activitatea de prevenire și contracarare a criminalității cunoștințele criminologice își dau în vileag atât punctele forte, cât și cele slabe. Practica anticrimă are statutul de ultim evaluator al rezultatelor cercetărilor teoretico-criminologice, am spune chiar că ea este evaluatorul suprem, sub rezerva că impedimentele de ordin tehnic în urmărirea legăturii dintre anumite cunoștințe și efectul lor practic exclud și în această privință absolutizarea. Să ne amintim, de asemenea, că cunoașterea criminologică are menirea de a potența tocmai activitatea practică anticrimă.

Pentru criminologie, ca și pentru alte științe sociale, practica evoluează pe post de experiment, deoarece societatea formează cel mai bun „laborator criminologic”. Unele experimente pot fi, într-adevăr, efectuate și în condiții de laborator, simulând diverse situații, în timp ce o seamă de cunoștințe privitoare la aspecte sociale ale fenomenelor criminale nu pot fi testate în condiții de laborator¹¹⁷, întrucât se manifestă numai în masă și, respectiv, în grupuri sociale mari. De exemplu, mijloacele de control criminologic aplicabile în cadrul unui grup răstrâns devin neputincioase în raport cu grupurile sociale mari.

Cunoștințele criminologice teoretice cu caracter aplicativ sunt susceptibile de o implementare directă în activitatea practică anticrimă, în schimb cunoștințele teoretice fundamentale nu se pretează la o utilizare imediată în prevenirea și contracararea criminalității, verificarea acestora va fi posibilă abia după ce în temeiul lor vor fi elaborate cunoștințe aplicative.

---

¹¹⁷ De altfel, metoda experimentului cunoaște o aplicabilitate redusă și în alte științe, nesociale, cum ar fi astronomia sau geologia, „cercetătorul trebuind să se bizuie pe observațiile sale fără a avea posibilitatea de a modifica condițiile obiectelor pe care le cercetează”, după cum observă G. Thomson în lucrarea sa *Inspirație și descoperire*, Editura enciclopedică română, București, 1973, p. 20-21.

O problemă ce ține de verificarea prin practica anticrimă constă în aplicarea parțială sau distorsionată a cunoștințelor criminologice teoretice în activitatea de control criminologic asupra criminalității. Asemenea denaturări sau ciuntiri a cunoștințelor criminologice teoretice în procesul de implementare a lor poate servi drept temei pentru invalidarea testului în sine. De aceea, atunci când cunoștințele teoretico-criminologice vor fi apreciate prin prisma eficacității lor practice, evaluatorul va trebui să se asigure că nu există deformări ale conținutului acestor cunoștințe sau că eventualele schimonosiri sunt ne semnificative.

Prin urmare, putem face distincție între (1) verificare științifică și (2) verificare practică a rezultatelor cercetărilor criminologice teoretice. Această clasificare are meritul de a scoate în evidență încă o modalitate de interacțiune între cercetarea și practica criminologică, mutual avantajoasă.

Revenind la fondul problemei în discuție vom afirma că, potrivit raționamentelor noastre, testarea științifică a cunoștințelor criminologice teoretice nu este indispensabilă, din cel puțin trei rațiuni pe care le vom prezenta în continuare.

În primul rând, verificarea rezultatelor cercetărilor criminologice teoretice este superfluă în situațiile în care raționamentele au în caracter evident și nu suscită, în consecință, nici un dubiu. Iată un exemplu pe cât de elementar pe atât de convingător: întrucât interesul constituie mobilul fundamental al comportamentului uman, comportamentul criminal este determinat esențialmente și el de interes, căci și el face parte din comportamentul uman. Raționamentul prezentat a presupus respectarea principiului unității părții și a întregului, a cărui caracter general face peremptorie însăși judecata. Un alt exemplu elocvent, la care vom apela în demonstrația noastră, este următorul: o dată ce toate fenomenele lumii sunt supuse determinării, liberul arbitru sau libertatea de voință sunt imposibile. După cum se vede, raționamentul este acum dirigit de principiul noncontradicției¹¹⁸, imperativ pentru orice construcție logică. În ambele cazuri invocate, noi putem supune criticilor și revizuirii enunțul de plecare, nicidecum însă enunțul de concluzie, deoarece cel din urmă reiese irefutabil din primul. Așadar, verificarea rezultatelor cercetărilor teoretico-criminologice este de prisos în cazul în care ele constituie produsul unor raționamente evidente, bazate pe afirmații științifice valide.

În al doilea rând, cercetările criminologice teoretice ar putea să plece tocmai de la date. Bunăoară, interpretarea unor fapte cu relevanță criminologică reprezintă, prin excelență, o activitate teoretică care utilizează nemijlocit un material empiric, colectat de alți criminologi, dar insuficient tratat din punct de vedere teoretic. Analizând teoriile criminologice, și reputații criminologi americani Sutherland și Cressey au remarcat că multe teorii nu fac decât să valorifice niște fapte deja cunoscute. Astfel, Durkheim nu a inventat (autorii citați au în vedere, probabil, metoda ipotetico-deductivă) o teorie a suicidului, din care să derive ipoteze, ca apoi să colecteze date în vederea determinării dacă ipotezele sunt

---

¹¹⁸ Apropo, denumirea acestui principiu corespunde mai degrabă necesităților operaționale ale logicii, decât reflectă logica realității.

corecte sau nu. El a încercat să dea sens unor fapte cunoscute privitoare la rata sinuciderilor¹¹⁹.

În al treilea rând, o serie de cunoștințe criminologice de ordin teoretic nu au cum, pur și simplu, să fie testate cu ajutorul mijloacelor accesibile științei, singura cale de verificare fiind aplicarea lor directă în activitatea practică anticrimă. Exemplul perfect care demonstrează acest adevăr îl reprezintă măsurile de control criminologic asupra criminalității, teoretice prin definiție, a căror verificare empirică sau chiar rațională este imposibilă în mod obiectiv, cu excepția celor concepute a acționa asupra individului izolat sau grupurilor reduse numeric, măsuri testabile în condiții de laborator. Rezultatele cercetării criminologice teoretice care se încadrează în această categorie de cunoștințe vor trebui să aștepte clipa în care vor fi implementate, demonstrându-și astfel virtuțile și slăbiciunile.

În situația în care se impune totuși o verificare, în special empirică, a cunoștințelor teoretice noi, apare o altă problemă metodologică: în sarcina cui cade această activitate științifică particulară? Există două alternative: (a) fiecare cercetător este obligat să-și testeze empiric rezultatele teoretice și (b) obligația de a testa empiric cunoștințele teoretice revine științei. Pledăm pentru a încumba datoria de testare empirică a rezultatelor cercetărilor teoretice științei în ansamblu, verificarea individuală rămânând la latitudinea cercetătorului, punct de vedere pe care vom încerca să îl argumentăm. Precizăm că terțul este exclus, o eventuală îmbinare a celor două exigențe va însemna, de fapt, domnia celei de a doua reguli.

Cercetarea criminologică teoretică constituie o activitate științifică de cunoaștere a realității, sub aspectul fenomenelor criminale sau a activității criminologice, de sine stătătoare. Realizarea ei presupune parcurgerea și finalizarea întregului ciclu de obținere a cunoștințelor criminologice noi propriu unei cercetări științifice. Dacă verificarea logico-rațională a sistemului teoretic elaborat este integrabilă și chiar necesară în procesul efectuării cercetării teoretico-criminologice, atunci verificarea empirică nu-și găsește aici locul, ea necesitând conceperea și desfășurarea unei cercetări de sine stătătoare, de această dată cu caracter empiric. Este imposibil însă a concepe o cercetare empirică fără a cunoaște ceea ce urmează a fi supus testării. Or, cunoștințele teoretice noi vor fi obținute abia la capătul cercetării criminologice teoretice, punând, în mod evident, cercetătorul în incapacitatea de a proiecta o investigație de testare empirică a lor *ante factum*. Numai pe baza cunoștințelor teoretice noi pot fi elaborate ipotezele, apoi, plecând de la niște ipoteze concrete, cercetătorul este în stare să determine cele mai potrivite metode empirice și căile particulare de utilizare a lor în vederea testării ipotezelor, în continuare el va căpăta putința de a preconiza acțiunile de cercetare, ca în final să poată vedea care sunt resursele tehnico-materiale necesare înfăptuirii unei asemenea cercetări. După cum vedem, cercetarea științifică reprezintă un proces în care veriga următoare este determinată de cea precedentă. Întrucât metoda abstract-constructivă este folosită la scară largă în cercetarea criminologică teoretică, scenariul creionat contează în cea mai mare măsură. Prin

---

¹¹⁹ Edwin H. Sutherland și Donald R. Cressey, *Criminology*, 9th edition, J.B. Lippincott Company, Philadelphia/New York/Toronto, 1974, p. 89.

urmare, cercetătorul nu poate încadra verificarea empirică în planul de cercetare teoretică, el trebuind să planifice și să realizeze o altă cercetare, de sine stătătoare. Să nu uităm, de asemenea, că criminologul-cercetător desfășoară o activitate planificată la a cărei încheiere este obligat să prezinte deja niște rezultate.

Exigența ca cercetătorul să-și testeze empiric, în mod obligatoriu, rezultatele cercetării criminologice teoretice efectuate sau preconizate se zdrobește irezistibil de impedimentul financiar. O cercetare empirică riguroasă și relevantă este legată, de cele mai dese ori, de cheltuieli financiare, uneori de proporții considerabile, ceea ce se poate dovedi a fi un obstacol de ne trecut pentru cercetător. Frecvent cercetătorul se încumetă să se antreneze în cercetări criminologice teoretice din motivul că realizarea lor este posibilă cu cheltuieli suportabile, în timp ce verificarea lor empirică ar putea, în realitate, să depășească puțința cercetătorului. Se justifică oare respingerea unor cunoștințe criminologice teoretice, sub pretextul că ele nu au fost testate empiric, deși un alt criminolog sau o altă unitate de cercetare criminologică poate că dispune de resursele necesare și manifestă interesul științific de a le supune unei asemenea verificări. Prezența unor cunoștințe, fie ele și teoretice, nu dăunează criminologiei, dar cu siguranță o îmbogățește. Negarea factorului material în activitatea de cercetare criminologică trădează o lipsă vădită de pragmatism elementar și o impunere nechibzuită de norme științifice a căror respectare va fi iluzorie, de fațadă. În acest context, vom observa că în multe dintre lucrările științifice autohtone sunt înserate pur formal date, ele avînd o neînsemnată relevanță în raport cu fondul problemelor abordate.

Să presupunem totuși că cercetătorul dispune de suportul financiar necesar și că economia activității de cercetare permite realizarea unei verificări empirice a rezultatelor sale teoretice, și în acest caz o altă dificultate ar putea să se opună intenției criminologului: posibilitatea efectivă de a testa, în acel moment, cunoștințele obținute cu metode teoretice printr-o simplă cercetare empirică. Dificultățile sporesc pe măsura generalității teoriei. De exemplu, criminologul american Donald R. Cressey susținea că afirmația privind procesul de asociere diferențiată nu este suficient de precisă pentru a stimula testări empirice riguroase, pe care o considera drept un defect al teoriei mentorului său, din care motiv ea nu a fost nici probată, nici infirmată¹²⁰. De fapt, nici nu putea fi altfel. Orice teorie criminologică generală este atît de complexă încît nu poate fi redusă la o propoziție ce ar putea fi direct testată empiric. Crima, în calitate de comportament uman, este cel mai complex fenomen luat în vizor de știință. Nici nu este deci de mirare că științele specializate în studiul comportamentului uman, inclusiv criminologia, au înregistrat rezultate aparent modeste în comparație cu celelalte discipline științifice. Toate formele de materie se regăsesc în construcția comportamentului uman: fizică, chimică, biologică, psihică, informațională, socială etc. A descifra un asemenea sistem complex este o misiune extrem de dificilă. Testarea empirică a unei teorii criminologice generale presupune formularea unui sistem complex de multiple ipoteze particulare, a căror verificare este imposibilă printr-o singură cercetare empirică sau prin eforturile unui cercetător solitar, această sarcină nu

---

¹²⁰ Edwin H. Sutherland și Donald R. Cressey, *op. cit.*, p. 90.

poate fi îndeplinită nici măcar prin câteva cercetări, ci necesită un număr mare de cercetări empirice particulare.

Mai mult decât atât, ar putea ca, o dată descompusă în multiple afirmații particulare, să se constate că cunoștințele actuale sau posibilitățile instrumentale nu sunt, în genere, suficiente pentru o asemenea testare¹²¹. Este judicios să admitem, în atare condiții, supoziția că cunoștințele obținute de disciplinele științifice tangente (biologia, psihologia, sociologia etc.) nici nu permit criminologiei să-și ducă la bun sfârșit sarcina. La această concluzie am ajuns prin proprie experiență atunci când ne-am lovit de dificultăți, încercând, în cadrul unor cercetări pe care le efectuam, să testăm empiric afirmațiile noastre construite în mod teoretic. Oponenții punctului nostru de vedere ar putea să se convingă lesne de justetea constatării făcute, analizând critic propriile investigații „empirice”. Vom apela totuși la un caz, examinat de Poincaré, care confirmă faptic afirmația noastră. Iată exemplul avut în vedere: „În acea epocă o asemenea concepție nu era decât o ipoteză îndrăzneată, care nu se putea sprijini pe nici o experiență. După douăzeci de ani, ideile lui Maxwell au primit confirmarea experienței”¹²². Ar însemna oare aceasta că o teorie trebuie să fie redusă numai la cunoștințele existente sau la elemente ce pot fi testate empiric la momentul dat? Nu, căci o teorie nu trebuie să constituie neapărat numai o sinteză a cunoștințelor existente, ci să și producă probleme științifice pe care să caute să le soluționeze cercetările ulterioare. Este de adăugat că asemenea complicații se pot ivi și la testarea empirică a unor cunoștințe criminologice teoretice de o generalitate redusă. Dacă cunoașterea teoretică ar fi limitată strict la cunoștințe testabile empiric în momentul actual, atunci știința și-ar stopa considerabil ritmul de dezvoltare.

În contextul celor menționate, vom preciza însemnătatea capacității, poate inegalabile, de problematizare specifică cunoștințelor teoretice. Or, din punct de vedere metodologic contează în mare măsură stimularea gândirii criminologice, altfel spus încurajarea cercetărilor soldate cu problematizări fecunde. Utilitatea abordărilor teoretice nu trebuie să fie redusă la exactitatea rezultatelor sale, ci și judecată în funcție de puterea de a ridica probleme criminologice sau de a stimula gândirea critică. Unele cunoștințe teoretice ar putea fi, într-adevăr, false, dar în același timp să provoace o adevărată efervescență de idei. După părerea noastră, bazată pe propria experiență, cele mai multe perspective în cunoașterea științifică se deschid anume din inconsistența, inexactitățile sau erorile cunoștințelor criminologice actuale, sesizate de cercetător, adevărurile fiind cu mult mai puțin susceptibile a trezi perspicacitatea omului de știință. Cu ajutorul adevărilor

---

¹²¹ Știința a înregistrat destule asemenea cazuri. Vezi, de exemplu, descoperirile lui Planck, Kirchhoff, Prout și Maxwell evocate de George Thomson în lucrarea *Inspirație și descoperire*, Editura enciclopedică română, București, 1973, p. 176-179, 60-64 și 34-38, sau cea a lui Aristarh care a anticipat, prin studiu teoretic, cu optsprezece secole (!) heliocentrismul lui Copernic (1543), confirmat ulterior de Galilei (1643), evocată de Thomas S. Kuhn în lucrarea sa antologică *Structura revoluțiilor științifice*, Editura „Humanitas”, București, 1999, p. 144. Dar, ele au continuat să stimuleze și orienteze cunoașterea științifică, care a tot încercat s-o verifice și teoretic, și empiric. Și apoi, cine știe când ele ar fi fost descoperite pe cale empirică și deci cât timp și câte posibilități științifice ar fi fost irosite dacă nu ar fi fost elaborate mai întâi prin metode teoretice.

¹²² Henri Poincaré, *Știință și ipoteză*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 226.

savantul poate rezolva probleme, dar surprinderea lor se datorează în mare parte confruntării diferitor afirmații (adevăruri) între ele, iar discrepanțele (falsuri, inexactități sau lacune) reliefate sunt generatoare de problematizări și deci de lansarea unor noi piste în cercetarea criminologică.

În virtutea specificului cunoașterii științifice, orice cercetător operează atât cu metode empirice, cât și cu metode teoretice de cercetare criminologică. Iscușința de a aplica metodele științifice diferă totuși, uneori considerabil, de la un cercetător la altul. Unii excelează în utilizarea metodelor teoretice de cunoaștere, în timp ce alții se descurcă mai mult cu cele empirice. Metodele empirice sunt accesibile unui număr extins de persoane. Dimpotrivă, puțini sunt acei care izbutesc să stăpânească la un nivel înalt metodele teoretice de cunoaștere. Cineva ar putea să ne atragă atenția asupra faptului că o cercetare empirică pătrunzătoare nu este la îndemâna tuturor cercetătorilor și are dreptate, doar că capacitatea de a găsi cele mai semnificative aspecte ale realității perceptibile este de natură rațională și ține preponderent de componenta teoretică a investigației empirice. În aceste condiții, nu este oare rațional să orientăm activitatea cercetătorilor care excelează în aplicarea metodelor teoretice spre cercetările criminologice teoretice, lăsând testarea empirică a rezultatelor acestor studii în seama celor care fac, în fond, față rigorilor investigațiilor empirice? De ce să irosim resursele limitate ale primilor, în cazul în care ne putem atinge scopul prin activitatea ultimilor? Este incorect, în opinia noastră, a reduce cercetarea științifică la activitatea unui cercetător izolat, cum a fost ea înainte. Cercetarea științifică reprezintă actualmente o activitate socială, actul de cunoaștere formînd opera comună a oamenilor de știință grație activității în cadrul unui sistem științific organizat la nivel social. Așa cum în economie s-a trecut de la producția familială, în care fiecare familie își producea întregul necesar de existență, la producția socială, în care rolurile economice ale indivizilor sunt divizate, tot astfel cercetarea științifică trebuie să pună în aplicare metode de organizare colectivă a activității de cunoaștere, pentru a obține mai multă eficiență prin specializare și completare mutuală. De exemplul, de ce n-ar fi utilă și acceptată oare activitatea unui cercetător care nu dezvoltă teorii, nu înaintează ipoteze, nu propune interpretări ale faptelor, ci pur și simplu verifică prin metode empirice teoriile, ipotezele și interpretările vehiculate de alți cercetători? Nu merită oare considerațiunea noastră lucrările unui cercetător ce nu conțin nici o idee originală a autorului, dar care prezintă rezultatele verificării ideilor emise de alți cercetători, indiferent că le confirmă sau infirmă?

A impune cercetătorului obligația să-și verifice individual, utilizînd mijloace empirice, rezultatele cercetării criminologice teoretice echivalează, de fapt, cu a considera metodele empirice drept infailibile. Altfel cum am explica formularea în termeni categorici a acestui enunț și transformarea lui în regulă metodologică. Nu încapă îndoială că metodele empirice sunt necesare cunoașterii științifice, ele însă nu asigură o cunoaștere deplină și absolut sigură a realității. Este bine știut că numeroase cercetări empirice s-au soldat cu eșecuri categorice, în toate domeniile

științifice, inclusiv în criminologie¹²³. Și atunci, de ce le-am atribui o autoritate supremă? Prin urmare, nu are rost să impunem cercetătorul să-și verifice printr-o cercetare empirică cunoștințele criminologice teoretice, din moment ce aceasta nu va aduce o garanție irevocabilă a veridicității lor. Nici măcar în privința rezultatelor obținute prin metoda ipotetico-deductivă nu putem fi inflexibili, după cum afirmă Popper: „aceste enunțuri păstrează întotdeauna caracterul de ipoteze provizorii, chiar dacă acest caracter de provizorat încetează de a mai fi evident după ce au trecut un număr mare de teste severe”¹²⁴. Cea mai bună modalitate de a determina empiric admisibilitatea științifică a cunoștințelor teoretice consistă în testarea lor multiplă de către diferiți cercetători sub o diversitate sporită de aspecte, fiind reevaluate continuu prin prisma noilor și noilor cunoștințe obținute de știință.

Și încă ceva, examinând atent excelenta, am putea chiar spune inegalabila, analiză a teoriilor criminologice realizată de Sutherland, observăm că o mare parte a teoriilor fundamentate empiric au fost invalidate tocmai ca urmare a unor verificări teoretice!

Apropo de cercetările empirice și cele teoretice, operele științifice capitale, cel puțin în domeniul social, au la temelie, în marea lor majoritate, anume studii teoretice, nu empirice, ceea ce reprezintă un fapt semnificativ, care ar trebuie să pună pe gânduri oamenii de știință.

Pe de altă parte, revenind la testarea empirică, o asemenea obligație metodologică nu se poate sprijini nici pe verificarea practică a cunoștințelor criminologice teoretice, din simplul motiv că omul de știință nu dispune de puterea de decizie privind traducerea în practică a cunoștințelor științifice. Totodată, valoarea cunoștințelor teoretice nu le asigură, în mod automat, o implementare imediată și fidelă, numeroși factori obiectivi (posibilitățile reduse de a face cunoscute rezultatele sale sau o anumită inerție firească în reorganizarea activității practicienilor) și subiectivi (de exemplu, capacitatea altora de a aprecia corect această valoare sau interesul altora de a diminua valoarea rezultatelor altor cercetători pentru a-și proteja astfel interesul său egoist) înrîurind acest proces.

Să ne imaginăm și situația în care cercetătorul și-a testat empiric rezultatele cercetării teoretico-criminologice. Cum va reacționa lumea științifică? Poate că va lua notă de ele, poate că va rămîne sceptică, poate că le va folosi în alte studii, dar cu siguranță că le va supune unor verificări suplimentare¹²⁵. Și este rezonabil a supune unor testări independente orice rezultat științific, iată câteva rațiuni: există cazuri suficiente, unele răsunătoare, în care cercetătorii își falsifică rezultatele științifice; se pot strecura erori de cercetare insesizabile pentru autor; certitudinea cunoștințelor științifice este întărită de testările independente și repetate. Dacă însă rezultatele științifice sunt oricum supuse testărilor independente, atunci nu există nici o noimă de a obliga cercetătorul și unitatea de cercetare de care aparține să-și

---

¹²³ Vezi, de exemplu, paragraful 6 “Physical and physiological conditions” sau paragraful 8 „Personality” la Edwin H. Sutherland și Donald R. Cressey, *op. cit.*, 1974.

¹²⁴ Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1998, p. 94-95.

¹²⁵ Așa cum s-a întâmplat, de exemplu, cu rezultatele cercetărilor empirice ale lui Lombroso, verificate și contrazise prin cercetările lui Charles Goring, vezi lucrarea *The English Convict*, London, 1913.

irosească resursele. Când va fi cazul el își va testa din proprie inițiativă cunoștințele teoretice, cum ar fi responsabilitatea stipulată în contractul de finanțare, dorința de a conferi rezultatelor sale mai multă certitudine sau interesul de a fi mai convingător într-o anumită împrejurare.

În concluzie reiterăm convingerea noastră potrivit căreia testarea empirică a cunoștințelor criminologice teoretice de către însuși cercetătorul care le-a obținut poate servi drept deziderat științific, însă nu poate fi ridicată la rang de canon, din cauza impactului ei contraproductiv, soluția optimă constând în punerea acestei obligații în sarcina științei luată în ansamblu. În acest spirit, George Thomson susținea că metoda științifică este mai degrabă un ansamblu de recomandări și că cercetarea științifică este o artă și, pentru cel ce practică o artă regulile, dacă sunt prea rigide, pot să facă mai mult rău decât bine¹²⁶. Într-adevăr, dacă tot se recunoaște, practic unanim, caracterul parțial al cunoașterii științifice, atunci cum putem fixa reguli metodologice intransigente, o dată ce cunoștințele metodologice sunt și ele incomplete?

În acord cu cele stabilite, putem clasifica verificările rezultatelor cercetărilor criminologice teoretice în: (1) verificări personale, efectuate de însuși autorul rezultatelor științifice supuse testării, și (2) verificări independente, înfăptuite de alți cercetători.

Ținem să menționăm încă un aspect însemnat, și anume: dincolo de faptul că contribuie la sporirea exactității și relevarea falsului, verificarea rezultatelor cercetărilor criminologice teoretice aduce informații necunoscute și prilejuiește problematizări inedite.

---

¹²⁶ George Thomson, *Inspirație și descoperire*, Editura enciclopedică română, București, 1973, p. 20.

BIBLIOGRAFIE

- Bejan Octavian, *De la savanți... la experți*, Revista de filozofie și drept, nr. 2-3/1999.
- Bejan Octavian, *Unele reflecții asupra gândirii socioumane*, Revista de filosofie și drept, nr. 3/2006.
- Bejan Octavian și Bujor Valeriu, *Interes și crimă*, Chișinău, 2004.
- Berkeley George, *Principiile cunoașterii omenești*, Editura „Agora”, Iași, 1995.
- Bujor Valeriu, *Cuvînt în apărarea criminologiei*, Legea și viața, nr. 3/1994.
- Bujor Valeriu, *Bezele statisticii criminologice*, Editura „Literatura juridică”, Chișinău, 1996.
- Bujor Valeriu, *O sușcinosti prestupnosti*, Editura „Lyceum”, Chișinău, 1998.
- Bujor Valeriu și Guțuleac Victor, *Gruppovaia prestupnosti: metodologiceskie osnovi izucenia i klassifikații*, Chișinău, 1998.
- Bujor V., Ocrain I. și Cipovenco S., *Statistica criminologică*, Universitatea de Criminologie, Chișinău, 2003.
- Chelcea Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, Editura Economică, București, 2001.
- Comte Auguste, *Discurs asupra spiritului pozitiv*, Editura științifică, București, 1999.
- Descartes René, *Expunere despre metodă*, Editura „Paideia”, București, 1995.
- Durkheim Emile, *Regulile metodei sociologice*, Editura științifică, București, 1974.
- Flonta Mircea, *Imagini ale științei*, Editura Academiei Române, București, 1994.
- Flonta Mircea, *Logică și epistemologie*, Editura „Antet”, 1996.
- Gherghel N., *Cum să scriem un articol științific*, Editura științifică, București, 1996.
- Guțu V., *Studiu de sociologie*, Chișinău, 1991.
- Hellems Alexander și Bunch Bryan, *Istoria descoperirilor științifice*, Editura „Orizonturi” și Editura „Lider”, București.
- Holbach Paul Henry, *Sistemul naturii sau despre legile lumii fizice și ale lumii morale*, Editura științifică, București, 1957.
- Kerner Hans-Jurgen, *Kriminologia. Slovarespravocinik*, Izdatelstvo „Norma”, Moskva, 1998.
- Kuhn Thomas S., *Structura revoluțiilor științifice*, Editura „Humanitas”, București, 1999.
- Maissonneuve Hervé, *Redactarea științifică*, Editura „Edit Dan”, 1999.
- Marga Andrei, *Cunoaștere și sens. Perspective critice asupra pozitivismului*, Editura politică, București, 1984.
- Mărgineanu Ioan, *Proiectarea cercetării sociologice*, Editura „Polirom”, Iași, 2000.
- Miftode Vasile, *Metodologia sociologică. Metode și tehnici de cercetare sociologică*, Editura „Porto-Fanco”, Galați, 1995.
- Mihai N., *Introducere în filozofia și metodologia științei*, Editura „Arc”, Chișinău, 1996.
- McNeill William H., *Ascensiunea occidentului: o istorie a comunității umane și un eseu retrospectiv*, Editura „Arc”, Chișinău, 2000.
- Newton-Smith W.H., *Raționalitatea științei*, Editura științifică, București, 1994.
- Nistoreanu Gheorghe și Păun Costică, *Criminologie*, Editura didactică și pedagogică, București, 1995.
- Pîrvu Ilie, *Introducere în epistemologie*, Editura „Polirom”, Iași, 1998.
- Plano Jack C., Riggs Robert E. și Robin Helenan S., *Dicționar de analiză politică*, Editura „Ecce Homo”, București, 1993.

- Poincare Henri, *Știință și ipoteză*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986.
- Poincare Henri, *Știință și metodă*, Editura științifică, București, 1998.
- Popelard Marie-Dominique și Vernant Denis, *Marile curente în filosofia științelor*, Institutul European, 1999.
- Popper Karl R., *Mizeria istoricismului*, Editura „ALL”, București, 1996.
- Popper Karl R., *Mitul contextului*, Editura „Trei”, 1998.
- Puankare Anri, *O nauke*, Izdatelistvo „Nauka”, Moskva, 1990.
- Rădulescu Sorin M., *Ipoteză și euristică în cunoașterea socială*, Editura Academiei Române, București, 1994.
- Rossiiskaia kriminologhiceskaia ăntiklopedia, Izdatelistvo „Norma”, Moskva, 2000.
- Schopenhauer Arthur, *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, Editura enciclopedică „Gheorghe Asachi”, Chișinău, 1994.
- Spangenburg Ray și Moser Diane K., *Istoria științei (de la grecii antici la revoluția științifică)*, vol. I, Editura „Lider”, București.
- Spangenburg Ray și Moser Diane K., *Istoria științei (secolul al XVIII-lea)*, vol. II, Editura „Lider”, București.
- Spinoza Baruch, *Tratatul despre îndreptarea intelectului*, Editura „Moldova”, Iași, 1994.
- Stahl Henri H., *Teoria și practica investigațiilor sociale*, vol. I „Metode și tehnici”, Editura științifică, 1974, și vol. II „Cercetările interdisciplinare zonale”, Editura științifică și enciclopedică, 1975, București.
- Starea actuală și perspectivele științei criminologice în Republica Moldova (materialele conferinței din 6 iunie 2002)*, Chișinău, 2002.
- Stănoiu Rodica M., *Criminologie*, Editura „Oscar Print”, București, 2002.
- Stănoiu Rodica M., *Metode și tehnici de cercetare în criminologie*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981.
- Suportul criminologic în activitatea poliției. Realizări și perspective*, Chișinău, 2001.
- Sutherland Edwin H. și Cressey Donald R., *Criminology*, 9th edition, J.B. Lippincott Company, Philadelphia/New York/Toronto, 1974.
- Teoria cunoașterii științifice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982.
- Thomson George, *Inspirație și descoperire*, Editura Enciclopedică Română, București, 1973.
- Toffler Alvin, *Powershift: Puterea în mișcare*, Editura „Antet”, 1995.
- Ungureanu Augustin, *Prelegeri de criminologie*, Editura „Cugetarea”, Iași, 1999.
- Zaiț Dumitru, *Elemente de metodologia cercetării*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997.

CUPRINS

Introducere

1. Știința criminologică

- 1.1. Asigurarea științifică a vieții sociale
- 1.2. Asigurarea criminologică a activității anticrimă

2. Cunoașterea criminologică

- 2.1. Cercetarea științifică
- 2.2. Cercetarea criminologică

3. Cercetarea criminologică teoretică

- 3.1. Metodele, sarcinile și principiile cercetării criminologice teoretice
- 3.2. Desfășurarea cercetării criminologice teoretice
- 3.3. Verificarea rezultatelor cercetărilor criminologice teoretice

Bibliografie